పీఠిక.

ఇది నా ప్రథమనాటకము. షట్చక్రవర్తులలో నొకఁడని ప్రసిద్ధిఁ గాంచిన పురుకుత్సునిగూర్చి శ్రవ్యప్రబంధము లేదనియెంచి దీనిని వ్రాసితిని. ఆ. న 1900 సం॥ యేప్రియల్ 27 తేదిని మొదలుపెట్టి ఆన 1900 సం॥ మెయి 26 తేదిని దీనిని ముగించితిని.

ఆంధ్రభాగవతమునఁ బురుకుత్సచక్రవర్తినిగూర్చి రెండుపంక్తుల కంటె హెచ్చుగ వ్రాయఁబడి యుండకపోవుటఁబట్టి కొంతకథను గల్పించవలసివచ్చెను. పండితులు గుణముఁ గ్రహించి దోషముల నాకుదయతోఁ దెలియఁజేసినచో సవరించుకొందును.

కొన్నిసంవత్సరములక్రిందట నే గ్రంథప్రతులన్నియు విక్రయమై పోవుటఁబట్టి మహారాజరాజశ్రీ శ్రీపీఠికాపుర సంస్థానాధిపతులగు శ్రీశ్రీ రాజారావు వేంకటకుమారమహీపతిసూర్యరావుబహద్దరు వారుదయాపూర్వకముగ నొనర్చిన ద్రవ్యసాహాయ్యముచే దీనిని దిరిగి ముద్రింపించితిని. లోకోపకారధురీణులగు వీరికిఁ బరమేశ్వరుఁడు సర్వసౌఖ్యముల నిత్యోత్కర్షకముగ నిచ్చి రక్షించుగాక. ఈనడుమను వీరియాస్థానమున జరిగిన వీణాగానవినోదమున నేనొనర్చినపద్యము నిచ్చటఁ బొందుపఱచితిని.

సీ. స్వజనులనేరీతిఁ బరిపాలనమొనర్తు
వాశ్రితునెవ్వానినాచరింతు,
నాదాయముననెంత యర్థ్యాళికిచ్చెద
వెదెటుచేసినభృత్యునెదగణింతు,
వవనిపాలురనేదియార్జించినాఁడవు
కవితగానంబునేకరణివింతు,
వెట్లుగాపృథుసౌఖ్యమీక్షింపఁగానుంటి
వాత్మసంస్తుతులకేమందువయ్య,

గీ. సరిగ ధని సగమ పనినిసరిగగరిమ
మరి మరిగ పాపనినిగని సరిసరియను
వీణ కాని 'మా' వెన్క 'నీ' వీణవసన
మీఁదొ 'నీ' వెన్క 'మా' సూర్యమేదినీశ,

పిఠాపురము.
9-11-09.

పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహరావు.

ఈనాటకమున వచ్చుపాత్రలు.

పురుషులు.

పురుకుత్సుఁడు—కథానాయకుఁడు.

విదూషకుఁడు.

చిత్రకేతుఁడు—గంధర్వుఁడు.

అంశుమంతుఁడు—ఉరగలోకరాజుయొక్క ప్రధాని.

విశ్వామిత్రుఁడు—ముని

నారదుఁడు—ముని

ఇంద్రుఁడు.
చంద్రుఁడు.
బృహస్పతి.
సూర్యుఁడు.
—దేవతలు.

మందారుఁడు—ఉరగలోకరాజు.

సూత్రధారుఁడు—అంతరనాటకములోనివాఁడు.

స్త్రీలు.

నటి—అంతరనాటకములోనిది.

శచి—ఇంద్రునిభార్య.

సుమతి—పురుకుత్సునిదేవి.

కల్యాణి—సుమతియొక్క చేటి.

నర్మద—కథానాయకురాలు.

నవమాలిక—నర్మదయొక్క చేటిక.

శ్రీ

నర్మదాపురుకుత్సీయము.

నాంది

ఉ. అందఁగరాని సీమలకు ♦ నందఁగఁజేసి ఘటింపరాని రీ
తిం దనరారు కార్యముల ♦ తిత్వరితంబుగ సంఘటించి ర
క్తిం దెరపైని బొమ్మలటు ♦ తేతెయితక్కలనాడఁజేసి స్వ
చ్ఛందముగాఁగ జీవతతి ♦ సాకెడు లోకవిభుం దలంచెదన్.

సూ—(ప్రవేశించి) పారిపార్శ్వకా!

పారి—(ప్రవేశించి) పిలువనక్కఱలేదు. కానివృత్తికై మనకేర్పఱుపఁబడిన తెరలు తెయితక్కలు మనకు నివృత్తియందుఁగూడఁ దప్పవాయేమి?

సూ—(నవ్వుచు) ఇప్పుడాడఁబోవు నర్మదాపురుకుత్సీయనాటకమెవరు రచియించిరో యెఱుఁగుదువా?

పారి—ఎఱుఁగుదును పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహరావు.

సూ—ఔను ఇదియాతని ప్రథమనాటకము ఆతఁడేమతమునఁబుట్టెనో యెఱుగుదువా?

పారి—ద్వైతమతమునఁగాదా

సూ—ముక్తిదశాసందర్భమునఁ దన్మతసాంప్రదాయము కొంచెము హెచ్చుతగ్గుగ నీవనినట్టిదేకద!

(నేపథ్యమున) ఓహ్హోహో!

పారి—మీతస్వాంత్రప్రద్ధాయములు పూర్ణముగఁ దెలియకముందే మీరుచ్చసిన సిద్ధాంతమునకు వెనుకనుండి యెవ్వఁడో మహానుభావుఁడామోదమా?

(నేపథ్యమున) ఎవ్వఁడో మహానుభావుఁడీసమయమందే యూర్ధ్వలోకమునుండి యిచ్చటికి విచ్చేసినట్లుతోఁచుచున్నది.

సూ—నాటకమారంభమైనది పాతాళవాసియగు నంశుమంతుఁడు స్వర్గవాసియగు చిత్రకేతునిగూర్చి యిట్లుపలుకుచున్నాఁడు. మనము లోనికిఁ బోవుదము.

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

ఇది ప్రస్తావన.

శ్రీ

నర్మదాపురుకుత్సీయము.

ప్రథమాంకము.

రంగము—విశ్వామిత్రాశ్రమపరిసరారణ్యభూమి.

[ఊర్ధ్వలోకమునుండి చిత్రకేతుఁడును, నురగలోకమునుండి యంశుమంతుఁడు నేక కాలమున చెఱియొకవైపునఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

అంశు—ఓహో! ఎవ్వఁడో మహానుభావుఁ డీసమయమునందే యూర్ధ్వలోకమునుండి యిచ్చటికి విచ్చేసినట్లు తోఁచుచున్నది.

గీ. ఉరగదేవలోకంబుల ♦ నుండి యొకట
దిగితి మిచ్చట వేడ్కలు ♦ దిక్కులందు
ప్రాగ్గిరి శశి, ప్రతీచిని ♦ భాస్కరుండుఁ
బూర్ణిమాసంధ్య నొకసారి ♦ పొలుచునటుల.

ఆతనిసమీపించి యెవ్వరో తెలిసికొనెదను.

(సమీపించి) నమస్కారము మహానుభావా!

చిత్ర—మహానీయా! అనేకనమస్కారములు.

గీ. ఎవరు మీరని యడుగంగ ♦ నితనిజిహ్వ
సంభ్రమము నొంద మనసు త ♦ త్సంభ్రమంబు
బాపలేదయ్యెఁ గళ్లెంబు ♦ బలిమిచేత
వారుబట్టిన దాఁటున ♦ శ్వంబుకరణి.

అంశు—నే నురగలోకవాసుఁడను, అంశుమంతుం డనువాఁడను, భూలో
కమందలిచిత్రములను జూడ వచ్చినాఁడను. తా మెవ్వరో సె
విచ్చెదరా?

చిత్ర—నే నింద్రలోకమున నుండువాఁడను. ఇంద్రునియానతిపైని తఱ
చుభూలోకమునకు వచ్చి యిచ్చటివిశేషము లాతనికి విన్నవి
చుచుందును. చిత్రకేతుఁ డని నన్నుఁ బిలుతురు.

అంశు—ఆహా! చిత్రదర్శనార్థమై వచ్చిననాకు చిత్రకేతుదర్శనమే ప్రథ
మమం దయ్యెఁగదా! ఇఁక ముందు చిత్రమున కేమికొదువ!
అయ్యా! మనయాకస్మికసఖ్య మత్యంతసౌఖ్య ప్రద మగుఁగాక.

చిత్ర—మిత్రమా! చింతనాపూర్వమైన సుఖముకంటె ఆకస్మికసుఖమే
వేయిమడుంగు లధికముసుమా!

అంశు—సందేహ మేమి మిత్రమా! ఇంద్రునకు క్షేమమేకదా.

చిత్ర—వయస్యా! ఏల యట్లడుగుచుంటివి!

గీ. మూఁడులోకంబు లేలుసం ◆ పూర్ణభోగి
కేల యక్షేమములు గల్గు ◆ బేలసఖుఁడ!
సుధకు నాకరమైనట్టి ◆ విధున కేల
చల్లఁదనమున కొకలోటు ◆ సంభవించు?

అంశు—మిత్రమా! అది సరి కాదు. త్రిలోకరాజ్యభారనిర్వహణశీలుఁడ
ని చెప్పితివికదా.

గీ. కార్యధూర్వహుఁ డగువాఁడు ◆ గాసిఁ జెందుఁ
గార్యభారంబు లేకున్నఁ ◆ గడు సుఖించుఁ
దలను బరువున్నవాఁడు బా ◆ ధను దపించు
లేనిమానిసి నిదురను ◆ మేను మఱచు.

మా రాజుగారు వేఱొక కార్యభారంబునఁ జింతాక్రాంతులై యు
న్నారు.

చిత్ర—అట్టికార్య మేదై యుండు నని నే నడిగిన మన్నింతురుగాక.

అంశు—అయ్యా! మఱి యేమియు విశేషము లేదు.

గీ. పసిమిమిసిమిసకలక్రొత్త ♦ వయ సెసంగు
సుతకు నర్మద కనుకూల ♦ పతిని గూర్చు
వంతచే నున్నవాఁ డాఁడు ♦ బడుచుఁ గాంచు
వారి కందఱి కది తల ♦ వ్రాఁత కాదె?

చిత్ర—కర్ణములకు భూషణములుగ మీనర్మదాసౌందర్యకథన మెన్ని మాఱులో వినియున్నాను.

ఆ. వె. అట్టిదాని నీయ ♦ నగుఁ జక్రవర్తికి
పరున కీయరాదు ♦ సురల కొసఁగ
కంబుజాతునకునె ♦ యచ్ఛసాలగ్రామ
మాల భక్తుఁ డిచ్చు ♦ మాక్కిఁగాఁగ.

అంశు—ఓహోమిత్రమా! చక్రవర్తి యని బాగుగ జ్ఞాపకముచేసితివి! ఈమహీకాంతను తనభుజపీఠిని లాలించునతఁ డిప్పుడు పురుకుత్సుఁ డేకదా! ఆతఁడుమహాభాగ్యసంపన్నుఁడును, విశేష శేముషీసనాథుండును, సర్వలక్షణసంపూర్ణుఁడును, కాంతాజననవీనకుసుమసాయకుండు నని శ్రవణానందకరముగ విన్నవాఁడనే కాని నేత్రసాఫల్యముగఁ జూచియుండలేదు. మిత్రమా! మీ రెప్పుడైననాతనిఁ జూచితిరా?

చిత్ర—చూచుటయే కాదు. చూచి యపరిమితానందమును గూడఁబొందితిని. కొన్నిదినములక్రిందట నొకనాఁడు,

గీ. వేఁటనొకఁ డిరుచేతుల ♦ నీటెగవను
బట్టి కరిరాజసంఘంబు ♦ భంగపఱిచె
బాలభానుండు దనకిర ♦ ణాళిచేత
నంధకారంబు సమయించు ♦ నట్లుగాఁగ.

(అంత తెరలోఁ బెద్దకలకలము)

గీ. భవ్యతేజస్కు నీచక్ర ♦ వర్తిఁ గాంచి
యాటవికజంతువ్రజము చెట్ట ♦ లణఁగి సొలసె
పక్షిరాజేంద్రు నీక్షించి ♦ పడగ లవని
వ్రాల్చి నిశ్చేష్టతను బొందు ♦ పాములెల్ల.

అంశు—ఓహో! ఏమి నాయదృష్టము! మిత్రమా! ఆ మహాచక్రవర్తి వేఁటమార్గమున నియ్యెడకే వచ్చునట్లు తోఁచుచున్నది.

గీ. ఆతనిని సేవ దర్శింప ♦ యత్నపడఁగ
నాకడ కతండె వచ్చుచుం ♦ డంగఁబోలు
ఫలము గ్రహియింపఁ జూతాగ్ర ♦ భాగ మెక్క
నుండఁ దటుకునఁ జేఁబడు ♦ పండురీతి.

చిత్ర—మిత్రమా! అట్లూహింపుము! అట్టి యపూర్వదర్శనమువలన యథార్థముగ సఫలుఁడ వైతివికదా.

గీ. వెడపయనమున గిరజాలు ♦ వ్రేల నూత్న
మధ్యుఁడై వచ్చె నల్లదె! ♦ మందసఖుఁడు
వెంటరా, నక్కపోతుతా ♦ వెంటనంటి
రాఁగ విహరించు కేసరి ♦ రాజుపోల్కె.

అంశు—ఈమహారాజు నే నెన్నఁడును జూచియుండకపోయినను నీ నిమిష మందీతని దూరమున నుండి చూచినంతమాత్రముననే చెప్ప నలవికాని యనురాగమును, బంధుప్రేమయు నీతనియందు నాకేమో యకారణముగఁ గలుగుచున్నది.

చిత్ర—సఖుఁడా! అట్టివికార మందఱకును సహజమే సుమా!

గీ. పుణ్యసంబంధములు రాక ♦ మునుపె వాని
ఫలవిఫలములు కించిత్తు ♦ పరిఢవించు

వర్షరహిత మైనను మృగ • శీర్షయుక్తి
వసుధ కీసుమంత యుపశాంతి • వచ్చుఁ గాదె.

కావున మిత్రమా! నీయీమనస్వినిఁబట్టి చూడఁగ మీయనర్మదకీ తఁడు పతి కాఁగలఁ డని తోఁచుచున్నదిసుమా!

అంశు—నీయూహ యారాజరాజుగూడ స్థిరపఱుపవలెనుగదా. మిత్రమా! తిరస్కరిణీచేఁ బ్రచ్ఛన్నుల మై యిక్కడనే యుండి వీరిసంభాషణము విందము.

చిత్ర—అట్లే.

(అంతట రాజును విదూషకుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు)

విదూ—విస్తరిలో వడ్డించినభక్ష్యములను దినలేక గ్రుక్కిళ్లు మిటకరించుకొని యటునిటు జూచువానివలె సొమ్మసిలి భీతిచే నిశ్చేష్టతను బొంది పాదాక్రాంతము లైన వేఁటజంతువులను జంపలేకపోయితివి!

పుసు—(నవ్వుచు) అహా! విప్రవర్యా! శూరధర్మము నెంతబాగుగ వెల్లడించితివి! గర్వాత్ములకు గాక సవినయులకు శిక్షయేల?

అంశు—ఈచక్రవర్తి మృదుమధురగంభీరభాషణములు నామనస్సునకు సంగీతమువలె నాహ్లాదమును గలుగఁజేయుచున్నవి.

విదూ—అటులైన మిత్రమా! అందఱును బైరాగులైన నూరఁ బూలదండ లమ్ముకొనువానికావడిమోఁత యెంతసార్థకమో నీధనుర్భారమును నాకఱ్ఱమోఁతయు నంతసార్థకమేకదా?

అంశు—మిత్రమా! ఇంతదివ్యమంగళవిగ్రహమును నేను చూచియుండను. ఇతఁ డల్లుఁడు కాఁగలమహాభాగ్య మురగలోకాధిపతి కెన్నఁడగునోకదా.

పుసు—మిత్రమా! ఇంతకుముందు మనము సంచరించినయరణ్యభాగములకంటె నీయరణ్యభాగము విలక్షణముగ నున్నది.

సీ. ఫలభారమునఁ జెట్లు ♦ వంగెను పక్వాత,
                    త్వజ్ఞానమునను వి ♦ ద్వాంసులట్లు
కొండసెలయేళ్ల ♦ నుండి నీరము బారు,
                    సరసులకరుణాధార ♦ సమ్మునభంగి
నళిగీతయుతతరు ♦ లలరుల రాల్చిన,
                    లరుటంజలులు సూత్ర ♦ ధరులవలెను
వివిధపక్షులకల ♦ రవము లేకంబయి,
                    భాసిల్లు బలుమేజు ♦ వాణివలెను
గీ. పచ్చికబయళ్లు, కొలఁ ♦ కులు, భర్మలతలు,
జాజిమంకెనలపొదలు ♦ సరసవర్తు
లగతి భాసిల్లు వనమహా ♦ లక్ష్మిమెడను
మంజులమపంచరత్నాల ♦ మాలలీల.

ఓహో! మిత్రమా! నీమనస్సున కీవనశోభ యెక్కకున్నదికాఁ బోలు నేమి?

గీ. సరసుమది కెక్కు వరవస్తు ♦ సారశోభ
మూఢుమది కెక్కునే? గాజు ♦ బుడ్డిలోనఁ
బ్రతిఫలించెడుదీపిక ♦ వట్టిబొమ్మ
రాతిలోపల నేరీతిఁ ♦ బ్రతిఫలించు?

విదూ—నాతో మాటలాడకుము. నాకు విరహబాధ భరింపశక్యము గాకుండ నున్నది.

పురు—రసహీనుఁడ వని యాక్షేపించితి ననియా! విరహభారవశుఁడ నైతి నని చెప్పుచు రసజ్ఞతను కొనితెచ్చుకొనుచున్నావు?

గీ. వస్తుసుగుణగ్రహణశక్తి ♦ భవముతోడఁ
బుట్టవలెఁ గాక కొనితెచ్చి ♦ పెట్టఁ గలమె?

సహజమాధుర్యకవితాప్ర ♦ శస్త్రధార
నలవరచుకొన్న నేరీతి ♦ నందవచ్చు?

అయినను మిత్రమా! నీవిరహబాధకు కారణమేమొ చెప్పుము.

విదూ—ఈయాకాశమే కారణము.

పుర—తెలివితేటలందు నీకు కనిష్ఠసోదరులైనయాపక్షులు నిన్నువిడిచి యాకసమున నెగురుచుండ వానిని జూచుటచేతనా నీ కీవిరహబాధ తటస్థమైనది?

విదూ—అట్లుకాదు. గాఢాంధకారబంధురంబైనయీమనస్సునందలి రహస్యము పిల్లికన్నులవాఁడు గ్రహింపవలెఁ గాని నీవలన నేమగును?

పుర—ఆరహస్య మేదియో శీఘ్రముగఁ జెప్పుము.

విదూ—ఆకాశముఁ జూచినంతమాత్రమున విరహ మెందులకు కలిగిన దనఁగా నూది మోపనెడము లేకుండ మసూచిమచ్చలచే నిండిన నాప్రియురాలిమోము నీచుక్కలచే నిండినయాకాశము నాకు జ్ఞాపకము చేయుచున్నది.

పుర—(నవ్వుచు) ఆహా! ఏమి నీయదృష్టము!

విదూ—ఇంకను వినుము. ఆకాశమునందుఁ బ్రకాశించెడునీచంద్రుఁడు నాప్రియురాలిమోమునందలి యొంటికంటిని స్మరింపఁజేయుచున్నాఁడు.

పుర—నక్షత్రాగమమును, చంద్రుని నెంతబాగుగ వర్ణించితివి! చాలు. అదిగో! చూడు మాదిక్కున కొండకాలువయొక్క తూరుపుగట్టున పుష్పించియున్న యశోకవృక్షముక్రీనీడనుగాఁబోలు నేదియో యొకమృగము నీరు ద్రావుచున్నట్లు గన్పట్టుచున్నది. బాగుగఁ బరిశీలింపుము.

విదూ—చిత్తము (ఆదిక్కునఁ జూచుచున్నాఁడు.)

చిత్ర—సీ. వరధనుఃపాణి యగుచు ర ♦ వలతురాయి
దాల్చి సఖుతోడ నీరాజు ♦ పొల్చుచుండె
నీక భృంగితోఁ గూడుచు ♦ నాకపాణి
యైనచంద్రార్ధశేఖరు ♦ ననువు మెఱసి.

అంశు—ఆ. అట్టిశంకరునకు ♦ నర్ధాంగలక్ష్మిగా
దుర్గ యయినరీతి ♦ ధూర్తదూరుఁ
డితని కురగరాజ ♦ సుత దేవి యగునట్లు
హితులు మును లనుగ్ర ♦ హింత్రుగాక!

చిత్ర—చాలామనోహరమగువాసన కొట్టుచున్నది. సమీపారణ్యభాగము మున్యాశ్రమ మైయుండునుగదా!

అంశు—అయినఁ బ్రవేశింప మేమి?

విదూ—నీవుచెప్పిన పుష్పించినయశోకవృక్ష మిప్పటికి నాకంటఁ బడినది. —

పురు—ఇంకను బాగుగఁ బరిశీలింపుము.

విదూ—మిత్రమా! జంతు వని భ్రమపెట్టితివిగదా! సున్నముతోఁ బూయుటచేతఁ దెల్లఁబడినకుండమైన మసిబొమ్మను బెట్టి యీయశోకవృక్షమునకు దృష్టిదోషము తగులకుండ నెవ్వరో దానిమొదట నుంచినదృష్టిపిడతసుమా!

చిత్ర—నీకంటె దృష్టిపిడత మఱెవరు?

పురు—గీ. పచ్చనిశరీరమున జిబ్బు ♦ మచ్చ లొలయఁ
గంధరము సాఁచి తలముంచు ♦ కాలుకుఱ్ఱ
చెవ్రల వెనుకకు నిక్కించి ♦ చెలఁగి నీరుఁ
ద్రావుచున్నది చింకనై ♦ తనరవచ్చు.

అయినను మిత్రమా! దానిపార్శ్వభాగమునఁ మాత్రము కొంచెము కనఁబడుచున్నది. నీవుకూడ జాగరూకతతోఁ గనిపెట్టుము.

విదూ—ఇఁక కనిపెట్ట నవసరములేదు. అదిగో! ప్రేలరియొక్క నాలుక వలె బారెడుతోఁకకూడ నాడించుచున్నది.

పురు—తల మిక్కిలి చిన్నదిగను, తోఁక మిక్కిలి పొట్టిదిగను, కనఁబడుచున్నది. చిఱుతపులి కాదని తోఁచుచున్నది.

విదూ—ఆలాగున నూహింప వీలులేదు. బుద్ధిహీనమైన చిఱుతపులికి తల చిన్నదిగనే యుండును. శూరుఁడెవ్వఁడైన తోఁక నఱికి యుండవచ్చును. ఈదినము వేఁట లుబ్ధునికడ యాచనవలె శూన్యమును, మీఁదిమిక్కిలి లజ్జాకరము నైనదికావున మిత్రమా! శీఘ్రముగా బాణమును సంధించి టంగున రాతితో గొబ్బరిపుచ్చె నూఁడఁగొట్టునట్లు దానితలఁ గొట్టుము.

పురు—ఇదిగో! బాణము సంధించితిని. (కొంచెము నే పూరకుండి) మిత్రమా! ఎందుచేతనోకాని మనస్సు మిక్కిలి కలతనొందినదినుమా!

గీ. తోఁచ కొకపరి దిరుగు డొం ♦ దుచును మఱియొ
కపుడు కుతికలఁబడును ధై ♦ ర్యంబు దక్కి
ధైర్య మూఁతగ నొకసారి ♦ ధాటిలేచుఁ
బైకి నుసిగుండమునఁ బడు ♦ వానిఁ బోలె.

విదూ—నే నిప్పుడు బాగుగఁ బరిశీలించితిని. చిఱుతపులియే గాని వేఱొండుగాదు. తలక్రిందుపక్షులు జేరి చెట్టును పాడుచేసినట్లు లేనిపోనిసందేహములు మనస్సును బాడుచేయును.

పురు—మిత్రమా! నాయెడమకన్నదురుచున్నది. ఏమికీడుతటస్థపడునో కదా.

విదూ—శకునములు, స్వప్నములు మనోదార్బల్యముగలవారిని బాధించవలసినవికదా.

పురు—నిశ్చయముగా నాకును చిఱుతపులివలెనే కనఁబడుచున్నది. ఇదిగో బాణమును వదలెదను.

(అని కొంత సేపూరకుండి)

గీ. వేఁట వేఁడుక బాణంబు ♦ వెడల మీఁట
నుండ వెనుకకు మది లాగు ♦ చుండునయ్య!
గాలి పైకిఁ ద్రిప్పుకొనను న్న ♦ గాలిపడగ
లాగి బిగఁబట్టుసూత్రంబు ♦ లాగు సఖుఁడ!

విదూ—సంధించినబాణ ముపసంహరించుట యిక్ష్వాకువంశమువారి మర్యాద కాదుసుమా!

పురు—(కోపముతో) ఏమీ! ఇదిగో బాణమును వదలినాఁడను. (బాణమును విడుచుచున్నాఁడు)

(అంత తెరలో) హరహరా! విశ్వామిత్రమహర్షి వారిపుణ్యాశ్రమమందలిదుప్పి నెవరో చంపిరికదా! ఈవార్త మహర్షి విన్నచో నెంతకోపపడునో!

(తిరుగఁ దెరలో)

గీ. ఎవఁడవుర! నీవు మృదువైన ♦ యీమృగమును
భైరవాశుగహతికి లోఁ ♦ బఱచినావు
కులుకుచును ముద్దు లొలికెడు ♦ చిలుకతలను
పెద్దగొడ్డలిఁ బెట్టను ♦ బెట్టినట్లు.

పురు—
విదూ— } (నోటిపైఁ జేవైచుకొని భయముచే వడఁకుచున్నారు)

చిత్ర—ఇది విశ్వామిత్రునియాశ్రమము. ఆకంఠస్వరము విశ్వామిత్రునిదని తోఁచుచున్నది. అదుగో! ఆతఁ డిట్లేవచ్చుచున్నాఁడు.

గీ. కనుల నిప్పులురాల భీ ♦ కరపుకేక
లిడుచు ధుమధుమలాడుచు ♦ ముడుచుమోము
నలుఫువారగ నదె వచ్చు ♦ లలిని మెఱుపు
గద్దతోఁ గూడుఘనఘనా ♦ ఘనముమాడ్కి.

అంశు—వర్షాకాలపుమేఘము సువృష్టినే గురియునుగదా.

చిత్ర—పిడుగునుగూడఁ బడవైచుట కలదు. ఇతఁడు సహజరాజసుఁడు.

గీ. జన్మరాజసు లచ్ఛ్యుగ్ర ♦ శస్త్రసత్వ
మెన్నితపములఁ జేసిన ♦ నెనయు టెటులు?
మధువ్రసం దిపవదియొక్క ♦ మాఱు ధావ
నలను జేసిన వేఁగిం ♦ జలనుబోలి.

(తెఱలో)

గీ. గాధినందనుపృథుతపః ♦ కలితశక్తి
కన్నుగానని మదమున ♦ నెన్న కెవఁడు
కుసుమసుకుమార మగుదీని ♦ పసయుడంచె
నతఁ డధోలోకగతుఁ డగు ♦ నగునుగాత!

పురు—శివశివా!

చిత్ర—హరిహరీ! అందఱునొక్కసారి

అంశు—హరహరా! యనుచున్నారు.

విదూ—కటకటా!

పురు—గీ. చిఱుతపులి యని దుప్పిని ♦ జెండినాఁడ
మునిమృగంబయ్యె నది; యేది ♦ భూమిఁ బ్రాత
బడినకొయ్యను జుట్టిన ♦ పామటంచు
భ్రమసి నిర్భాగ్యతనుకట్టి ♦ నైచితి నది
లింగమునఁ బెట్టుపూలవా ♦ లికయ యయ్యె.

ఓ హోహా గాధినందన! క్షమించలేక పోయితివికదా!

చిత్ర—ఆహా! మహారాజు "ముని మృగమయ్యె" నని చెప్పినమాటలు యాదృచ్ఛికముగఁ బలుకఁబడిన వైనను నిట్టిమహాచక్రవర్తియెడల నిర్దాక్షిణ్యమును గనఁబఱచినయాతనియెడల యథార్థములగుచున్నవిసుమా!

(అంతట విశ్వామిత్రుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

విశ్వా—గీ. సహజనిర్దోష మది ముని ♦ సంగతిని మ
చింతనిర్దోష మద్దాని ♦ హంత! గూల్చి
తౌర! స్ఫటికము మఱి దేవ ♦ తార్చనంపు
పెట్టెలోనిది పగులంగఁ ♦ గొట్టినటులు.

ఛీ! నీమోముచూడరాదు. (అనివెనుకకుఁ బోవ యత్నించుచు
న్నాఁడు.

పురు—(అంతలో పురుకుత్సుఁ డతనిపాదములమీఁదఁ బడుచున్నాఁడు.)
మహానుభావా! క్షమింపుము.

విశ్వా—లెమ్ము లెమ్ము.

విదూ—,,దానునితప్పు దండముతోసరి,, యన్నట్టు లోమునికులతిలకా!
ఈచక్రవర్తిని క్షమించవలయును.

విశ్వా—(తనలో) ఓహో! పురుకుత్సుఁడా యితఁడు?

పురు—గీ. ఆశ్రమాజ్ఞత యొక్కటి ♦ యవల దుష్టి
పులిగ నెన్నుట మఱియొండు ♦ మునులు మిమ్ము
జూడ నజ్ఞతాదోషము ♦ ల్వీడకున్నె?
బాలతరణిరాకను మంచు ♦ బాయునటులు.

విశ్వా—(తనలో) విశ్వామిత్రుఁడనైననాకునుచక్రవర్తియైనయీపురుకు
త్సునకును సమానప్రమాదములే తటస్థించినవికదా.
గీ. మునులమృగమంచు నెఱుఁగక ♦ పులియటంచు
తీవ్రవనారాచహతి వీఁడు ♦ ద్రెళ్ల నేసెఁ
జక్రవర్తిగ నెఱుఁగక ♦ జడుఁ డటంచుఁ
దీవ్రశాపాశుగమున మొ ♦ త్తితిని యితని.

(ప్రకాశముగా) రాజా! భయపడకుము.

అంశు—శీఘ్రకోపికి పశ్చాత్తాపప్రారబ్ధ మెన్నఁడు నున్నదే కదా.

పురు—ఓమహర్షి చంద్రమా!

గీ. చక్రవర్తిని మునులయా ♦ శ్రమములకుఁ
కీడుపొరయకయుండ ర ♦ క్షించుభార
మీతలనె యున్నచో మేర ♦ సెఱిఁగిమీఱఁ
గలనె? తనసొమ్ము తాను దొం ♦ గిలుట యెట్లు?

అయినను, ఓమునిశార్దూలమా!

గీ. ఏను రాజను; మీరు మ ♦ హానుభావు
లరు; ప్రమాదము నాది; యా ♦ వంతలోటు
మీకు; కొండంతశాపము ♦ నా కిడితిరి;
శక్రుఁ డొకవంక గిరిశిఖ ♦ నలుపుకరణి.

విదూ—మహర్షి చంద్రమా! మాంధాతయొక్కపుత్రు నితని కటాక్షింపుము.

విశ్వా—(తనలో) నాకు మిక్కిలిప్రేమాస్పదుఁ డైనమాంధా[illegible]డుకనికూడ జ్ఞాపకము జేయుటచే మఱింతచింతగ నున్నది.

విదూ—(తనలో) లింగముమ్రింగినపూజారివలె నీముని మాట్లాడఁడేమి?

విశ్వా—భయపడకుము వత్సా! ఊఱడిల్లుము.

పురు—భయపడకు మని సెలవిచ్చితిరి గాన మనవిఁజేసెదను.

గీ. నీదుకోపాగ్నిఁ గలిగిన ♦ నాదుకడుపు
చిచ్చు తిరిగి నీలోనికిఁ ♦ దెచ్చుకొనుము
ధాత్రిబాధించుమిత్రోద్ధ ♦ తగ్రహాళి
తిరిగి మిత్రునిఁ జేరిన ♦ కరణి గాఁగ.

విశ్వా—నీవు వదలినబాణమును నీవు వెనుకకు ఆకర్షింపలేనట్లు నేనును నాశాపమును మఱలింపలేను. కాన నధోలోకగతి స్వల్పకాలమైననుదప్పదు.

పురు—తప్పదా! మునికులసార్వభౌమా!

గీ. బ్రహ్మసృష్టించునిత్స్వాకు ♦ వంశజులకు
సురలలోకమె గతి యింత ♦ వఱకు నీవు
భళిర! తద్వ్యతిరేకపు ♦ బ్రహ్మవగుట
నాకధోలోకగతినిచ్చి ♦ నావుగాదె.

అంశు—సెబాసు! రాజా! బాగుగ నెత్తిపొడిచితివి.

చిత్రి—నెత్తిపొడిచిన బాగుగనే యుండును.

విదూ—మహర్షిశేఖరా! శాపమునకు గడువైనను సెలవింపు.

పురు—మిత్రమా! గడువుతోఁబనియేమి?

గీ. ద్యుమణికులజుఁడనగు నాక ♦ ధోగతి యొక
ఘటికగా నేమి వేయేండ్లు ♦ గాఁగ నేమి
యతి వ్యభిచరించువాఁడైన ♦ నాతఁడెంత
కాల మెందఱితో నను ♦ గడువు లేల?

విశ్వా
పురు—(తనలో) (పైపద్యముయొక్క కడపటి రెండుపాదములు తిరిగి చదివి) అనసూతనిమాట లాతని బాణముకంటెను నాశాపముకంటెను దీక్ష్ణతరములై మేనకాసంగమమును నాకు జ్ఞాపకము చేయుచు మర్మములు నాటపొడుచుచున్నవి గదా.

అంశు—ఆహా! రాజేంద్రా! శాపమిచ్చినమునిసింహ మెదురుగ నుండగ గడువునుగుఱించి నీ వడుగక పోవుటయేగాక నీప్రియసఖుఁడడిగిన నెంతనిర్లక్ష్యముగ గడు వవసరము లేదని చెప్పితివి!

చిత్ర—

గీ. సుగతి లేదని యెఱుఁగుసీ ♦ సుస్థిరునకు
సాహసముగాక మఱి యేమి ♦ సఖుఁడ! మాన
మంతమును బొందుగౌరవ ♦ వంతున కిలఁ
బ్రాణమన్నఁ దృణప్రాయ ♦ మానుగాదె!

విశ్వా—(సాలోచనముగా) అధోలోకగతి స్వల్పకాలమైనఁ దప్పదు. తరువాత నూర్ధ్వలోకమునకుఁ బోయి యక్కడ నింద్రాది దేవతల దర్శించి తిరిగి భూలోకమునకు వచ్చి ప్రాణాధిక యగునీదేవి వలన సూర్యసమానుఁ డగుపుత్త్రునిఁ గాంచి సుఖింతువు.

విదూ—(తనలో) ఏమి యీ ద్రావిడ ప్రాణాయామము!

విశ్వా—గీ. నీ వధోగతి నొందుట ♦ నెమ్మి నింద్రుఁ
జూడ మైకేగుటకుఁ జాల ♦ సులువు నిచ్చు
వెనుకకును గొంత పరువెత్తి ♦ వెడలునరుఁడు
పెద్దగంతును ముందుకుఁ ♦ బెట్టినట్లు.

విదూ—ఆహా! ఈఁ కొంత తెలివైన హేతువును జెప్పినాఁడు! ముందు గుఱ్ఱమెక్కు యోగము తటస్థపడుటకుగాను నీకాళ్ళిప్పుడు విరుగఁగొట్టితి నని చెప్పినట్లున్నది.

విశ్వా—రాజా! తపమైన దీక్ష మేము పోవలెను.

పురు—(నమస్కరించి)

గీ. ఎవని భుజపీఠి నీభువి ♦ యెక్కనిలిచెను
వాఁడె మీపాదములమీఁదఁ ♦ బడినవాఁడు
నన్ను త్రైలోక్యపాలన ♦ సక్షమునిఁగ
నింద్రుఁ డలసురాచార్యున ♦ కెరగినట్లు.

విశ్వా—నీకు భద్రమగుఁగాక (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

విదూ—మహారాజా! ఒక్క సందేహము గలిగినది. ఒక్క భూలోకభారమే మీమీఁద నుండఁగా ముల్లోకముల భారముకలయింద్రుని తోఁ బోల్చుకొంటిరేమి! అధోలోకమునకుఁ బోవుభార మొకటియుఁ దరువాత నూర్ధ్వలోకమునకుఁ బోవుభార మొకటియుఁ గలియుటచేత నటు లంటి వని నే ననుకొంటిని. సాలెపురుగుపై కెగరఁబోయి కాలూఁత జారి గోడమీఁదనుంచి బల్లి క్రిందపడి

నట్లు నీ పీవనమృగమును జంపునాశచే నధోలోకమునకు పాలు గావలసివచ్చెనుగదా.

పురు—చీ! మిత్రమా! ఇక్ష్వాకుకులసంభవులకు సంధించినబాణ ముపసంహరించుట మర్యాదకాదని హృదయమునాట నీ వను మాటచేత సందిగ్ధమనస్కుఁడ నయ్యును బాణమును వదలితిని. కాని నేను బుద్ధిపూర్వకముగా విడిచియుందునా!

విదూ—చాలుచాలు! మహారాజా! తనయశాపథములచే బ్రతికినఁ ద నప్రయోజకత్వ మనియుఁ జచ్చిన రోగియొక్క నిర్భాగ్యత యని యుఁ బలుకుపైడ్యునివలె కార్య మనుకూలించిన తనప్రయోజ కత్వమును చెడిపోయిన నపుకరులయప్రయోజకత్వ మనియు స హజముగ రాజు లీగతి యనుట నీతలనే పుట్టెనా! ఇట్టిచీవా ట్లు దినుమని బ్రహ్మ నాతలనే వ్రాసెనా?

పురు—(విదూషకుని చేయిఁ బట్టుకొని) నీవు నాసఖుఁడవు కాని, సేవకుఁడవు కావుసుమా!

విదూ—ఆహాహా! (అని నవ్వుచున్నాఁడు)

పురు—(నవ్వుచు) అయినను కోపదీపితుఁడైనయామునిసింహు నిట కాకర్షించుటకు నీవే ప్రథమకారణమవు.

ఆ. నీదుమాట వించు ♦ నేఁ జేయుపనిచేత
నాకు శాప మయ్యె ♦ నీకు లేదు
వలదు గూసెనంచు ♦ వాపోవుకరి మృగ
నాథుబారిఁ బడును ♦ నక్క కేమి?

విదూ—ఆహా! మిత్రమా! నాకు మునివలన శాపము లేదని విచారించుచుంటివా! కొంపఁ గాల్చుటకు కొఱకచ్చునిప్పైన నేమి, పిడకనిప్పైన నేమి. తిట్లు తినుటకు నీవలననైన నేమి, మునివలననైన నేమి. నీవలన నిప్పుడే యాయువశిష్టముగూడఁ దీఱినదికదా.

అంశు—మిత్రమా! రాజుస్వభావమును బరిశీలించితివికదా!

ఆ. తాను శాపతప్తుఁ ♦ డైనను చిన్నిపూ
దేనెపలుకుగమిని ♦ దేర్చు సఖుని
శాంతవాని కమృత ♦ పూరాభరస మిచ్చు
గానుగందుఁ జెఱకు ♦ కట్టికరణి.

పురు—నీకు శాపము లేకపోయినదని నావిచారము కాదుసుమా!

ఆ. గొప్పకష్ట మెంతొ ♦ గొప్పవానికిఁగాని
బడుగులకును సంభ ♦ వంబు గాదు
పిడుగు గోపురమునఁ ♦ బడుగాని బాలల
పిచుకగూటుబడునె ♦ పేర్మిసఖుఁడ!

అంతయె నాయభిప్రాయము. నీ వన్యథా తలఁచితివి.

అంశు—మిత్రమా! నా కొక్కయాలోచనతోఁచుచున్నది. „శంఖము
నఁ బోసినఁగాని తీర్థము గా„దనురీతిని నీచెవినిఁ బడినఁగాని యు
ది పూజ్యమైనదిగాదుసుమా.

చిత్ర—ఏదియో చెప్పుము.

అంశు—ఏదనఁగా రాజేదో మాటలాడఁనున్నాఁడు. అదిముందువిం
దము.

పురు—గీ. విమలమును బ్రభావంతంబు ♦ విగతదోష
మైననాచిత్తమందున ♦ హీనముగను
కలుషదుఃఖ మీహల్లను ♦ గలిగెఁగాదె
పద్మహితునకు రాహుసం ♦ స్పర్శమట్లు.

విదూ—పుటుగుబ్రాలినగృహమును శీఘ్రముగ విడిచిపెట్టవలసినరీతిని
విశ్వామిత్రుఁడు వచ్చిపోయినయీతావును శీఘ్రముగ విడిచిపె
ట్టఁదగును.

పురు—మిత్రమా! ఇంతకంటె నేమియాపద రాఁగలదు?

అంశు—మిత్రమా! నేచెప్పఁబోవున దేదనఁగా నిప్పుడే నురగలోకమున కీరాజును గొనిపోయి నర్మదోద్యానవనమందు చలువరాతిన్నె పై నితనిఁబరుండఁబెట్టెదను. నర్మదాపురుకుత్సు లన్యోన్యవీక్షణమున మోహావిష్టులై దంపతు లగుదురు గాక.

చిత్ర—తథాస్తు. అటులైన విశ్వామిత్రునిశాప మిప్పుడే ఫలింపనున్నది కాఁబోలును. మోహనవిద్య నీవు నేర్చినయెడలఁ దత్ప్రభావమున నీరాజునకును విదూషకునకును నిద్దుర గల్పించి రాజును మాత్రము తీసికొనిపొమ్ము.

విదూ—ఈశాపమం దెక్కుడపటుత్వము కనఁబడదు. మిత్రమా! విశేషదుఃఖకారణమనియును దోఁచుట లేదు.

పురు—ఎందుచేత?

విదూ—అత్యంత సౌందర్యవతి యగుభార్యతోఁ జిరకాలము సుఖమనుభవించి యాదిత్య తేజుఁ డగుకుమారునిఁ గాంచెద వని యామహర్షి పలికెనుగదా. ఇదివఱకు సుతుఁడు గలుఁగడయ్యె నను చింతచేఁ దపించుచున్న నీ కీశాపము వరమే యయినచో సంతసించుటకు బదులు సంతపించుచుంటి వేల?

పురు—ఓయి వెఱ్ఱివాఁడా!

గీ. నాకధోలోకగతి యుండ ♦ నారు లేల?
పుత్త్రు లేల? ధనం బేల? ♦ బొంది యేల?
నబ్ధిలోఁ బడి మునిఁగెడు ♦ నతనిచుట్టు
కెంపు లేల? వజ్రములు మా ♦ క్తికము లేల?

విదూ—రాజా! విచారింపకుము! అదృష్టదేవత గయ్యాళిపెండ్లామువలె నొకప్పు డొకచెంప గట్టిగ ముద్దు పెట్టుకొనును. మఱియొకప్పుడు చెంప విరుగఁ గొట్టును. ముద్దునకుఁ జెంప నిచ్చి దెబ్బకుఁ జెంప నీయకుండఁగలమా! ఈయక పోయిన నెత్తిపైనెన

గొట్టక మానదు. లెమ్ము రాజా పోవుదము. (అని రాజును లే
వదీయుచున్నాఁడు.)

చిత్ర—మోహనవిద్యను బ్రయోగించితివా?

అంశు—ఇదిగో ప్రయోగించితిని.

పురు—(కొంచెముదూరము నడచి) మిత్రమా! నాకుఁ గన్నులు దిరుగుచున్నవి. ఒక్కత్రుటికాల మిచటఁ గూర్చుండెదను.

విదూ—మంచిది (అని యిద్దఱును గూర్చున్నారు.)

పురు—

గీ. దళసరిగఁదోచు ఱెప్పల • ఱ్ఱులను మాటిఁ
దల మిగుల బరువగు చంగ • దముల దూలె!
నదుకు లేనట్టియూహాలు • మదినిఁ గ్రమ్మ
నిదురవచ్చెను నని తోఁచు • నేస్తకాఁడ.

విదూ—సహవాసదోషముచేతఁ గాబోలును, నాకు నట్లేయున్నది.

పురు—అటులైనఁ గొంతసేపు విశ్రమింతము.

విదూ—అవశ్యమట్లే. నీవు గుఱకపెట్టెదవు కాన దూరముగఁ బ
రుండుము. (అని యిద్దఱును నిద్దురపోవుచున్నారు.)

చిత్ర—(వారిని సమీపించి) ఉచ్చునఁబడినకొండ్రముచ్చువలె నీబ్రాహ్మణుఁ డెట్లుముడుచుకొని పరుండెనో చూడుము.

అంశు—ఓరాజా! క్షమింపుము.

ఆ. హంసతూలతల్ప • మందు నిద్రించు నీ
మొరకు నేల నిద్ర • బుచ్చినాఁడఁ
బూలపాన్పుపైనఁ • బూబోఁడితో నిన్నుఁ
జేర్చి వేగ లోటు • దీర్చుకొందు.

మిత్రమా! ఇఁక రాజు నెత్తికొని యురగలోకమునకుఁ బోవ సె
లవిచ్చెదవా? (అని రాజు నెత్తికొనుచున్నాఁడు.)

చిత్ర—ఆ. భూభరంబుమోయు ♦ పురుకుత్సునీతని
నొక్కచేత నెత్తి ♦ యుంటి వీవు
భూమిమోయుశేషుఁ ♦ బోలుపారఁ గరకంక
ణముగఁ జేయుభూత ♦ నాథుకరణి.

ఇప్పుడు నీబాహుబంధమందుఁ జిక్కినయీమహారాజు నర్మదా బాహుబంధమందు ముందు స్థిరముగఁ జిక్కఁగాక.

ఆ. స్నేహబంధమునను ♦ నేసిపు వేర్వేఱు
తుదల మైత్రి మీఱు ♦ బొదలుబన్న
తోడఁ గ్రింద కేగఁ ♦ దోడనే పైఁబోదు
నేచి నీరుఁదోడు ♦ నేతమునలె.

విప్రవర్యా! లెమ్ము లెమ్ము (అనియిద్దఱును నిష్క్రమించుచు న్నారు.)

విదూ—(లేచి) ఓహో! యెవ్వరో పిలుచుచున్నట్లున్నవారు (కన్నులు నులుపుకొనుచు) రాజా! ఇంటికి పోవుదము లెమ్ము. (కన్నులు తెరచి) ఏమీ! రాజు లేఁడయ్యెను! అయ్యో! యేమైపోయెనో కదా! నేనే యిదివఱకు నతిప్రుఁడనై యుండఁగ రాజున కేమిభయము కలిగియుండును? వేఁటలోఁగూడ వచ్చినభటులందఱును రాజును లేపి తీసికొనిపోయి యుందురు కాఁబోలును. రాజు నను మఱచి యేగియుండవచ్చును. అయ్యో! ఈయరణ్యారోదన మెందులకు? ఇంటికిఁ బోయి సావకాశముగ నేడ్చిన మంచిది. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

ప్రథమాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీ

నర్మదాపురుకుత్సీయము.

ద్వితీయాంకము.

రంగము—ఉరగలోకము నర్మదోద్యానవనము.

[నర్మదయును చేటిక నవమాలికయుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

(ఒకమూల చలువరాతిన్నెపై పురుకుత్సుఁడు నిద్రించుచున్నాఁడు.)

(నర్మదయు నవమాలికయుఁ బూలచెట్లను నీరుఁబోయుచున్నారు.)

నవ—నర్మదా! ఈపూలచెట్లు మిక్కిలి యదృష్టమును చేసికొనినవి సుమా!

నర్మ—ఎందుచేత?

నవ—మహారాజపుత్త్రికవైన నీవలన సేవఁ గొనుటచేత.

నర్మ—పూలచెట్లు చక్రవర్తి చేతనైనను సేవఁగొనఁదగినవే కదా!

నవ—పుష్పవతి యగుకొమ్మను నీవుమాత్రము సేవ నెందులకపేక్షించ గూడదు!

నర్మ—నీవు సేవఁజేయుచు నుంటివే కదా!

నవ—నా సేవ కేమి లెమ్మమ్మ; నీకుఁ బతిచేయవలసిన సేవమాట జెప్పితిని.

నర్మ—(నవ్వుచు) స్వచ్ఛమై లావణ్యవంతమై యొంటరిదై యున్న యీ బొండుమల్లియపూవు నీకంటికి శోభగ నున్నదా? [illegible] [illegible] డ్లపొద పైఁ బ్రాకినయీచంపకలత శోభావంతముగ నున్నదా?

నవ—ఆహాహా! నర్మదా! విశేషకళావంతుఁడై నీహృదయమును సంపూర్ణముగ రమింపఁజేయఁదగినవాఁడు లభించనియెడల వివాహోద్దేశమునే మాని యూబొండుమల్లెవలె నొంటరిగను, స్వచ్ఛముగను గాలము గడుపుచుందువా!

నర్మ—కాకేమి? కలువ, చంద్రునిరాకకై నిరీక్షించుట యుచితమే కదా!

నవ—నీతండ్రిగారినిమంత్రణమువలనవచ్చినరాజచంద్రులలోనొకఁడైన—

నర్మ—శుక్రకాంతిచేఁ గలువ వికసించునా?

నవ—(నవ్వుచు) ఉరగలోకరాజన్యు లందఱు నేకాక్షులే యయిరా!

నర్మ—సఖీ! వారినిదూషింతు ననుకొంటివా?

నవ—ఆత్మస్తుతి చేసుకొనుచుంటివా?

నర్మ—నేను బంగారమువంటిదాన నైనను మణినే యపేక్షింతును. తృణమువంటిదాన నైనను మణినే యపేక్షింతును. భగవంతుఁడు నాకనులం దుంచినయట్టియపేక్షాశక్తియొక్క స్వభావమును వెల్లడించుచుంటినే కాని వేఱుకాదుసుమా!

నవ—భూలోకమున నుండురాజేంద్రుల నెవరినైన వరింతువా?

నర్మ—చూచి చెప్పవలసినదికదా!

నవ—భగవంతుఁడనుగ్రహించినయెడల శీఘ్రముగా జూతుమేమొ!

నర్మ—ఆదృష్టినే యుంటచేత నిద్రబోవుచుండగఁ జూతుమేమొ!

నవ—ఆహాహా (అనినవ్వుచు) కలలోనా? నర్మదా! ఈదినము నీమోమొకవిలక్షణకాంతిచే శోభించుచున్నదిసుమా!

నర్మ—నీకన్నులు మాఱియుండవచ్చును.

నవ—అట్లులైనచో దృష్టిభేద మన్నివస్తులయందుఁగూడఁ బరిణమించవలసినదికదా—ఒక్క నీమోమునందుమాత్రమే యపూర్వశోభ భాసించుచున్నదిసుమా!

నర్మ—ఎట్లు!

నవ—కంటిని ప్రమాదవశముచే నులుముకొనిన వ్రేలితోఁ జెక్కు నంటుటచేతఁగాబోలును! చెక్కుపై నల్లని కాటుకచుక్కయు, చెమటచేఁ గాఁబోలును! కొంచెము జారి యిరుపాయలైనబొట్టును సంపెఁగపూలగుత్తులయొద్ద నుండుటచేఁ బసపు రాచినట్లు కనఁబడుచున్న నీమోమును, జాజిపూఁబొదరింట్లఁ దూరుటచే నాలత నీతలపై రాల్చిన కుసుమములునుజూడ నీమో మింతంతనరానికాంతిచేఁ బ్రకాశించుటయేకాక శీఘ్రముగ నీకు వివాహ మగుననికూడ సూచించు చున్నది.

నర్మ—(నవ్వుచు) ఓసివెఱ్ఱిదానా అభిమానమువలన నిట్టివింతలు నీకు కనఁబడుచున్నవి.

నవ—సఖీ, నర్మదా! ఈవింత కేమి యటు చూడుము. ఐరావతముపై రత్నఖచితమగునంబారి కట్టినట్లు ఆచలువరాతిన్నెపై నేదియో కన్పట్టుచున్నది చూడు.

నర్మ—నవమాలికా! అవునుసుమా! అది యేదియో చూచి వేగ రమ్ము.

నవ—సఖీ! ఇద్దరమును పోవుదము.

నర్మ—నా కెడమతొడ మిక్కిలి యదురుటచే నడువఁ గొంకుచున్నాను. నీవేపొమ్ము.

నవ—(అక్కడికి పోయి యాశ్చర్యముగఁ జూచుచున్నది.)

నర్మ—(తనలో) మహాసుందరపురుషుఁడును, అమూల్యమణిగణ ఖచిత భూషణుండును, మహారాజలక్షణలక్షితుండు నగు నొకమహానుభావుఁడు నిన్నరాత్రి నాకు స్వప్నమున సాక్షాత్కరించి వడఁకెడు నాకరమును దనకరమునఁ బట్టి “ఈమణికొఱకేసుమా యీలోకమునకు వచ్చితి,, నని చెప్పి తంబురతీఁగ నొకకొస

మీటు ధ్వనియుఁ గంపమును తీఁగయంతయు వ్యాపించునట్లు యొడలాపాదమస్తకము ఝల్లుఝల్లుమన నల్లనకన్నులు విచ్చితిని. శుభస్వప్న మైనవెంటనే రానియ్యఁగూడనినిదుర తనయంతఁ దానె మాయమాయెను. హృదయమా! అట్టిమహాపురుషు నెన్నఁడైనఁజూచి——

నవ——(సంభ్రమముతో వచ్చి) సఖీ! నర్మదా! నర్మదా! సఖీ!

నర్మ——ఏమీ! అంతసంభ్రమమునకుఁ గారణ మేమి!

నవ——ఎండదగిలిన మృగరాజువలె చలువకొఱకు చెట్టునీడనున్న పాలరాతిపలకపైఁ బరుండి నిదురబోవునట్లుగా కిరీటాంగదభూషణుఁడగు నొకమహాతేజశ్శాలి యాచంద్రకాంతశిలావేదికపైఁ బరుండి నిదురించుచున్నాఁడు.

నర్మ——చాలు !చాలు! సఖీ! నీమాటలను నేను నమ్మను.

నవ——సఖీ!పరిహాసముగాదు.యథార్థమే చెప్పుచుంటిని.చూతువుగానిరమ్ము.

నర్మ——(తనలో) దీనివైఖరి చూడఁగ యథార్థము చెప్పుచున్నట్లు తోఁచుచున్నది. అసత్యవార్తనుచ్చరించి సాక్ష్యమిచ్చుచున్న ప్రామాణికుల పరస్పరాసందర్భవాక్యములవలెఁ గాక దీనినోట వెడలు మాటలును కనులసంభ్రమము, చెక్కులవిలక్షణకాంతియు సందర్భముగ స్థిరపడుచున్నవి. కావున,

నవ——సఖీ! ఏమిటికీయాలోచన? పోయియుండినయెడల నీసరికిఁ జూచి తిరిగి వచ్చియుందుము.

నర్మ——అటులైన పోదము రమ్ము (ఇద్దఱును రాజునొద్దకుఁబోయి నిలువఁబడి యాశ్చర్యముతోఁజూడసాగిరి)

[అంశుమంతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

అంశు——ఆమహారాజుపైఁ బ్రవేశపెట్టినమోహనవిద్య నుపసంహరించుట మఱచియే వెళ్లితిని. ఈసరికి నర్మద యాతనిని చూచినదో

లేదో కదా! (అటునిటు పరిశీలించి) ఆహా మంచిసమయమునకు వచ్చితిని. తిరస్కరిణిచే నిచట ప్రచ్ఛన్నుఁడనై యీచిత్రమును జూచెదను.

సీ. పరమలావణ్యయుతగాత్ర ♦ వల్లియురగ
రాజపుత్రిక యీమహా ♦ రాజుఁబాపుఁ
జేరినది యల్లజేసూన ♦ హారభార
సారమాలతి సుహపోన్నఁ ♦ జేరుతీల.

నవ—సఖీ! నాపలుకులు బూటకము లంటివే.

నర్మ—(నవమాలికయొక్క నోరు మూసి) నిమ్మళముగమాటలాడుము (నిట్టూర్పువిడిచి) ఇష్టమైనను నాకన్నులను నేను నమ్మలేకున్న దానను.

నవ—(నవ్వుచు) నీచేతితో స్పృశించిన యథార్థమని నమ్ముదు వేమో.

నర్మ—(తనలో) నిన్నను స్వప్నావస్థయందుఁ జూచినపురుషుఁడు వీని వలెనున్నాఁడు. ఇదినాకు తిరిగి స్వప్నావస్థయేమో! (ప్రకాశముగా) నవమాలికా! నేను నిదురబోవుచుంటినా! మేల్కాంచియే యుంటినా?

అంశు—ఆహా! మదనవికార మారంభమైనది.

నవ—"నిదురబోవుచుంటినా మేల్కాంచియుంటినా" అనినన్నడుగుచుంటివా! అడిగినవా రెవరో యదియైన నెఱుఁగుదువా!

నర్మ—(కోపముతో) ఏమి, అంతపరిహాసము.

నవ—నిదురబోవుచున్న రాజును జూచినమాత్రముననే వానితోనైక్యమగుటచేత నీవును వానివలెనే నిదురబోవుచున్నట్టు భ్రమసితివా!

నర్మ—నీవు నన్ను కలఁత పెట్టుచుంటివిసుమా.

నవ—ఈమహారాజు నిన్నుకలఁతపెట్టుచుండ నన్నునేడ వేల?

నర్మ——(తనలో) హృదయమా! నిదురఁబోవువాని చూచినంత మాత్ర మున నే నీవింత యుబ్బుచుంటివే, ఆమహాపురుషుఁడు మేల్కాంచి యాదరించువాఁడైన నీ వెట్లులుందువో కదా! (ప్రకాశముగా) సఖీ! మనలోకమందలి పురుషులకంటె భిన్నలావణ్యారూపాతిశయములుకలయీపురుషుఁ డెవ్వరై యుండవచ్చును?

నవ——నీచిత్తాబ్జమును వికసింపఁజేయ వచ్చినయాదిత్యుఁడు.

నర్మ——సఖీ! అటులాక్షేపించుచుంటి వేమి? ఈపురుషునిజూచి నేను మోహపడితి నని నీవు దుర్భ్రమ పడుచున్నావుకదా!

నవ——(నవ్వుచు) ఆవిషయమై నాకనుమానము లేదు.

నర్మ——సఖీ! ఈతని నిక్కడి కెవరు తీసికొని వచ్చినారో!

నవ——నీయదృష్టదేవత,

అంశు——గీ. నిన్ను నర్పింపదెచ్చితి ♦ నిన్న రేంద్రు
నిరుపురును మీరు వెలయంగ ♦ నే సుఖింతు
తానొసఁగువిద్యచే ధన్యుఁ ♦ డైనశిష్యు
వరునిఁ గని సంతసం బొందు ♦ గురునికరణి.

నర్మ—(తనలో)రాజా!నాథాయనిపిలుచుభాగ్యము నాకెప్పుడగునోకదా (ప్రకాశముగ) సఖీ! వీనిమోముచిన్నబోయిన ట్లున్నదినుమా.

నవ——నిన్ను జూచువఱకు కాలాగుననే యుండును.

అంశు——ఆహా! శాపముచేఁ గలహృదయఖేదము నిదురబోవుచున్న వీని మోమునం దామె యెటులఁ గనిపెట్టెనో. ఆహా! మోహముయొక్కసామర్థ్య మింతం తనరాదుగదా.

ఆ. అతఁడుఖిన్నుఁ డయ్యె ♦ నం చట్టె గనిపెట్టె
వానిపైని రాగ ♦ వశతచేత
నెనర రాగమునకు ♦ నెడలెల్లఁ గన్నులే
మేయియంబకము ♦ వేల్పులీల.

నర్మ—సఖీ! మోమునందలియావిన్న బాటుగూడ నెంతో శృంగారముగ నున్నది.

అంశు—ఇది స్వభావమే.

ఆ. విభునిలోటులైన ♦ వేయి శృంగారంబు
లగుట నిజము సుదతి ♦ యతులకును
బలక లొనరియున్నఁ ♦ బలుగాజుకణికతోఁ
జూచుబెడ్డ రత్న ♦ శోభ గనదె.

నవ—సఖీ! నీవు వీనిపాదసాన్నిధ్యమందుఁ గూర్చుండుము. గాఢముగ నిద్రబోవుచున్నాఁడు.

నర్మ—నీవుఁ గూర్చుండినచో నేనుగూడఁ గూర్చుండెదను.

నవ—[నవ్వుచు]ఆలాగా? సరే (అని యిద్దఱు వాని పాదములయొద్దఁ గూర్చుండిరి.)

నర్మ—[తనలో] ఈమహారాజుసరసను గూర్చుండి పరమానంద మిప్పు డొందుచుంటినికదా. అతఁడు మేల్కాంచినవెనుక నన్నంగీకరించునో తిరస్కరించునో?

నవ—సఖీ! నీ వేమి యాలోచించుచున్నావు?

నర్మ—నీవేమో వ్రాయుచున్న ట్లున్న దది యేమి?

నవ—మఱేమియు లేదు. నిన్నే వ్రాయుచుంటిని. నీవలన నేర్చినవిద్యయే కదా.

నర్మ—నన్నేల వ్రాయుచుంటివి?

నవ—విశేషమేమియు లేదు. సఖీ! నర్మదా! ఈమహారాజు చంద్రకాంతవేదికపైఁ బరుండ శేషశయనుఁ డగుశ్రీమహావిష్ణువువలెఁ బ్రకాశించుచున్నాఁడు. మన మిద్దఱము—

నర్మ—(కోపముతో) ఛీ! యేమనఁబోవుచుంటివి?

నవ—(అక్కడనుండి లేచి యావలకు వచ్చి) నేను భూదేవివలె నుంటి

ననినే ననిపోవుదు ననిక దానికింతయహంకారముకలిగినది. వరుఁడు నీకింకను లభ్యుఁడు కాకయుండెను; నేననఁదలఁచినమాట నీవుపూర్ణముగ వినకయేపోయితివి. ఎందులకే నీ కింతయసూయ! కానిమ్ము. కైలాసగతుఁ డగుశంకరుని యర్థాంగలక్ష్మి యగుదుర్గామహాదేవివలె నీ వుంటివన్న నీకు సంతోషమేనా?

అంశు—శబాస్ నవమాలికా?

నర్మ—(దిగుచు) ఛీ! సఖీ? న న్నెత్తిపొడుపుమాటలాడెదవా?

అంశు—

ఆ. అతివలందు బురుషు ♦ లందు హేతువు లేక
యే యసూయఁ జెంది ♦ యొప్పు డులుకు
నాఁడువారిచిత్త ♦ మలరారు గాలియే
లేక కదలురావి ♦ యాకుభంగి.

తడవైన దింక రాజుపైఁ బ్రవేశపెట్టినమోహనవిద్య నుపసంహరించెదను.

నవ—[రాజును సమీపించి తాను వ్రాసినచిత్రపటమును రాజుప్రక్కను పెట్టుచున్నది.]

నర్మ—నాపటము నారాజుప్రక్క నెందుల కుంచితివి?

నవ—నీరాజుకనుకనే యుంచితిని. ప్రక్క నెందుల కుంచితి నని యాక్షేపించుచుంటివా? పోనిమ్ము. భావిపుంభావసూచనగాఁ బైన నే పెట్టెదనులెమ్ము.

[అని నిమ్మళముగాఁ దీసి యతనివక్షముమీఁదఁ బెట్టుచున్నది.]

నర్మ—ఛీ! ఏమిపని జేసితివి! [అనిరాజునొద్దకు పోయి యాపటము నాతనివక్షమునుండి లాగుకొనఁబోవునెపమున నతని బాగుగ స్పృశించుచున్నది. చిత్రఫలక మచ్చటనే పారవేయుచున్నది.]

[అంతలో రాజు మేల్కాంచుచున్నాఁడు.]

[అంతట నర్మదానవమాలికలు శీఘ్రముగఁ బరుగెత్తి పూలచెట్లవెనుక దాఁగిరి.]

నవ—ఎంతగడుసుదానవు. రాజును స్పృశించుటకుఁ జిత్రఫలకము దీసికొనువంక దొరకినదా?

నర్మ—(తర్జనితో బెదరించుచున్నది.)

పురు—[లేచి కన్నులు మూసికొని] ఓ హేమాంగాధినందనా!

ఆ. వెనుక నిద్రలేచు ♦ వెంటనే "శివశివా",
యంచుఁ దలఁతు నిప్పు ♦ డందు "గాధి
నందన", యని చిత్త ♦ మందు ముందుగ నుందుఁ
బెట్టువానికంటెఁ ♦ దిట్టువాఁడె.

అంశు—ఆ. పరమభాగ్యకలిత ♦ పురుషుల కిలలోనఁ
దిట్టు దీవనగుట ♦ వట్టిమాట
కాదు చేతఁ బరసు ♦ వేదికల్గెడువాని
కవని మట్టి బంగ ♦ రైనరీతి.

నీవు మహాదృష్టవంతుఁడవు రాజా!

పురు—(కన్నులువిచ్చి;)ఏమీ యిష్టసఖుఁడుగూడ లేఁడయ్యె నేమయ్యెనోకదా? (అటునిటు కలయఁ జూచి)-ఈస్థల మంతయునుకొ్రత్తగనున్నదే! నే నిదిముం దెన్నఁడును జూచి యుండను. విశ్వామిత్రుని యాశ్రమమున మొదట నిద్రించితిని. ఇచ్చట మేల్కాంచితిని. ఇది యాయాశ్రమము గాదనుట స్పష్టము.

సీ. పెంపుడుపక్షుల ♦ ప్రియవాక్యములె కాని,
కొంటెశిష్యులవేద ♦ ఘోష మిల్ల
లలితదోహదవాస ♦ నలు గుభుల్కొను గాని,
హోమాగ్ని పరిమళ ♦ మేమి లేదు

పురు—ఛీ! మూఢా! పురుకుత్సా! ఇదిభూలోకము గాదని భ్రమించు చుంటి వేమిరా!

ఆ. నాదుబాహుపీఠి ♦ నేదయ లాలించు
భూమి నేను వేఱు ♦ బొందనగునె?
నేను బ్రతికియుండ; ♦ నూనంబుఁ జెడకుండ
దానిపరిమళంబు ♦ దలఁగునెట్లు?

అంశు—ఓహో! మహారాజా!

ఆ. తప్పితప్పి తుదకు ♦ నొప్పు గాంచఁగఁబోయి
తిరిగి మోసపోయి ♦ తివి తరంగ
మొకటి వచ్చి తీర ♦ మొందింప వేఱొంటు
వనధిఁ ద్రోయఁబడిన ♦ మనుజాకర.కి.

నవ—సఖీ! ఇతఁడు భూమినిఁబాలించుపురుకుత్సరాజేంద్రుఁ డని వింటి మి. నీ వదృష్టవంతురాలవు.

నర్మ—(తనలో) హృదయమా! శాంతి నొందుము.

పురు—అయ్యో! ఇది భూలోక మని తోఁచకున్నది ఇఁక మఱి యేమై యుండునో కదా! నేను పురుకుత్సుఁడ నేకదా?

(తలపంకించి కిరీటమును జేతఁ బట్టుకొని)

ఆ. మహితతేజుఁ డైన ♦ మాంధాత నాతండ్రి
బెట్టుదీని నేనె ♦ పెట్టఁ దగుదు
హరునిచేఁ ద్రిశూల ♦ మలకుమారస్వామి
పట్టుఁగాని యెవఁడు ♦ పట్టఁగలఁడు?

ఆహా! ఏమియుఁ దోఁచకున్నది చిత్తమా!

ఆ. కానియూహ లెన్నొ ♦ కావించి నిజమును
దెలియలేక సొమ్మ ♦ సిలితి వీవు
గదినిమూయఁబడిన ♦ కలకంఠ మిటునటు
నెగిరి యెచ్చి నీర ♦ సించుగతిని.

ఓహో! విశ్వామిత్రా! నీకధోగతియగునంటివిదేనా?

అంశు—సత్యము, సత్యము, ఇదే.

నర్మ—(తనలో) అయ్యో! విశ్వామిత్రునివలన నధోగతిపా లగు మని శాప మియ్యఁబడితివా! శాపమున్న సరే! మఱే యేదోషము న్న సరే! నిన్నే నేను వరింతును.

పురు—గీ. ఇంతకంటె నధోగతి ♦ యేది గల్గు
నేడనుంటినొ? యెనఁడనొ? ♦ యేదిస్థితిరయొ?
యెఱుఁగ కీరీతిఁ గేకల ♦ నిడుచునుంటి
సంధియెత్తి సజ్వరితుని ♦ చందమునను.

ఆహా! పరమేశ్వరుఁడా! ఎట్టియవస్థ తటస్థింపఁజేసితివి! కానిమ్ము; పురుకుత్సుఁ డధైర్యపడువాఁడా! ఈధనువు చేతనుండఁ బురుకు త్సు నెదురాఁడువా రెవరు! (అని లేచుచున్నాఁడు.)

అంశు—ఓయివెఱ్ఱిరాజా! నీధనువు నిన్ను గాచు ననుకొంటివా?

ఆ. తుంటవింటఁ దూఁపు ♦ నంటించి చలముతో
నిన్ను వ్రేయఁ గంతుఁ ♦ డున్నవాఁడు
ధనువు వదలి యదిగో ♦ తరళాక్షికన్నుబొమ
వింటిప్రాపుఁ గాంచి ♦ విజయి వగును.

పురు—ఎచ్చటికిఁబోదును! ఇచ్చటస్థితిగతులు తెలియుట కేమియు నా ధారము లేదయ్యెను.

ఆ. నేను పలుకుమాట ♦ నేనె యాకర్ణింప
వలయుగాని వినెడు ♦ వాఁడు లేఁడు
తనప్రతిధ్వనులను ♦ తానె వించును గుహ
బొబ్బరించుసింహ ♦ పోలమట్ల.

నర్మ—(తనలో) వినెడువారే కాక విని నీయిష్టానుసారమే ప్రత్యుత్త ర మిచ్చువారునుగూడ నిక్కడ నున్నారు. ఇటు రమ్ము.

పురు—(అటునిటు నడచి) ఏమిది? భూర్జపత్రమా! (సంభ్రమముతో ప్రీకొని)

గీ. మణులనైనను కాలితోఁ ♦ బెనకువాఁడ
దీని సంభ్రమంబునఁ దీసి ♦ తిని విశేష
మలజడినిబొందు నాయున్కి ♦ తెలియ నేట
మునుఁగువాఁడు తృణంబైనఁ ♦ గొనకరణి.

(చిత్రఫలకమువంక దేరిపార చూచుచున్నాఁడు)

నవ—సఖీ! నీవిగ్రహమును భుజపత్రమందు చూచుచున్నాఁడు. ఇక నీవు గెలిచితివి.

నర్మ—సఖీ! నిజముగా నాచక్రవర్తి నాకు లభించకుండినయెడల నేను జీవించెదనా?

పురు—(పటమును జూచి మందహాసమును జేయుచున్నాఁడు.)

నవ—నర్మదా! నీరూపమును జూచి రాజు మందహాసము జేయుచున్నాఁడు.

నర్మ—అయ్యో! సౌందర్యవతిని కానని నవ్వుచున్నాఁ డేమో! నీవు యథార్థరూపమునే లిఖించితివా! లేక యసందర్భముల నేమైన వ్రాసితివా?

నవ—సఖీ! రా జేమో మాట లాడఁబోవు చున్నాఁడు.

నర్మ—అయ్యో, ఏమనునోకదా!

పురు—(పటమువంకఁ జూచి) ఆహా!

గీ. కన్ను లుండినఫల మది ♦ గాంచినాఁడ
నోరు నెవ్వంగ స్తుతి సేయ ♦ నోఁచినాఁడ
పులక లెత్తంగఁ గౌఁగిటఁ ♦ బొదువువాఁడ
ప్రతిమ! నాచింతఁ బాపఁగ ♦ వచ్చినావు.

నవ—సఖి వింటివా! ఇఁక నీయవశిష్టమేకదా.

నర్మ—ప్రతిమకు నీవు నానైజసౌందర్యముకంటె నెక్కువ గలిగించ లేదుకదా.

నవ—ఎక్కువ గలిగించుట కవకాశ మేది?

పురు—ఓహో! ఈకాంత నా కెట్లు లభించునో! దీని నెనయకుండిన యెడల నే నెట్లు బ్రతుకువాఁడ.

గీ. పద్మపత్త్రాక్షి, వికసిత ♦ పద్మవదన
దీనిఁ గూడక నే నుంటి ♦ నేని నాదు
జీవనము నిందసేయమై ♦ పోవుఁ గాదె
పద్మలత లేనికొలనిజీ ♦ వనముభంగి.

నవ—గంభీరమైనగర్జలతోఁ గూడినమేఘమునుండి జాఁకస్వచ్ఛోదకబిందువులను వానకోయిల గ్రోలునట్లు వీని రసవంతంబు లగుగభీర వాక్యములను జెవులారఁ గ్రోలి నీచిత్తతాప మార్పుకొనుము.

నర్మ—నాకొఱకు కామహోరా జింత పరితాపపడుచున్నాఁ డని నేను వ్యసనము నొందు చుంటిని.

అంశు—రాజా! మునివాక్యఘాతము విశేషమా? కుసుమకోదండ నిర్ఘాతసాయక ఘాతము విశేషమా!

పురు—గీ. తిట్టె ముని యంచు గిజగిజ ♦ కొట్టుకొనఁగ
నట్టె పైఁబెట్టునను పూవు ♦ టమ్ము బెట్టి
కొట్టె సుమసాయకుఁడు దయ ♦ కట్టిపెట్టి
కలుగుకంటిని వ్రేలితోఁ ♦ గలఁచినట్లు.

ఆ. కాంతచింత నాకు ♦ గడువిశేషం బైన
కారణమున వెనుక ♦ గల్గుచింత
వేగ నడఁగిపోయెఁ ♦ బెద్దదీపము చిన్న
దీపమునకుఁ గ్రింద ♦ దాఁపినట్లు.

ఓహో! చిత్తమా!

ఆ. ప్రతిమఁ జూడ నిట్టు ♦ లతిసంభ్రమము బొందు
నీవు కాంతఁ జూడ ♦ నిలువఁగలవె?
కలను ధనపుఁబ్రాతుఁ ♦ గాంచి పొంగెడు పేద
దృష్టనిధినిఁ బొందు ♦ రీతిగాఁగ.

ఏమైనను సరే. దానిని వెదకి చూచెదను [ఇటునిటు నడచి]

గీ. సుమములార! శ్రీచందన ♦ ద్రుమములార!
వల్లులార! సారంగీమ ♦ తల్లులార!
ప్రసవహాస, చందనగంధి, ♦ రమ్యగాత్ర
వల్లి, గజయానఁ, జూపుఁడీ ♦ పరమదయను.

ఓహో! ఈయరణ్యమును జూడ నత్యద్భుతరామణీయకఖని యైయున్నది. ఇంత యపూర్వలావణ్య మైనయుద్యానవనమును మున్నెన్నఁడును కనియు వినియు నెఱుంగను. ఇది యథార్థమయినవనము గాక మాయావన మని తోఁచెడిని.

గీ. మాయచేఁ బుట్టువస్తువు ♦ మహితశోభ
సత్యమౌవస్తువున కేల ♦ సంభవించుఁ?
జిత్తకల్పితసౌఖ్యవి ♦ శేషమహిమ
యిలను బ్రత్యక్షసుఖమున ♦ కేలయుండు?

ఆహా! ఆహా! ఆహాహా!

గీ. చుట్టు జాజిమొక్కలగమి ♦ శోభఁజెంద
నడుమసఖితోడ నయ్యది ♦ వెలుగుచుండె
నెలఁత పరివేషయుతరోహి ♦ ణీసమీప
గతశరత్కాలవిధుకళా ♦ కలికవలెను.

గీ. వనితరూపంబు లావణ్య ♦ వైభవమును
గన్ను లున్నందు కిప్పుడే ♦ గాంచకుండఁ

బోఁడిని నాకన్నులును రెండు ♦ మూయసాగెఁ
జలివెలుఁగురాక చేబద్మ ♦ ములనుబోలె.

అయ్యో! నాప్రారబ్ధ మేమో! ఈనెలఁతకూడ మాయాకల్పిత యని తోఁచుచున్నది. అట్లే కానిచో నిట్టి సౌందర్య మలభ్య ముగదా! [నర్మదవంక కొంచెము సంకుచితాస్యుఁడై చూచుచున్నాఁడు]

నర్మ—అయ్యో! సఖీ! ఇఁక నాయాశ వ్యర్థ మయినది సుమా! రాజేమో కోపదృష్టినిఁ జూచుచున్నాఁడు.

పురు—ఇక్కడికి నే నెట్లువచ్చితినో తెలియకున్నది. ఇది యేలోకమో తెలియ కున్నది. నే నెవ్వఁడనో కూడ ననుమానింపవలసినట్లే యున్నది. ఈవనమెవరిదో యగమ్యగోచరమైయున్నది. ఆకాంత మఱెవ్వరో యేమి తెలియఁగలను? ఆహా! ఇది యంతయు విశ్వామిత్రునిమాయ కదా! అయ్యో! గాధినందనునియింద్రజాలమునఁ బడి చెడితినికదా! ఆహా! గాధినందనా!

గీ. చిఱుతపులినిఁ బెట్టి ♦ చేయి జారగనిచ్చి
దుప్పిఁ జేసి కొంప ♦ ద్రోఁచినావు
వనము మార్చి స్త్రీల ♦ నునిచి నోరును జార
నిచ్చి యేమి చేయ ♦ నెంచినావొ!

అంశు—ఓయివెఱ్ఱిచక్రవర్తీ! ఈభ్రమ ని న్నింకను విడువకున్నదా! ఓహో! కామదేవా!

ఆ. ఇంక వెఱ్ఱిభ్రమల ♦ గొంకెడుసీతని
పోరి నీకొక్కగట్టి ♦ పోటుఁ బొడుము
నుడువుచుండి తప్పు ♦ పొడిదెబ్బలకు లక్ష్య
పెట్టనట్టిశిష్యు ♦ మొట్టునట్లు.

నర్మ—అయ్యో సఖీ! ఇఁక నుపేక్షింప నాజీవనాపేక్ష నీకు లేదును మా! ఆమహారాజు నిచ్చటి కెట్లు తీసికొనివచ్చెదవో!

నవ—అవశ్య మిప్పుడే తోడ్కొని వత్తును. (అని రాజువద్దకు వచ్చి నిలిచినమస్కరించుచున్నది.)

పురు—కళ్యాణమస్తు! ఎవరవునీవు?

నవ—నే నురగలోకమహారాజు పుత్త్రికయగునర్మదయొక్క సఖిని.

పురు—ఇదియురగలోకమా! ఈవనము మాయావనము కాదుగద! మీకాంత మాయాకాంత కాదా! నీవును మాయాస్వరూపమవు కావా!

నవ—ఇది యథార్థమయినయురగలోకము, మేము యథార్థమయిన కాంతలము. మానర్మద యచ్చట నున్నది. కానఁ దా మచ్చటికి దయచేసి మాచెలికి మీదర్శనలాభమును గలిగించి యాకన్యారత్నముచే నొసఁగఁబడు—

పురు—(నవ్వుచు) కన్యకారత్న మేకద. అటులైన మాయాకన్యకయైనను, నీయాహ్వానమునకు సమ్మతించితిని.

ఆ. ఉర్వి మాయ యంచు ♦ నూరకుంటిమె నీదు
కాంత మాయయైన ♦ చింత లేదు
మాయలోనిమాయ ♦ మఱి సౌఖ్య మగునాట
కంబులోని నాట ♦ కంబుకరణి.

అంశు—ఆహా! ఏమి ఈమదనవేదాంతము.

నర్మ—(తనలో)ఓయదృష్టదేవతా! నన్ను శీఘ్రముగఁ గటాక్షింపుము.

పురు—మీచెలి యొద్ద కిదుగోవచ్చుచుంటిని. దారి చూపుము. ఓకాంతా నీపేరేమి.

నవ—అయ్యా! నన్ను నవమాలిక యనిపిలుతురు.

పురు—నవమాలికా! ఇఁక నా కీచిత్రఫలకముతోఁ బని యేమి!

ఆ. పడఁతిఁ జూడనపుడు ♦ పనికివచ్చెడుగాని
పడఁతిఁ జూడ దీని ♦ పని యిఁ కేల?
కత్తి కంఠసూత్ర ♦ కాలంబుననె కాని
కలయనున్న వేళఁ ♦ గత్తి యేల?

(అని చిత్రమును బారవైచుచున్నాఁడు)

అంశు—భళీ! రాజా! వివాహము కాకమునుపే గర్భాధానమును సూచించుచున్నావు!

నర్మ—చిత్తమా! ఉప్పొంగుచుంటివిగదా! (నవమాలికాపురూరవస్సులు నర్మదాసమీపమునకుఁ బోవుదురు)

నవ—పొడుపుకొండపై చంద్రుఁడెక్కినట్లీ చంద్రకాంతశిలావేదికపై నోరాజా! తాముదయముచేయుఁడు.

నర్మ—(తనలో) ఓసివెఱ్ఱిదానా! నాచిత్తమువలెనీయును గరఁగిపోవునుకాదటే!

పురు—(కూర్చుండి) నర్మదా! నీవుకూడ కూర్చుండుము.

(నర్మదానవమాలికలు నిలుచుండియున్నారు.)

పురు—నవమాలికా! మీసఖి క్షేమమేకదా

నవ—తమయనుగ్రహమువలన క్షేమమే-అయిన-

పురు—అయిన నేమి?

నవ—మరియేమియులేదు. తామేమో పరితాపపడుచుండిరనుచింత యామెకు గలిగియుండెను.

పురు—ఆపరితాపమైనను, మీసఖినిఁగూర్చియేకదా!

నర్మ—నేను మీకట్టివిచారమును గలిగించితి నని లజ్జపడుచున్నదానను.

పురు—నీవుస్వయముగా గలిగించినపరితాప మేమియులేదు. నీచిత్రఫలకముఁ జూచి యత్యానంద మొందితిమి. నీయథార్థస్వరూపమును

జూచి పరవశులమే యయితిమి. ఇఁక నా కిదివరకుబరితాపముగ లుగజేసి నీకటాక్షము న్నచో శిక్షాపాత్రుఁడు కానున్నవాఁడు.

నవ—ఎవఁడయా! వాఁడు!

పురు—మన్మథుఁడేకద.

నవ—నీవుపరితాపకారణమవు కావని యామహారాజు పలుకుచున్నచో సింకను లజ్జయెందులకు? మో మెత్తివారితో మాటలాడుము.

నర్మ—నాకు వంకలు దిద్దుమని నీతో నెవరును జెప్పియుండలేదు.

పురు—నర్మదా! ముఖము వంచినయెడల ముఖచంద్రకాంతిచేఁ గుచచక్రవాకములు పరితపించునుసుమా!

నర్మ—సఖీ! ఇనుఁ డెదుట వెల్గుచుండనట్టిలోపము తటస్థింపదని నీవు చెప్పరాదా. (అని మోమెత్తి కన్నులార జూచుచున్నది.)

పురు—ఆకారణముననేకదా నీనేత్రపద్మము లిప్పుడు సంపూర్ణముగ వికసించినవి.

నవ—నర్మదా! నీవు నిలుచుండుటచేత మహారాజునకు బాధగ నున్నది సుమా.

పురు—బాధలేదు సరేగదామిాఁదిమిక్కిలి యానందకరముగ నున్నది.

నవ—(తనలో) ఎందుచేతనో యిటు లనుచున్నాఁడు!

పురు—నావంటివాని నీకాంత పతిగ నంగీకరించు నని యాశనాకు లేక పోయినను, అంగీకరించితి నని చెప్పువిధముగ సతి పతియెదుట నిలువబడిన ట్లీమెనాయెదుట నిలువబడుటయే నాకుపరమసంతోషముగనున్నది.

నర్మ—(కూర్చుండి, తనలో) ఈయస్వాతంత్ర్యమును నాకుమనోహరముగనే యున్నది.

పురు—నవమాలికా! ఒకరియెదుట నొకరు గూర్చుండ నామెయు నేను నెట్లుంటిమో చెప్పఁగలవా?

నవ—చేతఁ జెప్పనేల? పెండ్లికొడుకు, పెండ్లికూఁతురువలె నున్నార నేనుమాత్రము నడుమ నౌరవలాని కకొంచెమున్నట్టుగ నున్నదానను

నర్మ—మహారాజా! మీవృత్తాంతము కొంచెము తపసులచే యిప్పటి వినియుంటిమి. మీకు కోపిష్ఠమునియొక్క శాపముఁగలిగెనని విచారించితిని.

పురు—శాపము వరమే యయినట్టిన్ మాహాత్మ్యమువల్లనే కదా దుర్లభమయినయురగలోకమును జేరి నటులనే నన్నిక్కడకుఁ దీసికొనివచ్చినాఁడని తోఁచుచున్నది. అతనివరమాహాత్మ్యమువల్లనే కదా యిట్టియపూర్వదర్శనలాభముగలిగినది. అంతమాత్రమున కేయాముని యొక్క పరమాహాత్మ్యమునకుఁ బైన నీకటాక్షమాహాత్మ్యమును, నాభాగ్యరేఖయే కదా!

నర్మ—ఒకలోకమువారు మీరు, వేఱొకలోకమువారము మేము; మీకును మాకును సఖ్యము సరిపడనిదే కదా.

పురు—అటు లనుచుంటి వేల?

గీ. తరణియెక్కడ యెక్కడ ♦ ధరణి; ధరణి
యెడ శశి యెడ; యాకర్ష ♦ ణోద్ధశక్తి
నొకరిచుట్టును దిరుగును ♦ రొకరువిడువ
కెప్పుడట్టిదో సహవాస ♦ మెట్టు లొదవె?

(నర్మద కోపరక్తనేత్ర యగుచున్నది)

గీ. కొమ్మ నర్మద కేమొకో ♦ కోపరక్త
గండఫలకములందునఁ ♦ గానుపించెఁ
బంధుతమలపాకులను బై ♦ నుంచునట్లు
యవిసిపువ్వులు ప్రతిఫల ♦ మైనయట్లు.

నవ—కోపకారణ మేమో మీ రెఱుఁగనిది కాదు. ఆసంగతి నేను చెప్పినయెడల బాగుగ నుండదని మీ రడిగితిరి గాన చెప్పెదను.

ధరణీమిత్రులకును కువలయకువలయహితులకువలెనే యిచ్చట
దూరసంగమమునుమాత్రమే సూచించితి రని—

నర్మ—ఛీ! అనవసరపుమాట లాడెద వేల? అవతలికి పొమ్ము.

నవ—(నవ్వుచు) చేత పండు చిక్కిన పిమ్మట దొంకెకట్ట్రతో నవసర
మేమి? (అని నిష్క్రమించుచున్నది)

(నర్మద నవమాలిక వెంటఁ బోవుచుండఁగాఁ బురుకుత్సుఁ డడ్డగిం
చుచున్నాఁడు)

పురు—పలుపలుకు లేల? నేను నిన్ను సంపూర్ణముగ వలచితిని. భూలో
క రాజన్యు లందఱును నాపాద సేవఁ జేయుచుండ నేను నీపాదసే
వఁ జేయుచు భూలోకమున నీతో నుండగలమహాభాగ్యము నీవు
నాకు లభింపఁజేయనియెడల—

నర్మ—మీరు మహారాజులు. స్త్రీలోలురు. ఆక్షేపించితి ననితలఁపకుఁడు.
ఇదివఱకుమీకెందఱుభార్యలో నేనడిగిన నన్ను మన్నింతురుగాక.

పురు—ఇది వఱ కొక్కభార్యయే కలదు. సుమతి యనునది.

నర్మ—ఆమె మీకు నర్ధాంగలక్ష్మియేకద,

అంశు—ఆహా! భూలోకకన్యకల కుండుమాధ్ధ్యములో సగబాలైన నీ
యురగలోకకన్యకల కుండదుగదా!

పురు—గీ. ఆమె యర్ధాంగలక్ష్మియే ♦ యైన నిన్ను
వెలఁది! నానెత్తిమీఁదను ♦ బెట్టుకొందు
నర్ధనారీశ్వరుం డైన ♦ యతఁడు పరమ
దయను దలమీఁద గంగను ♦ దాల్చుకరణి.

నర్మ—యథార్థమేనా!

పురు—ఉరగకాంతకువలె రెండునాలుకలుండునా?

నర్మ—మీరు దానికి ప్రభువే యయితిరే! అయినను నాచేతియందు
నీచేతినిఁ బెట్టుము.

పురు—(చేతిని బట్టుకొని) ఇదియే పాణిగ్రహణమునుమా.
(నర్మదను గాఁగిలించుకొనుచున్నాఁడు)

అంశు—ఆహా వారిసౌభాగ్యము.

సీ. మంజుకాంతుల చేదీప్య ♦ మానుఁడతఁడు
కుసుమకోమలి దీనితోఁ ♦ గూడి కనుల
పండువయియుండునసమహా ♦ భాగ్యలక్ష్మి
యలవసంతునిఁ గూడుచు ♦ నలరినట్లు.

పురు—దేవి! అదిగోచూడుము. పై నల్లుకొనినజాజిపూలలతలు రాల్చిన కుసుమములచే వేయనిపానుపు గలిగి నవీనాపక్వమణులయొక్క కాంతిచేఁ బెట్టనిదీపములు గలిగి ప్రకాశించుచున్నయాపూఁబొదరిల్లు మిక్కిలి శోభగ నున్నదియుమా!

నర్మ—(గడ్డము పట్టుకొని) తొందరపడకుము. తండ్రిచాటుదానను. అతఁడు నాకు వివాహము శీఘ్రముగఁ జేయఁదలఁచి యున్నాఁడు. నీవును నేనును రేపు కలిసి యాతనిని దర్శించి అక్కడ సుముహూర్తంబున వివాహ మాడుదము.

అంశు—నర్మదా! బుద్ధిమంతురాలవు.

పురు—ఓహో! నర్మదా! నేనునీమాట కెదురాడఁగలనా! అయినను ఈనాయుంగరమును నీవు ధరించి నీయుంగరమును నాకిమ్ము. (ఉంగరములు మార్చుకొని) అహా! మణి మణినిఁ జేరుటచే నా యుంగరము నీచేతిని మఱింతశోభగా నున్నది.

అంశు—వీరిద్దఱు పరస్పరమోహావిష్టులైరి. ఇఁక నేను సంతసించితిని. ఈతని నిప్పుడే భూలోకమునకు తీసుకొనిపోక యిచ్చట నే యుంచినయెడల మారాజుగా రెట్లనుమానింతురో. ఏమి యసాధ్య మగునో. ఇతఁడా! మహారాజు; ఈమె మహారాజపుత్రిక. వీరిద్దఱిని మారాజుగారిసెలవు లేనిదే శాశ్వతముగఁ గూర్చుట

తప్పుపని. వీరికి నొకరియెడ నొకరి కనురాగ మెటులుండునో కని పెట్టుటకు మాత్రమే వీరిని తీసుకొని వచ్చితిని. వీరిని శాశ్వతముగ సంధానపఱుచువాఁడా కాముదేవుఁడే, అదియునుగాక.

ఆ. కష్టసాధ్యమైన ♦ కాంతపైఁ గలిగెను
శాశ్వతదయ సులభ ♦ సాధ్య గనునె?
రాతిమీఁదివ్రాఁత ♦ రహి నిల్చునట్టుగా
నిసుకమీఁదివ్రాఁత ♦ యెటులునిల్చు.

కావున సులభసాధ్యయయిన, సీనర్మదనుండి ఈరాజేంద్రుని ప్పుడే వేఱుచేసినఁ గానివీరిదాంపత్యసౌఖ్యము మరణాంతము నిలిచియుండదు. రాజా!

ఆ. ఇవుడు కష్టమైన ♦ నెంతో సౌఖ్యము ముందు
నీవుగాంచఁగలవు ♦ నిశ్చయముగ
ప్రథమమందుఁ గుట్టు ♦ బాధ నొందినఁగాని
కుండలములు చెవులఁ ♦ గూర్పఁబడునె?

గీ. మఱియుచును ముద్దులొలుకుచు ♦ మొనయువీరి.
బొదలు మోహనవిద్యచే ♦ బొదువువాఁడ
పోరి గుబాళించి కుల్కు పా ♦ వురపుజోటి
మీఁద వేవేగ వల వేయు ♦ మృగయుమాడ్కి.

ఇదిగో మోహనవిద్యను బ్రయోగించితిని.

నర్మ—నాథా! నాకు నిద్ర వచ్చుచున్నది.

పురు—దేవీ! అభ్యంతర మేమి? నాతొడపై తల నిడుకొని పరుండుము. (నర్మదయట్లు చేయుచున్నది.) ఆహా ఏమిది నాకుగూడ నిదురవచ్చుచున్నది. నిలుప శక్యముగాకుండ నున్నది. ఇట్టినిద్దుర యే భూలోకమున నుండగ నావహించినది. ఇప్పుడేమియుండదు నో కదా! ఓనర్మదా!

గీ. మబ్బుగ్రమ్మిన నేత్రప ♦ ద్మములతోడ
నెట్టులో యొక్కసారి వీ ♦ క్షింతు నిన్ను
పట్లు తప్పుచునున్న నా ♦ బాహువులను
కాంత యొకసారి యెట్టులో ♦ కౌఁగిలింతు
(అని నర్మదపై నిద్దుర బోవుచున్నాఁడు.)

అంశు—(వారిద్దఱిని సమీపించి) ఇఁక తిరస్కరిణితో పనియేమి.

గీ. మెడను మెడఁ జుట్టి పరవశ ♦ పడినచక్ర
వాకములభంగి బలుపెన ♦ వైచుకొన్న
సర్పములభంగి నితఁడును ♦ సర్పకాంత
కౌఁగిళులఁ గూడి నిద్దురఁ ♦ గాంచువారు.

అయినను రాజును వేఱుచేసి భూలోకమునకుఁ దీసికొనపోకఁ తప్పదు.

గీ. కాంత నీకెట్లు జూపితిఁ ♦ గాంత నీకుఁ
దగు ననుచుఁ దోఁచె నిఁక శాశ్వ ♦ తముగఁ గూర్చ
నెంచెదను బంగరునఁ బ్రమా ♦ ణించిచూచి
పిదప మణియుంగరము జేయు ♦ విధముగాఁగ.

రాజు నెత్తుకొని నర్మదా! లెమ్ము. లెమ్ము. (అని పైకినిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

నర్మ—(లేచి) నాతల నుంచుటచేత నీతొడ నొచ్చినదేమో కొంచె మొత్తుదునా? ఏమిది! రాజు లేఁడయ్యెను! ఆహా! ఏమిమోసమయ్యెనో కదా. ఓమహాచక్రవర్తీ! పురుకుత్సా! ఎటుబోయితివి. ఈయుద్యానవనమందలివిచిత్రములను జూడఁబోయితివా. ఓనాథా! నన్ను విడిచియెక్కడికేగితివి? సులభముగ లభించితివని మిగుల నుప్పొంగితినే. నెత్తిమీఁదఁ బెట్టుకొందు నంటివే. పాతాళమునకు నడఁగఁద్రొక్కి పోయెదవా! రేపు వివాహ మాడుద

మీాదినమునకు శాంతించుమన్నఁ గోపము వచ్చినదా! ఓదైవ
మా! నా కీపాపపునిద్దుర నేల యీసమయమునకే తెచ్చితివి.
అయ్యో! కన్నులు తెరచియున్నను కన్ను లగపడుట లేదు.
నాథా! నిన్ను జూచినకన్నులు వేఱువస్తువులను జూడవు. మ
హారాజా! రమ్ము. నానేత్రపర్వమును జేయుము. నామోహ
మెట్టిదియో కనిపెట్ట నిట్లు చేసితివా? యిమ్మాటికి నిన్నేనమ్మి
నదానను. అరుంధతి పూజ్యుఁడయినవసిష్ఠమహర్షిని త్రికరణశు
ద్ధిగఁ బ్రేమించినరీతిని ఓచక్రవర్తీ! నేను నిన్నే ప్రేమించితిని.
ప్రేమించినవారి విడనాడ న్యాయమా? సమస్తధర్మశీలుఁడవు.
నీకునన్ను విడనాడ నెట్లు మన సయ్యెను! వెళ్ళుటకుఁ గా లె
ట్లాడెను. ఇదిగో నీముద్దుటుంగర మింక నా వ్రేలినే యున్నది.
నీయంగదములకొనలు దగిలి నాబాహువు లివిగో గీచికొనిపో
యెను. నీచిహ్నములు నాయం దుండ నీవుమాత్రము పోయె
దవా! ఉరగకాంతవుగనుక నీకు రెండునాలుక లని యాక్షేపిం
చితివి. నాథా! నీ కొక్కనాలుకయే గదా! మహారణ్యమందుఁ
తనతోడపయి శయనించిన పరమసాధ్వి యైనదమయంతిని నలచ
క్రవర్తి విడనాడి పోయినట్లు చేసితివా! నవమాలికా! నవమా
లికా! (నవమాలిక ప్రవేశించుచున్నది.)

నర్మ—నానాథుండు నాతండ్రిగారినిఁ జూడ మందిరమునకు వచ్చినాడా?

నవ—ఏమిూ! ఇచట లేఁడా?

నర్మ—అయ్యో నాయాశ లన్నియు నిరాశ లయినవి. మహారాజెక్కడ
కో పోయినాఁడు కానబడఁడు.

నవ—దేవి! ఊఱడిల్లుము.

నర్మ—ఊఱడించుకొనఁదగిన విచారము కాదు. స్థితిచేత మనకంటెఁ
బై లోకమువాఁడు. మహాచక్రవర్తి. ఇదియును గాక నాచేత కో

రుకొనఁబడినవాఁడు. పరమసులభుఁడు. అట్టివానిఁ జూసి నే నుం డఁగలనా!

నవ—ఆతఁడు విశ్వామిత్రునిమాయచే నిచ్చటకు వచ్చినాఁడు. తిరిగి యాతనిమాయచే భూలోకమునకుఁ బోయియుండును. ఆతఁడు భూలోకచక్రవర్తి యనియు, పురుకుత్సుఁ డనియు, మన మెఱుఁ గుదుముగద. అతనినిఁగూడ చూచినవారముగద.

నర్మ—అతనియుంగరముగూడ నా్ర వేలినేయున్నది.

నవ—ఇఁక నేమి! కామగమనముచే భూలోకమునకుఁ బోయి యూత నినిజూతము. ఆతఁడు బుద్ధిపూర్వకముగా నిన్ను వదలి భూలో మునకుఁ బోవువాఁడు కాఁడు. నిన్ను విడుచుటచేత నాతఁ డెం తపరితాపపడుచుండునో! ఏమియు జడునకుము కంట తడిపెట్టి కుము. ఈయెడబాటు మఱింతసౌఖ్యమునకే కలిగిన దని భా వింపుము.

నర్మ—(నవమాలికకాళ్ళపైఁ బడీ) వెనుక యామహాచక్రవర్తిని సంఘు టనచేసినది సంఘటనకాదు! ఇఁకముం దెట్లు నన్నిదుఃఖాబ్ధినుం చి తరింపఁజేయుదువో.

నవ—నీ వేమియు సంకోచింపకుము. ఈమందమారుతము, ఈదిలుకలు, కోయిలలు మొదలగునవి నీ విచ్చట నున్న మఱింత బాధించు నుగాన శీఘ్రము బోవుదము రమ్ము.

నర్మ—భూలోకమున కెప్పుడు పోవుదము?

నవ—శీఘ్రముగ నే పోవుదము రమ్ము.

[ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.[

ద్వితీయాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీ

నర్మదాపురుకుత్సీయము.

తృతీయాంకము.

రంగము—భూలోకము.

పురుకుత్సుని రాజమందిరసమీపోద్యాన వనము.

[విదూషకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

విదూ—నిద్రయు, మోహమును, ఒక్కతల్లికిఁ బుట్టినకవలపిశాచములు. తలకుమ్మరిసారెవలె తిరుగునట్లుచేసి, కన్నులజిళ్ళపెంకులవలె దృష్టిరాహిత్యముకలవానిగఁ జేసి, చెవులను నిరక్షరకుక్షులవలె శబ్దగ్రహణశూన్యముగఁ జేసి, యిదమిత్థమని నిశ్చయించఁగలబుద్ధినిమడురుమీఁదనుండి పిల్లినివలెఁ గ్రిందకుఁ బడ గొట్టి, అసందర్భంబునుఁ అహేతుబద్ధంబును అలౌకికంబు నగుచికిబికియూహలచే సాలిపట్టునం దీఁగవలె మనస్సును గిజగిజ కొట్టుకొనగఁజేసి, మతి దేశాంతరముపోయినవానివలె కారణములేని నవ్వుల నవ్వఁజేసి, నిర్భాగ్యురాలగుభార్యవలెఁ జీటికిమాటికి నేడువఁజేసి, యొకప్పుడు మూతిని కుక్కమూతి యెండుజిల్లెడుకాయవలెముడుగునట్లుచేసి, యొకప్పుడు బ్రహ్మకాయవలెవటువటువదరునట్లు చేసి, గాలివలె కామగమనమును కలుగ జేసి, మీఁదిమిక్కిలి దేహస్మృతియే లేకుండ జేసి, మనుజులను వేధించుటయందు సీనిద్రామోహములకు సమాన మయ్యు నసమా

నశక్త్యమే కదా! ఒక్కపిశాచ మావహించినవానికే యింతయు పస్మార మగు నని చెప్పునెడల మసూచిలో విసూచిరీతి నొక పిశాచములో రెండవపిశాచ మావహించినవారిస్థితి చెప్పుట యసాధ్యముకదా. అటులే మారాజుగారికినిద్రాపిశాచమందుమోహపిశాచముగూడ నావహించినది. ఉరగలోకమున కేమోపోయినాఁడఁట! అక్కడ నొక్కదివ్యమంగళవిగ్రహమును గాంచినాఁడఁట! దాని నేమో కౌఁగిలించినాఁడఁట! తెల్లవారకమును పే భూలోకంబున నున్నాఁడఁట! ఆహా! ఏమి సందర్భముగనున్నది! నేనే యిట్టియసందర్భవాక్యముల నాడినచోఁ దలపై కత్తివాట్లను పెట్టుదురుగదా. అసందర్భప్రలాప మదృష్టవంతుని ప్రాపుఁ జేరుటచే శిష్టార్హము గాకుండుటయే కాక నొకప్పుడు పూజ్యముగూడ నగును. రాజువిచారగ్రస్తుఁడుగ నున్నమాట నిజము. నీరుల్లి దరుగువారికన్నులవలెఁ గన్నులు కలిగి, కుళ్ళు మామిడిపండువలెఁ గొంచెము దించుకొనిపోయినచెక్కులుగలిగి, కొలిమితిత్తులవలె నిశ్వాసంబు గలిగి, మరకట్టెలమీఁదివానివలె నొకచోటనైనఁ గాలు నిలువక, శ్రమపడుచున్నమాట నిజమే. కాని, తత్కారణమైనయురగలోకగమనముమాత్రము మిథ్య. అదుగో! రాజు దొడ్డిసంభావనకుఁ బరువెత్తు బ్రాహ్మణునివలె నిట్లెంతశీఘ్రముగ వచ్చుచున్నాఁడో?

పురు——(ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

సీ. కలువుల నీనెడు ♦ కళుకుకాటుకసోగ,
కన్నులుగలకల ♦ కంఠకంఠి
ముద్దులొల్కెడుచెక్కు ♦ టద్దాలఁగొంచెము,
కోలవాటగుమోము ♦ గ్రాలుదాని
శ్రీకారములఁబోలు ♦ చెవులను రతనాల,
గ్రాలెడుజూకాలు ♦ వ్రేలునబల

పొడుగనియనిపించు ♦ పూవంటినును మేన,
దగుపాటిపుష్టిచేఁ ♦ దనరుకాంత,

గీ. అందుఁ బదునాలుగేండ్లప్రా ♦ యంపుయువతి
మారుచేతి కటారి యొ ♦ య్యారి దాని
బాసి మరుబారి నగగూరి ♦ పలవరింతు
నారి నేజేరి సుఖియించు ♦ దారి యేదొ?

విదూ—(రాజుసమీపించి) స్వప్నావస్థయందుఁ గాంచినచంచలాక్షి కొఱ కింతవిచారించ నగునా?

పురు—చాలు! ఎన్నిమాఱులు చెప్పినను నీకు నమ్మకము లేదుకదా?

విదూ—జ్ఞానసంపూర్ణుఁడ నగుటచే నా కట్టినమ్మకము లేదు. స్వప్నములు కొన్నికొన్నిప్రకృతులం దత్యద్భుతవికారములు కలుగఁ జేయును. స్వప్నములలో లేచి చదువుకొనువారును, గ్రామాంతరములకుఁబోవువారును, నదుల నీదువారును గూడఁ గలరు. ఒకనాఁటిపగలు నేను నిదుర బోవుచుండ పనసతొనలు తినినట్లు కలఁగని నిదుర మేల్కాంచినతర్వాత మూఁడుగడియలవఱకును కడుపునొప్పిచేత బాధ పడితిని. దుస్స్వప్నములయొక్కయత్యద్భుతమాహాత్మ్యమజీర్ణబాధపడునాకుఁ దెలియఁదగినదే కాని నీకేమి తెలియును?

పురు—నీ విప్పు డేమైన స్వప్నావస్థయం దుండి పలవరించుచుంటివా?

దూ—పచ్చకామెరలు గలకన్నులకుఁ బ్రపంచ మంతయుఁ బెండ్లికూతురుమొగముగనే యుండునుగదా!

పురు—ఇదిగో యిట్లుచూడుము.

గీ. వెలఁదియుంగరమును నాదు ♦ వ్రేలఁ బెట్టి
రమణి వ్రేలిని నాయుంగ ♦ రంబు నిడితిఁ

ప్రేమచేఁ గాంతుఁ డొకముద్దు ♦ వెలఁది కియ్య
నింతి యొకముద్దు కాంతున ♦ కిచ్చురీతి.

ఈమణియుంగరమైన నీసంశయాంధకారము బాపఁగలదా?

విదూ—ఏది! మణియుంగరమునుజూడనిమ్ము.

పురు—ఇదిగో (అని చూపించుచున్నాఁడు.)

విదూ—ఆహాహా! నత్తగుల్ల మొగమువలె నిగనిగలాడుచున్నది. ఇది యెద్దుకన్నులాగున మిక్కిలి యెఱ్ఱగ నున్నది. నీలము కాదుగద.

పురు—(నవ్వుచు) ఆహా! రత్నశాస్త్రపాండిత్యము! దీనియందలి మాణిక్యమును బరిశీలించుమని నీకుఁ గనఁబఱుపలేదు. ఈయుంగరమునుజూచియైన నీదుర్భ్రమ పోఁగొట్టుకొందు వని—

విదూ—నిప్పుఁజూడ వెలుగుబంటి పారిపోవకుండునా! అట్లే

పురు—మణిస్పృశ్యచేవిషవ్యాప్తి మాయమగుటయాశ్చర్యమా?

విదూ—కడుపునిండినవాని కాఁకలిగొలుపుపిండివంటయొక్క పరిమళమెంతవిశేషమో కదా. అటువలెనే మహాసుందరుఁడవైనని న్ను వలపింపజేసినకాంత యెంతసౌందర్యవతియో కదా! సామాన్యసుందరులకు నామెకును మామూలుభోజనమునకు విందునకును గలిగినభేదముండుట కవకాశమున్న దేమి?

పురు—వయస్యా! భోజనప్రియా! నాకు రత్నాకరునివలె మహామణులకేమియు లోటులేదు గదా.

విదూ—(నవ్వుచు) విద్వచ్ఛిఖామణి యైననామాట చెప్పవేమి?

పురు—

గీ. మన్మణులయందు ప్రథమమహా ♦ మణియుఁగూడ
దీనియెదురను దేజోవి ♦ హీన మయ్యెఁ
జుక్కగమిలోన నెక్కుడౌ ♦ రిక్కఱేఁడు
పద్మహితురాక వెలవెల ♦ బాఱుకరణి.

గీ. ఈమణికి నామణికి భేద ♦ మెంత కలదొ
యింతులకుఁ గూడ నట్లె యా ♦ యింతి మొదటి
దన్నెలఁతలందు దానిరూ ♦ పెన్న నేల?
మిన్ను చేనంటునరుఁబోడ ♦ వెన్నఁదరమె?
ఓయురగలోకవాస్తవ్యా!

(అంతట నంశుమంతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

గీ. నెలఁత నిన్బాయువంత చే ♦ జిలజిలయని
కఠినమణికూడ నీరును ♦ గ్రమ్ముచుండ
నునుకనులు నావి నీరొల్క ♦ జనదె యినుమొ
కరగ నగ్గివేడిమి, వెన్న ♦ గతి యిఁకేమి?

అంశు—ఆహా! నా చెలికాఁ డగుచిత్రకేతుఁ డిచట నాతోఁ గలసికొని
యెద నని చెప్పి యింకను రాకున్నవాఁడు. ఓహో!

గీ. సఖుఁడు తనుజూడఁ గాంతను ♦ జారవిడిచి
పల్లటిల్లెడునీరాజు ♦ పరిఘవిల్లు
గ్రుడ్లుమిడకరించుక తన్ను ♦ గూబ చూడ
కాంతఁ బాసినచక్రవా ♦ కంబురీతి.

పురు—మిత్రమా! దీర్ఘాలోచనము జేయువానివలెమాటలాడకుంటేఁవేమి?

విదూ—అవశుఁడ నయ్యెను, యథార్థమును గనిపెట్టితివి. సృష్టిసం
బంధమయినయొకరహస్యము నాలోచించుచుంటిని. సముద్ర
మునకుఁ క్షారోదకము కలుగుటకుఁ గారణమునుగురించి.

పురు—ఎట్లాలోచించితివి!

విదూ—ఎట్లనఁగా మోహావశ లయినస్త్రీలుస్త్రీలకొఱకుఁ బరస్పర
ము నేడ్చుటచేత,

పురు—సృష్టిరహస్యములో మదనరహస్యము వేఱొకటియా? స్త్రీలు
స్త్రీలకొఱ కేడ్చుట యేమి?

విదూ—కంటఁదడిపెట్టకుండుటయేకదా పౌరుషలక్షణములలో నగ్ర గణ్యమైనది.

పురు—గీ. నాదుకంటికి దీపంబు ♦ నాదుమదికి
నూఁత యొడలికి గంధంపు ♦ పూఁత నోటి
కమృత మగుదానిఁ బాయ ధై ♦ ర్యంబు పూఁదె!
పాపతో దృష్టిపూ నసం ♦ బద్ధ మగునె?

వయస్యా! ఆకాంతారత్నమును నీవు చూఁచియుండక పోవుట చేతను, మన్మథనారాచతీక్ష్ణత్వము నెఱుంగకపోవుటచేతను, నీ వట్లనుచుంటివి.

విదూ—ఆహా! మదనసాయకవ్రణవ్యథ నే నెఱుంగ ననుచుంటివా? పూర్వమొకసారి నే నొకపిల్లిని వలచి ధైర్యమును గోలుపోయి—

పురు—ఛీ! తిర్యగ్జంతువునుగూడఁ వలచితివా?

విదూ—కీటకమును వలచుటకంటె గౌరవహానియుఁ బ్రాణహానియు కాదుగదా.

పురు—నానర్మద కేవలసర్పరూపమున నున్నదని భ్రమించుచుంటివా?

గీ. పామురూపంబు వేసినే ♦ పరగు నాశ్ర
యమునుపెనవైచుతత్స్వభా ♦ వము మదీయ
గాఢపరిరంభణమునందె ♦ కానిపించు
మానినులకెల్ల నది తల ♦ మానికంబు.

గీ. నేను గూర్చుండ నాతొడ ♦ పైని శిరముఁ
బెట్టి తెగబారెఁడగుజడ ♦ వెనుక గ్రాల
నుంతవంకగ శయనించెఁ ♦ గంతుఁ డలసి
తనతొడను జేర్చెనునసజ్య ♦ ధనువుభంగి.

గీ. ఉండవలసినయావన్తు ♦ వుండకున్న
సత్వమణి హస్తికనకరా ♦ జ్యాదు లేల?
భక్తి నిలువనియోగికి ♦ వందగోము
ఖములు, గంపెడుజడ లున్నఁ ♦ గార్య మేమి?

విదూ—నీకాంతను నీవు జేరునుపాయ మిప్పు డాలోచించితిని. అటులుచేసినయెడల నిశ్చయముగ నీవు సఫలుఁడ వగుదువు. నేనుజెప్పినట్లు చేసెదవా?

పురు—గీ. వేసవిని మండుశుష్కాట ♦ విని హసించి
మండుచున్నది చిత్తంబు ♦ మదనబాణ
వహ్నిచేఁదాపమార్పంగ ♦ వలయుఁ జుమ్మి
వెలయనామార్గమేదియో ♦ వేగచెప్పి.

నేను జెప్పినట్లు చేసెదవాయని యేలయడిగెదవు. ఏమైనను సరేచేయుటకు సిద్ధముగ నున్నాను.

గీ. బ్రదికియుంటకు ఫలమైన ♦ పడతిఁ బాసి
వనటజెందెడునే నింతి ♦ నెనయుదారి
కలుగగంజేయ కెటులుందు ♦ గరళమైన
రోగి త్రాగడె తిరిగి యా ♦ రోగ్యమునకు.

అంశు—ఓరాజా!

గీ. క్రూరరతికాంతసంతప్త! ♦ గ్రుచ్చుమాట
లాడునీతనిప్రాపేల ♦ యందితయ్య!
దిమ్మదిరుగఁగ మిడిమొండ ♦ బొమ్మజెముడు.
కంచెనీడకుఁ జేరుసిం ♦ గంబుకరణి.

విదూ—ఈనిమిషమందే వేటకుఁబోవలయును—విశ్వామిత్రుని యరణ్యమునకే పోవలయును—ఈసారి దుష్పినిజంపిన శాప మీయఁడు కావుఁన జావకుండ నామునినే కొట్టినయెడల నధోలోక

గతి శాశ్వతముగ నగు నని శాప మిచ్చెను—అంత నీకాంతను నీవు నిరంతరముగ ననుభవింతువు—రాజేంద్రా! నీవధోలోక మునకు బోఁయితినని చెప్పితివికదా. రాజకార్యమును మఱచి కేవలరాగపరవశులై కాలముబుచ్చువారి నెవరినైన నాలోక మున నాలోకించితివా?

పురు—ఏమి! నన్నే చూచితిని.

విదూ—అయ్యో! ఏలినవా రుండఁదగినంతయధోలోకమే లేదుగదా.

పురు—ఎందుచేత.

విదూ—భూలోకమునందుండి కేవలకాంతాపరాయణులైనవారికొఱకే యధోలోకము బ్రహ్మచే సృష్టింపఁబడినది. ఆయధోలోకము నకుఁబోయి యచ్చట కాంతాలోలురు రైనవా రుండురను ముందు దృష్టిలేక వారికి దగినలోకమును సృజింపక పోవుటచే బ్రహ్మయజ్ఞుఁడు నపూర్జ్యుఁ డయ్యెను జుమా.

పురు—మరుని బాణములవాఁడికంటెను నీమాటలవాఁడియెక్కువుగ నున్నది.

విదూ—అటులైన మిత్రమా! దారినిబడితివి.

పురు—ఎట్లు?

విదూ—రాజా! తనగౌరవమును రక్షించుకొనఁదలచినవాఁడు కాంతల వలలో నెప్పుడుపడఁడు. మోహము, గౌరవలతకు వేరుపురుగు సుమా! కాంతనువలపించి దానిని గడ్డముపట్టుకొని బ్రతిమాలిం పఁజేసి యంగీకరంచనియెడలఁ గాళ్లపైఁ బడునట్లుచేసి, మహా రాజునైనను బికారినిజేసి, యతిశౌర్యవంతునైనను జెవులపిల్లివ లెబెదరువానిఁగఁజేసి, మగడుకొట్టిన బొంకులాఁడివలె నేడ్చువా నిఁగఁజేసి, గౌరవమును హరింపఁజేయుటలో మోహమునకుఁ గ లసామర్థ్యమవర్ణ్యముగదా. అట్టిచో నారిపోవువత్తి నెగసన

ద్రోచినటులుమర్మభేదకర మగుమాటలచే మానసమును బ్రజ్వలింపఁజేసినయెడల దానివిరోధి యగుమోహము శీఘ్రము బలహీన మగునుగదా. రాజా! ముల్లు నూడఁదీయ సూది కావలయునని యెఱుఁగవా?

పురు—చెప్పులార్చుకొనిపోయి కొంచెము హొరారు గలిగి శ్రవణశక్తి తగ్గుచున్నది. నీవు విశేషించి మాటలాడిన ప్రయోజన మేమియు లేదు. ఓయురగలోకవాసినీ! ఓనర్మదా! నాకనులకు దృష్టిశక్తిగూడమందము గాకమునుపే యొక్కసారి యిటు వచ్చి నన్ను గౌఁగిలించుకొనుము. (అప్పుడు నర్మదయు నవమాలికకయు బ్రవేశించుచున్నారు.)

నర్మ—నిన్ను నే నెఱుఁగ నని రాజు నన్ను తిరస్కరించు నేమో?

నవ—అసంతుష్టురాలా! ఊరకుండుము. (అటునిటుజూచి) నర్మదా! నీ వెంతయదృష్టవంతురాలవే! అడుగో! రాజు. అచ్చట విరహభారవశుఁడై ప్రియసఖునితోడ నేమో చెప్పుకొనఁ బోవుచున్నాఁడు.

నర్మ—మన మిచ్చట కొంతసేపు దాఁగియుండి వా రేమనుకొనియెదరో వినినపిమ్మట వారినిఁ జేరిన మంచి దని నే నూహించెదను.

అంశు—ఆహా! నర్మదా! వచ్చితివా! ఎంతసాహసముగలదానవు!

[తల పంకించి]

గీ. పిల్లి బావురుమన నుల్కు ♦ వెలదులైన
మోహ మావేశమైనఁనం ♦ బుధులు దాఁట
గలరు లోకముల్ గానిలో ♦ కములనైనఁ
బడయుదురు గాలివడి గాలి ♦ పడగఁబోలి.

ఓచిత్రకేతుఁడా! పురుకుత్సు నే చూచితివి కాని నర్మదనుఁజూచియుండవుకదా. అహా! ఇంతయపూర్వదర్శనముగూడ నీకుశీఘ్రముగఁ గలుఁగుఁగాక.

(అంతట చిత్రకేతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

చిత్ర—ఓహో! రాజుగా రిచ్చటనే యిష్టసఖునితోఁ వేంచేసి యున్నారు.

అంశు—పూజ్యుఁడైనచిత్రకేతుఁడా! నమస్కారము. మంచిసమయము నకు వచ్చితివి. అదుగో! మహారాజు విరహభారవశుఁడై విచారించుచున్నాఁడు. వెనుక నుండుజలయంత్రమున కానుకొని సఖీసమేతయై నర్మద ప్రకాశించుచున్నది. తిరస్కరిణిచేఁ బ్రచ్ఛన్నుఁడవుకమ్ము.

చిత్ర—అట్లే. మిత్రమా! నమస్కారము. ఆలస్యముగ వచ్చినందులకు క్షమింపుము.

పురు—ఆ. చేటిదెప్పులకును ♦ జెక్కు లెఱ్ఱనఁజేసి
నన్ను జూచి చిన్న ♦ నవ్వునవ్వ
దానిమోము గ్రాలు ♦ తరళితచంద్రికా
ప్రతిఫలమున తామ్ర ♦ పర్ణిన్రాలె.

నర్మ—ఆ మహాదృష్టవంతురా లెవరో కదా!

నవ—నీవే! నిన్ను దెప్పినదానను నేనే.

చిత్ర—అంశుమంతుఁడా! వీరిద్దఱిని బాగుగ సంఘటించుటయందునీవు తుంటవిల్లులేనిమన్మథుఁడ వైతివికదా. ఆహా! నర్మదయొక్క సౌందర్య మత్యాశ్చర్యకరముగ నున్నది. ఇంద్రలోకమున నైన నిట్టిసౌందర్యవతు లొకరిద్ద ఱుందురేమో. ఈదినమున నింద్రుని యాజ్ఞచే నొకచిత్రము జరుగవలసి యున్నది.

అంశు—మిత్రమా! నేను వినదగినదేనా?

చిత్ర—వినఁ దగుదువు. చూడఁ దగుదువు. అందుకు నాకు సాహాయ్యముకూడఁ జేయఁదగుదువు.

పురు—వయస్యా! మాట లాడవేమి?

విదూ—నీకు చెవులు కొంచెము వినఁబడకుండుట యేలాగున్నది?

పురు—అలాగుననే యున్నది. మీఁదిమిక్కిలి మొదలంతయు మండుచున్నది. ఓహోనర్మదా!

(నర్మద తోట్రుపాటుతో ముందునకుఁబోవుచున్నది.)

నవ—(నర్మదచేయి బట్టుకొని) నిన్నుఁబిలుచుచుండుట లేదు.

పురు—॥ఆ. పడఁతిఁ జూడనపుడు ♦ పనికివచ్చెను గాని

పడఁతిఁ జూడ దీని ♦ పని యిఁకేల,, అని,

ఓనర్మదాచిత్రఫలకమా! నేను మూఢుఁడనై నిన్నురగలోకమునఁ బారవైచితిని. నీ విచ్చటనున్న నాకుఁ గొంతతాపశాంతి కలుగునుగదా.

నర్మ—నీతో శాశ్వతముగ సుఖించుటకు నేనె వచ్చియుండ నాచిత్రఫలక మేల?

విదూ—విచారమేల! చిత్రఫలక మేను వ్రాయఁగలను.

పురు—నీ వాకాంతను జూడకుండ నెట్లు వ్రాయఁగలవు?

విదూ—వ్రాయుట చిత్రమేకదా!

పురు—చిత్రమే.

విదూ—కావున చిత్రమే వ్రాసెదను. మన్మథుఁడా గ్రుడ్డివాఁడు. వానిచేఁ బీడింపబడినకాముకుఁడా, గ్రుడ్డివాఁడే. ఇఁక చిత్రఫలకమును వ్రాయువాఁడు చూడకున్నవాఁడైననేమి? చేతికివచ్చినదేదో వ్రాసెదను. అదే నీకాంత యని శాంతి నొందినచాలదా? సుఖదుఃఖములు మనస్సునందలివి కాని బాహ్యవస్తువులందలివి కావుగదా.

అంశు—ఇంద్రునియాజ్ఞచే జరగవలసినరహస్య మేదియో చెప్పుము.

చిత్ర—నిన్న నీవును నేనును సమావేశమైనయపుడు జరిగినసంగతులన్నియు పురందరునితో విన్నవించితిని. అతఁడు మిక్కిలి సంత

కించి మాంధాత తనకుఁ బుత్త్రసమానుఁ డనియును, పురుకు
త్సుఁడుమాంధాతకొడు కగుటచే నాతఁడు తనకు మనుమఁ డ
గుననియును, తనకు మనుమరాలు కాఁబోవునర్మదను తాను
చూడక యే వారివివాహమున కంగీకరింప ననియును, నాగలో
కమునకుఁ బోయినర్మదను తనలోకమునకుఁ దీసికొనిరావలసిన
దని సెలవిచ్చిరి.

అంశు—ఆహా! నర్మద యిప్పుడు కదా పరమపూజ్యురా లైనది.

గీ. మొదట రాజేంద్రుపుత్త్రిక • పిదపఁ జక్ర
వర్తి యిల్లాలు త్రైలోక్య • పాలనాఢ్యుఁ
డైనవజ్రికి మనుమరా • లగునుగూడ
దానిభాగ్యంబు వర్ణింపఁ • దరముగాదు.

చిత్ర—ఆకారణమున నాగలోకమున కేగి యచట నర్మదం గాన కిచ
టికి వచ్చితిని. అందుకొఱ కింతయాలస్య మైనది. రాజునకును
నర్మదకును సమావేశ మైనవెంటనే నర్మద నింద్రలోకమునకుఁ
గొనిపోయెదను.

నర్మ—రాజదర్శనము రిక్తహస్తములతోఁ జేయవలసివచ్చెను. రెండు
నిమ్మపండ్లైనను లేవయ్యెనుగదా.

నవ—లుబ్ధురాలా! ఉండియు లేనట్టు విచారించు చుంటివే!

అంశు—రాజు మిక్కిలి చింతాక్రాంతుఁడై యున్నాఁడు. మిత్రమా!
చూడుము.

గీ. కన్ను లరమూసి చెక్కిటఁ • గరము గ్రాల
శిరము నొకవైపునకుఁ జేర్చి • చిటుచిటుకు
మంచు కన్నీళులొలికెడు • నతఁడు గ్రాలు
వెలయు దైన్యంబు మూర్తీభ • వించినట్లు.

నర్మ—ఆలస్యమేల? నాకాంతుని దరిజేరుటకు నేను మిక్కిలి సంభ్రమించుచుంటిని. అతఁడు నాకొఱకు సంతాపపడుచుండ నే నుపేక్ష సేయుచుంటిని.

నవ—ఇదిగో ఇప్పుడే పోవుదము. రాజేదో మాటలాడఁ బోవుచున్నాఁడు.

పురు—సీ. దడదడమంచు నా ♦ యొడలు తూలఁదొడంగె,
చేపట్టి యాఁపవే ♦ చిగురుఁబోఁడి!
కనుదమ్ములకు నంధ ♦ కారంబు గల్గె నీ,
తనుదీప్తిచే దాని ♦ దరుమఁగదవె?
నాభిదగ్గరనుంచి ♦ నాలుకవఱకు కాఱె,
తరుణి! నీయధరామృ ♦ తంబు నిమ్మ!
భగభగయంచు తా ♦ పము గ్రమ్మె చల్లని,
యొడలితో కౌఁగిలి ♦ యొసఁగఁగదవె.
గీ. మెడను తల నిల్వకున్న ది ♦ య్యెడను నాకు
చెవులు గడియలుబడియెను ♦ చెంతఁ జేర
రమ్మునర్మద! నర్మద! ♦ రమ్మురమ్ము!
నర్మదా! శోష మొందుప్రా ♦ ణములు నాకు.
నర్మదా! (అని మూర్ఛిల్లుచున్నాఁడు.)

నర్మ—నాథా, నాథా, ఇదిగో వచ్చితిని (అని కౌఁగిలించుచున్నది.) అయ్యో, ప్రాణవల్లభుని కెటులుండునో కదా.

విదూ—(ఆశ్చర్యపడుచు) అయ్యో! రాజుమూర్ఛాగతుఁ డయ్యెను! ఆహా! ఎంతయిక్కట్టు తటస్థించెను? ఈమె నర్మదయే కాఁబోలు.

వంశు—గీ. చేత నెత్తితి నిరుమాఱు ♦ ప్రీతి నితని
నన్య; నైనను మది దుఃఖ ♦ మధిక మయ్యె
కనియు నెత్తి పెంచెడువారు ♦ గాంతురేని
సుతునిమూర్ఛల నేరీతిఁ ♦ జూడఁగలరొ?

నర్మ—నవమాలికా! నేనుగాఁగిలించియేయుందును. నీవు విసరుము. లెమ్ము. (అలోచించి) అయినను నీవెందులకు! నేనే విసరుకొనెదను.

చిత్ర—ఆ. రాజు మూర్ఛబడుచు ♦ రమణిబాహుల శాంతి
గొంచు నుండఁ జెలియఁ ♦ గొంచుబోదు
నంబుదంబు పర్వ ♦ తాగ్రాగ్రమశాంతికై
వ్రాల గాడ్పు మబ్బుఁ ♦ బాపుకరణి.

ఛీ. దాంపత్యభంగకృత్యముగదా!

అంశు—వయస్యా! ఏమి ఆలోచించుచున్నావు!

చిత్ర—ఆ. వజ్రియాజ్ఞదీర్ప ♦ వచ్చును పాపంబు
దీర్పకున్న గొంతు ♦ దెగుట నిజము.
ముందు, వెనుక, గూడ ♦ పోవుచున్నది మది
రెండుతలలపాము ♦ రీతిగాఁగ.

అంశు—గీ. దంపతులు వీరు సుఖయించు ♦ దారి యట్టి
వజ్రికంజెను దెలియంగ ♦ వశమె నీకు?
మావులను మల్లె లోలయించు ♦ మాధవుండు
తోఁటగాచెడు కాపరి ♦ పాటిగాఁడె!

నర్మ—నవమాలిక! ఇంకను నాకాంతుఁడు లేవకున్నాఁడు.

చిత్ర—(రాజును కొంచెము సమీపించి)

గీ. లో నడంగిననెత్తురు ♦ సోన యచటి
వెలఁది నర్మదయో కాదో ♦ తెలియ నేమొ
తొంగిచూచెను చెక్కుల ♦ తుదల చంద్రుఁ
గాంచు తెలినీటిపై మెట్టి ♦ కలువమాడ్కి.

విదూ—ఇప్పుడు రాజునకు కొంచెము స్వస్థత కలిగిన దని తోఁచుచున్నది.

నర్మ—సఖీ! రాజు కదలుచున్నాఁడు.
విదూ—రాజా! లెమ్ము.
పురు—(లేచి కన్నులు మూసికొని) ఓహో నర్మదా!

గీ. ఉసుకునా మోము చల్లగ ♦ నొత్తి యురము
రమ్ము జేరిచి విపులసా ♦ ఖ్యమ్ము నిచ్చి
కౌఁగిలించితి వని కల ♦ గాంచినాఁడ
గద యభాగ్యునకుఁగలల ♦ గలిమి కాదె?

విదూ—రాజా! మహాభాగ్యవంతుఁడవు. ప్రత్యక్షమైననర్మదను చూతువు. కనులు విప్పుము.
పురు—(కన్నులు తెరచి) ఆహా! నర్మదా! ఆహాహా!
(అని తొందరగఁ గౌఁగిలించుకొనుచున్నాఁడు.)
నర్మ—నాథా! నీ కిప్పుడు దేహమందు సుఖముగ నున్నదా!
పురు—గీ. నాసుఖంబున కేమి లే ♦ నాతి నీవు
సత్యమగు నర్మదవొ లేక ♦ స్వప్నదృష్ట
నర్మదవొ ముందు చెప్పుము ♦ నాకు శిరము
నిలిచినన్నైన సర్వంబు ♦ నిలుచుఁగాదె?
నర్మ—యథార్థముగ నేను నర్మదనే. ఇదిగో నీమణియుంగరమును చూడుము. (అనియుంగరమును చూపించుచున్నది.)
పురు—(చూచుచు) ఆనందపారవశ్యమున కన్నులు మూసికొనిపోవు చున్నవికదా.
చిత్ర—వయస్యా, తిరస్కరిణి నుపసంహరించి యప్రచ్ఛన్నరూపముతో నీమెను పైకి దీసికొనిపోదును. నీమోహనవిద్యాప్రభావము నొక్క తెప్పపాటులో నాసమయమందు కనుపఱచవలెను. వయస్యా. ఈమె నాకు సహోదరి సుమా! నాకు సెలవిమ్ము.
(అని వెనుకనుండి వచ్చి గుభాలున నర్మదను పైకెత్తుకొని పోయినాఁడు.)

నర్మ—(పైకిపోవుచు)నాథా! పురుకుత్సా!శివశివా!నాథా! రక్షింపుము

పురు—అయ్యో! అయ్యో! నర్మదా! నర్మదా! (అని విలపించుచున్నాఁడు)

నవ—అయ్యో! సఖీ! అయ్యో! ఉరగరాజపుత్రీ! అయ్యో! నర్మదా!
[అని గుండెలు కొట్టుకొనుచున్నది.]

విదూ—అయ్యో. ఏమి యీయింద్రజాలము! ఏమి యీయాశ్చర్యము! అయ్యో! రాజా! శాంతింపుము.

పురు—(తూలి క్రింద పడి లేవలేకయుండ సఖుఁడు వానిని కష్టమున పైకి లేవఁదీయుచున్నాఁడు) అయ్యో! నర్మదా!

అంశు—సీ.తను బెనచివైచుదాని పై ♦ కిని గొనఁగ
నెగిరిపడి తిరుగుడువడి ♦ యిలకు నురగె
నితఁడు జాలిని జాలిని ♦ నెగయ లాగ
తిరిగి నేలపై నురుగుబాం ♦ గరముకరణి.

పురు—అదిగో! అదిగో! కాంత పోవుచున్నది. ఆహా! నర్మదా!
గీ. ఏడుపున నెట్టునైనట్టి ♦ యీక్షణముల
నన్నుఁ జూచుచు పైఁబోవు ♦ నన్నెలంత
బుస్సుమనుమంట లవనివై ♦ పునకుఁ బర్వ
రివ్వనను పై కెగయుపేక ♦ జువ్వమాడ్కి.

విదూ—(పైకి చూచి) ఆశ్చర్యము! ఆశ్చర్యము!

నవ—(పైకి చూచి) సఖీ! నర్మదా!

పురు—ఇఁకను నీయభాగ్యునియందు నీకు ప్రేమయెందులకు?
గీ. ఇద్దఱము గట్టికౌఁగిలి ♦ నెసఁగుచుండ
కంతుకొఱకచ్చెచటనంటు ♦ నంత వెన్న
ముద్దరీతిని మింటికిఁ ♦ బోయితీవు
కట్టె నిచ్చట దిగద్రొక్కి ♦ కాటికొఱకె.

విదూ—మహామహుల ప్రార్థన మూర్తీభవించి స్వర్గమునకుఁ బోవుచ ట్లుపోవుచుంటివా? నర్మదా!

నవ—ఓపాతాళరాజపుత్త్రికా! కన్నీరు మున్నీరుగా నేడ్చునీనాథునివిడి చిచిన్నతనమునుండియు నెన్నడును విడువనిసఖినైననన్నుఁబాసి యెచ్చటికిబోవుచున్నావు?

అంశు—వీరివిచారము జూడగ కడుపు దహించుకొని పోవుచున్నది. ఇక్కడ నుండఁజాలను. (అనినిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

పురు—అయ్యో! నర్మదా!

గీ. నీవు ననుఁ బాసి పోవఁగ ♦ నేను దిక్కు-
లేనిపక్షికంటెను తక్కు- ♦ వైనవాఁడ
వెలఁది పక్షియైనను నాల్గు ♦ విసురు లెగిరి
సాగనంపు నదియు జేయఁ ♦ జాలనైతి.

విదూ—మూర్ఖుఁడా! గుజ్జుమామిడిపండు తినుచిలుకను పిల్లి యెత్తుకొనిబోయిన ట్లెత్తుకొనిపోయితివిరా.

పురు—(తత్తరముతో) ఏమీ! ఏమీ! ఎవరైన నెత్తుకొనిపోయిరా!

విదూ—నీవు చూడవైతివా!

పురు—ఛీ! ఈ వార్త నిప్పుడు చెప్పుచుంటివా! ఎంతబుద్ధిహీనుఁడవైతివి!

విదూ—దుఃఖము జ్ఞానము నాచ్ఛాదింపదా?

పురు—నిన్ననేల? నేనే నిర్భాగ్యుఁడను.

గీ. నాతి నెవ్వఁడో హరియింప ♦ నాదుకనులు
మూతఁబడియెను ప్రారబ్ధ ♦ మునను గాదె
కరమణిని చోరుఁడు హరింప ♦ గురుక నిదుర
గాంచుమనుజునిమందభా ♦ గ్యంబుకరణి.

ఆహా! నర్మదా! నేను జీవించి యుండగ మీఁదిమిక్కిలి నీవు న

న్ను కౌఁగిలించి యుండ ని న్నెవఁడో తస్కరించుకొని పోవనే ననదనై యిచ్చటనుంటినికదా! ఓనర్మదా!

గీ. మదనబాణాగ్ని తపియించి ♦ పిదప నిన్నుఁ
గాంచి శమియింప నెవ్వఁడో ♦ కొంచుఁబోయె
నెండ వడఁ బసి నోటికి ♦ నెత్తుపాన
కలశి నెగఁదన్నుకొనిపోవు ♦ గ్రద్దకరణి.

ఆహా! నర్మదా! నిన్ను హరించినవాఁ డెవఁడై యుండునో? (నిట్టూర్పువిడిచి.)

గీ. మిసమిసగుయౌవనము జూచి ♦ కసిమసంగి
యెవఁడొ ని న్గొంచుగంధర్వ ♦ డేగియుండు
పుట్టప్రావున సౌఖ్యంబు ♦ బొందుచున్న
యురగకాంతను పక్షీంద్రుఁ ♦ డొడియునట్లు.

(తన్నుద్దేశించి) ఛీ! మూఢా! పురుకుత్సా! ప్రాణాధిక యగు కాంత నెవఁడో హరింప సిగ్గుమాలినవాఁడవై యేడ్చుచుంటివా! వయస్యా! ధనుర్బాణముల నిటు తెమ్ము.

విదూ——(విల్లందించుచు) ఉండదెబ్బఁకుచుక్కలు రాలునా!

పురు——(బాణమును సంధించి) అదిగో! అదిగో!

గీ. వెనుక తానుండి వనితను ♦ గొనుచుఁబోవు
నింతి జంపక యెట్లు వ ♦ ధింతు నతని
కుసుమములచాటునందున్న ♦ గుజ్జుగూబ
గుసుమములగాల్ప కెట్టుల ♦ గూల్పనగును?

ఆహా! నర్మదా! ప్రాణేశ్వరీ! యెంతదూరమో పోయితివిగదా. వయస్యా! అదిగో! చూడు.

గీ. మెఱఁతయాస్యంబు ధగధగ ♦ మెఱయుచుండ
కలికి తెలిచీరకుచ్చెళుల్ ♦ గాలిచేత

క్రమముగా క్రింద కుబ్బుచుఁ ♦ గ్రాల తూర్పు
దిక్కునను చెలి యదె తోఁక ♦ చుక్క భంగి.

ధూమకేతుదర్శనము రాజులకు ప్రాణహానికరమే యయినను నాకు పరమసంతోషకరముగ నున్నది.

విదూ—నగధీరుఁడవు! నీ వేయుద్దేశ్యపడుదువా?

పురు—గీ. బిట్టు మరుతాపమున పెత ♦ వట్టి యేచ్చి
కొసరు చెలిఁ గాంచి వెంటనే ♦ కూలిపోతి
రాళ్ళుబడి నగాగ్రమున మా ♦ ర్గంబు దప్పి
మెఱుపుచే దారిగాంచుని ♦ మేనుమందు
తల తిఱిగి నేలఁబడునరు ♦ దారియయ్యె.

గీ. నిన్న నేఁ బెండ్లికొనుకను ♦ నేఁడె యయ్యె
కాంతఁ బాసితి నూరేండ్ల ♦ కాపురంపు
ముచ్చటలు కోట్లు చిటికెలోఁ ♦ జిచ్చగలసె
మొండిబ్రతు కేల కాలిన ♦ మోహకరణి.

విప్రవర్యా! ఇక్ష్వాకుకులసంభవులకు సంధించినబాణ ముపసంహరించుట మర్యాద కాదని చెప్పితివికదా.

విదూ—నిశ్చయముగాఁ జెప్పితిని.

నవ—రాజా! ఊఱడిల్లుము.

పురు—నర్మదా! ఓకాంతాలలామ! ఓప్రాణేశ్వరీ! ఇదుగో! నేనును వచ్చుచుంటిని. ఒక్కత్రుటికాలములో నిన్నుఁ గలిసికొనెదను.

గీ. కాలమా! నీకు పండొస ♦ గంగఁ జాల
మిడిమిడెండల వడదాఁకి ♦ యొదలునట్టి
పచ్చికాయనె యిచ్చెదఁ ♦ బుచ్చుకొనుము
మతిగతియె ప్రమాణముబహు ♦ మతికిఁగాదె.

హరహరా! (అని బాణము తనపై వేయయత్నించుచున్నాఁడు.

విదూ—(చేయి బట్టుకొని) రాజా! ఏమిపని చేయుచుంటివి! నేను బ్రా
హ్మణుఁడను, వయస్సు మీఱినవాఁడను, నీతండ్రికాలమునుండి
కొలువు సేయుచుండువాఁడను, నీసొమ్ము పెట్టుచున్నంతమాత్ర
మున న న్నింతయగౌరవపఱతువా! లోకముగానిలోకమునకు
నీవు ప్రయాణమై పోవునపుడు దగ్గరనున్న పూజ్యుఁడనైననాతో
చెప్పి పోవలదా? ఇంతవిశ్వాసహైన్యమా!

పురు—విప్రవర్యా! నమస్కారము నేను పోయెదను. సెలవిండు.

విదూ—ఎందులకు.

పురు—నాకాంతను నేను తెచ్చుకొనుటకు.

విదూ—నాయకుఁడు స్వయముగా నాయికకొఱకు పోయి తెచ్చుకొ
నుక్రొత్తవాడుక నీనాఁడు కలిగినదికదా. ఇంత తెలియనివాఁడ
వుగనుకనే ఆకాంత నిన్ను విడనాడి పోయినది. ఇప్పుడైనను
పూర్వాచరణము ననుసరించి చిరకాలసేవకుఁడ నైననన్ను దూ
తగఁ బంపుము. ఇక్ష్వాకుకులసంభవులకు సంధించినబాణ ము
పసంహరించుట మర్యాద కాదు! కాదు! ముమ్మాటికి కాదు.
ఇదిగో వేదఘోషపవిత్రమగునాకంఠమును నీబాణమునకు గు
ఱి యిచ్చితిని. ఏమీ! సంకోచించెద వేల?

పురు—ఆహా! విప్రవర్యా! నన్ను వంచించితివిగదా.

విదూ—నిన్ను నీవే వంచించుకొంటివి. వేనవేలకుటుంబముల కాధార
మగునూరిపై నిప్పు పెట్టఁ దలఁచితివా? కుసుమసుకుమార మ
గునీమేనును బాణాగ్ని కాహుతి చేసెదవా? ఇదిగో అగ్నిస్వరూ
ప మయినగాయత్రి యిచ్చట వెలుఁగుచున్నది. అగ్ని నగ్నిలో
ప్రవేశపెట్టుము.

పురు—బ్రహ్మహత్యాదోషము గట్టుకొందునా?

విదూ—ఆత్మహత్య యంతకంటె దోషమని యెఱుఁగవా?

పురు—నాకాంత నన్ను విడనాడి పోవుటచే నే నట్లు చేయ యత్నించితిని. ఇఁక నే నెట్లు బ్రతుకఁగలను?

విదూ—నీవలె రక్తము, మాంసము, చర్మము గలిగినయాకాంతయే నీకు స్వాధీనపడక పోయినప్పుడు రూపరహితమును, భగవదధీనమును నైనమరణము నీవశ మగు నని తలఁచెదవా? తలకుమిూఁ జీనపనులు తలపెట్టెదవా? చేతనైనయెడల నన్నుఁ గొట్టుము.

పురు—వయస్యా! ని న్నేల చంపుదును? ఆత్మహత్యనుగూడ చేసికొనను. లెమ్ము ఇఁక నీవు సంతుష్టిపడితివా!

విదూ—(పెద్దనవ్వు నవ్వుచు) ధనుర్బాణముల నిటు తెమ్ము.

పురు—(ఇచ్చుచు) నర్మదా, నీవు దాఁటిపోయితివికదా. ఇఁక నేను చిరకాలజీవినై యుండెదను.

ఆ. కనులు, చెవులు, నడుమఁ ♦ గాళ్ళును లేకుండ
చేతు లసలె లేక ♦ శిరము నేలఁ
గొట్టుకొంచు గాలిఁ ♦ బొట్టఁబోయుచు వేయి
వత్సరంబు లుందు ♦ పాములీల.

విదూ—ఆలాగున నుండినను మరగకాంతకు పతియే యనిపించుకొందువు.

పురు—బాణమును సంధించితివేల మిత్రమా!

విదూ—పుట్టముంగివలె నున్నదీనిని కొట్టుటకు (నవమాలికవంకకన్ను బఱచి)

పురు—నవమాలికా.

ఆ. చిన్నతనమునుండి ♦ జేసిననేస్నేహంబు
వీడిపోయె నీకు ♦ వెలఁదితోడ
నిన్నగట్టుకొన్న ♦ నెఱకొంగుము క్లియా
నేఁడెవీడె నాకు ♦ నెలఁతతోడ.

మనమిద్దఱ మొకవస్తువునే గోలుపోవుటచేత సమానదుఃఖము
గలవారము. ఐనను, కాదు, నాదుఃఖమే యెక్కువకదా!

గీ. వెలఁదివెలఁదిమధ్య ♦ గలిగెడుప్రేమ య
భ్యసనమునను వచ్చు ♦ నది సహజము.
పురుషకాంతలందుఁ ♦ బొరిని సూదిని సూది
హత్త దంటురాతి ♦ హత్తుఁగాని.

విదూ—సత్యము! సత్యము! బూరెయు నేయియు కలియునుగాని బూ
రెయు బూరెయు హత్తునా?

నవ—అయ్యా నాకు సెలవిమ్ము.

విదూ—నీచెలి కెవరు సెల విచ్చిరి.

పురు—గీ, ఏగి క్రిందకు నచ్చుట ♦ నేర్వ మీావు
నాతి! నే నిచ్చుటను రోద ♦ నం బొనర్తు
పైన నెలుఁగెత్తి చాతక ♦ పక్షి, క్రిందఁ
గప్ప, యొక్కవానకె యేడ్చు ♦ కరణిగాఁగ.

నవ—అయ్యా! నమస్కారము. సెలవు దీసికొనెదను.

పురు—సరే పొమ్ము. (నవమాలిక నిష్క్రమించుచున్నది.) ఏమియుఁ
దోఁచుట లేదు. మిత్రమా! ఏమి చేయుదము?

విదూ—ప్రశస్తమైన తెలకపిండి దెప్పించి—

పురు—వయస్యా! ఎప్పుడు భోజనదృష్టియేనా?

విదూ—ఏడ్చియేడ్చి మెరుగురాచిననీగొంతుకకు తెలకపిండివంటివస్తువు
మఱియొకటి కలదా? నీబొంగురుగొంతుకను విన్న దేవిగారు ని
న్ననుమానింపరా?

(అప్పుడు సుమతిచేటికయగుకళ్యాణి ప్రవేశించుచున్నది.)

కళ్యా—రాజేంద్రా! నమస్కారము.

పురు—(సంభ్రమముతో) ఇపుడు వచ్చితి వేల?

కళ్యా—దేవిగారిసెల వైనది. తాము దయచేయవలెను.

పురు—(అపవారించి) మిత్రమా! ఇప్పు డెట్లు పోదును! పోకపోయిన తానే యిచ్చటికి వచ్చునేమో! ఏమిచేయుదము?

విదూ—కళ్యాణీ! రాజుగారికి కొంచెము జబ్బుగ నున్న దని చెప్పుము.

పురు—మిత్రమా! అట్లనవ వేల? కళ్యాణీ! అతనికి తెలియదు. (తనలో) ఏమని తిరిగి వర్తమానము పంపుదును?

కళ్యా—ఏమి! మహారాజా! తాము చింతాక్రాంతులై యున్నారు.

పురు—(లేచి కళ్యాణిచేయి బట్టుకొని) ఏమియు చింత లేదుసుమా! దేవిగారికటాక్షము మున్న చింత యేల? చింతించుచుంటి నని చెప్పెద వేమో! ఇదిగో! బహుమానముగా ఈయుంగరమును తీసికొనుము. (అని యొకయుంగర మిచ్చుచున్నాడు.)

విదూ—నర్మద నీ కిచ్చినమణియుంగర మిచ్చెద వేమో సుమా! కొంప మునుఁగును.

పురు—(విదూషకునివంక నెఱ్ఱబారి చూచి) రాచకార్య మేదో సఖుఁడునుతానును పరిశీలించుచుండి రని చెప్పుము.

విదూ—చిత్తము. అటులే చేసెదను.

కళ్యా—మహారాచికముతో వెనుకటిరోగములునశించినట్లు నీవర్తమానముతో నీవెనుకటిదుఃఖము లారినవా?

పురు—చాలు మిత్రమా! బాగుగఁ జేసితివి.

విదూ—అసలు పెండ్లాముయొక్కవార్త యిటువంటిపై దుఃఖములకన్నిటికి నుచ్చాటనమంత్రము సుమా! వయస్యా! అన్నివిధములదేవిగారు నిన్ను సుఖపెట్టుచుండ నీ వన్యకాంత నపేక్షించుట యుచితమా?

పురు—ఇష్టసఖా! సుమతితో సుమారు, ఇరువది సంవత్సరములనుండి సంసారమును చేయుచుంటిని. అయిన నొక్కపుత్రుఁడైననొ

దవఁ డయ్యెను. మఱియొకకాంతను వివాహ మాడినయెడల నా మొవలన నైనను నా కీకొఱంత వాయఁగల దనుసపేక్షచే న న్యకాంతాసక్తి నుంటినిగాని కేవల మనేకకాంతాలోలత్వము చేఁ గాదు. అట్లుండ నత్యంతసౌందర్యవతి యగునర్మదనాకన్ను లను బడి కొండంతయాస కలిగించి తుద కీవిధముగఁ జేసి పో యినది. నర్మదను చూచునాశ నాకు లేదు. సంతానాపేక్ష మొకలే లేను. మిత్రమా! ఏమిచేయుటకును తోఁచకున్నది. ఏమిచేయుదము.

విదూ——ఆశ లన్నియు నడుగంటినప్పుడు హరినామస్మరణకంటె చేయఁ దగిన దేది! (హరినారాయణ హరినారాయణ) అని పాడుచు న్నాఁడు.

[తెరలో హరినారాయణ హరినారాయణ యనిధ్వనికలుగుచున్నది.]

విదూ——ఏమీ నాప్రతిధ్వనివలెనే మఱియొకనాదము వినఁబడుచున్నది! ఓహో! ఎవరో మహాముని వీణ చేతఁబుచ్చుకొని నారాయ ణస్మరణచేయుచువచ్చుచున్నాఁడు దూర్వాసుఁడై యుండడుకద!

పురు——మిత్రమా! నారదమహాముని యైయుండును.

(అప్పుడు నారదమహాముని ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

పురు——మహర్షిశేఖరా. నమస్కారము.

నార——రాజోత్తమా! మనోరథసిద్ధిరస్తు.

పురు——తమయాశీర్వచనఫలముచే మనోరథసిద్ధి కావలెనుగాని నాయ దృష్టఫలమునఁ గానేరదు.

నార——రాజా! అట్లనుచుంటి వేమి?

పురు——మహర్షిచంద్రమా! మఱేమియు లేదు.

నార——ఇంద్రునిసందేశమును వినుము. ఇంద్రలోకమం దొకచిత్రమగు నాటకమింద్రుని సన్నిధిఁ బ్రయోగింపఁబడును. ఒకభూలోకరాజ

స్యనిచరిత్ర నాటకముగ నాడఁబడును. ఆనాటకమును జూచు టకు మనుమడ వగునిన్ను స్వర్గమునకు వెంటబెట్టుకొని రమ్మని యింద్రుఁడు నన్ను ప్రార్థించి పంపెను. కావున నీవు నావెంట నిప్పుడే రావలయును.

పురు—అయ్యో! మహానుభావా! నాచరిత్రయే యొకచిత్రమైననాటక మైనది. దిక్కుమాలినవాఁడనై యిక్కడ విలపించునాకు వేఱు నాటకము లేల? ఉత్సవము లేల? తను వేల? ఏభోగము లై నను చిత్తశాంతిగలవానికి గదా!

గీ. ఆశ లన్నియు భగ్నంబు ♦ లైన తనువె
భారమైయుండఁగూలంగఁ ♦ బడితిఁగ్రింద
నుట్టిచేరులు నాలుగు ♦ నూడిపోవ
పాలకుండ భళ్లున నేలఁ ♦ బడినభంగి.

నార—రాజా! అంతయధైర్యపడుట కేమికారణము?

పురు—మహానుభావా! ఆజ్ఞ యిచ్చితిరి. గనుక మనవి చేసెదను.

ఆ. ఉరగలోక మొంది ♦ యురగకాంతను జూచి
పెండ్లి యాడి పెండ్లి ♦ పీటలందె
విధురదశను జెంది ♦ వెతలచేతను మోము
వాచి యుంటిఁ జావుఁ ♦ జూచుటకును.

నార—(తనలో) ఇది యంతయు నింద్రునిచే విన్నదే కదా. [ప్రకాశ ముగా] రాజా! ఉరగకాంతను పెండ్లికూడ నాడితివా!

పురు—మహానుభావా!

ఆ. ముద్దులుంగరములు ♦ మురిపెంపుకౌఁగిళ్లు
మదులు మార్చుకొంటి ♦ మదియు నేను
త్రాడుగట్టనట్టి ♦ యాలోటు లేకుండ
గొంతు త్రాడుపోసి ♦ యింతి పోయె.

నార—ఆ. కష్టసుఖము లెందు ♦ గాత్రధారికి నైజ
మగును వాని కింత ♦ యడల నేల?
కాలగతిని సుఖము ♦ కష్టంబు వచ్చును
ధాత్రిగతిని పగలు ♦ రాత్రివోలె.

అనేకచక్రవర్తులు ప్రపంచమం దష్టకష్టములఁ బడి తుదకు ఫల ముగాంచి సంతసించి రనుసంగతి ప్రత్యక్షముగ నాటకములవల నఁ దెలియును. నీవు నట్లే సుఖపడవచ్చును. ఇంద్రునియొక్క యాజ్ఞ, త్రిలోకసంచారి యగుమునియొక్క సందేశము, చూచు నది నీతిబోధక మగునాటకము, చూడకుండఁ దగునా! విధేయుఁ డవై వచ్చితి వని యింద్రుఁడు సంతసించినను హరినామస్మరణ పరాయణుఁడ నగు నేను సంతసించినను నీమనోరథసిద్ధి యగును. కావున వేగమ లెమ్ము.

పురు—చిత్తము. మహానుభావా! ఇదుగో! వచ్చుచున్నాను. వయ స్యా! ఇంద్రుని యాజ్ఞచే నారదమహర్షి వారివెంట నే నింద్రలో కమునకు నాటకాలోకన కుతూహలమున వెళ్లితినని నీవంతఃపుర ముననుండు దేవిగారితోఁ జెప్పుము.

విదూ—చిత్తము. (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

పురు—మహర్షి శేఖరా! కామగమనుల రగుతమతో నేనుగూడ నూ ర్ధ్వలోకమున కెట్లురాఁగలను?

నార—నీ కట్టిసందేహ మేల? నామాహాత్మ్యమువలన నిన్నాకాశగ మనమునఁ దీసికొనిపోయెదను.

[పురుకుత్సనారదు లిద్దఱును పైకిఁ బోవుచున్నారు.]

పురు—అయ్యో! నాకాంతయు నిటులే యెగిరిపోయెనుగదా [అని యి ద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.]

తృతీయాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీ

నర్మదాపురుకుత్సీయము.

[చతుర్థాంకము.]

రంగము—ఇంద్రలోకము.

(ఇంద్రుఁడు, శచీదేవి, బృహస్పతి, సూర్యుఁడు, చంద్రుఁడు; ప్రవేశించుచున్నారు.)

ఇంద్రు—ఆచార్యోత్తమా! తాము సెలవిచ్చినప్రకారము సర్వమును సిద్ధపఱుచుట కుత్తర వ్రెసఁగినాను. ఇఁక నవశిష్ట మేమియు లేదు. పురుకుత్సునిరాకకొఱకే నిరీక్షించుచుంటిని. అయినను సేవకా! నాటకసంఘాధ్యక్షు నిటు పిలువుము.

సేవ—చిత్తము. (అనిపోవుచున్నాఁడు.)

ఇంద్రు—శచీ! నీతో నాకుఁ గలిగినపంతమునకుఁగదా ఈనాటక మి ప్పు డాడించి పురుకుత్సు నిచ్చటికి పిలుపింపవలసి వచ్చెను! అయినను నీవే గెలుతు వేమో! నీపంతము గెలుచుటయే నా కును బరమసమ్మతము.

చి—(నవ్వుచు) మీరు లోకత్రయాధిపతులు. మీయిష్టమునకు వ్యతి రేక మెన్నఁడైన జరుగునా!

ఇంద్రు—పద్మబాంధవా! ఈదినమునత్వదీయవంశమణి యగుపురుకుత్స చక్రవర్తిశిఖామణిని చూచి మిగుల సంతసించెదవుగాక! కువల

యబాంధవా! నాటకసందర్శన కుతూహలుఁడవై యుంటి విగదా!

(ఇంతలో సేవకుఁడు చిత్రవర్ణునితో ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

ఇంద్రు—ఏమీ! చిత్రవర్ణా! నాటకసమాజమున కధ్యక్షుఁడవైననీచే సర్వమును సిద్ధపఱుపఁబడినదా?

చిత్ర—చిత్తము. దేవరయాజ్ఞ యనుల్లంఘనీయము కదా.

ఇంద్రు—శైలూషు లందఱును, వారివారిగ్రంథభాగమును బాగుగఁ జదివి యభినయించువారేనా!

చిత్ర—మహాప్రభో! నాటకముయొక్క ప్రయోగానుకూల్యమునకు నాదే భారము.

ఇంద్రు—(రహస్యముగ) శచీ! త్రిపురసుందరీవేషము వేయుదానితో మిగుల జాగరూకతతో నుండు మని చెప్పితివా! తెలివితక్కువు గ నభినయించినయెడల శిక్షింతు నని కూడఁ జెప్పితివా!

శచి—ముమ్మాటికిని జెప్పితిని.

ఇంద్రు—చిత్రవర్ణా! పురుకుత్సుఁడు వచ్చు వేళ యైనది. కావుననాటకా రాంభ మొనరింపవచ్చును. పోయిసూత్రధారుని పిలువుము.

చిత్ర—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

సూర్యు—

గీ. అడుగొ! నారదమునివర్యు ♦ నెడమప్రక్క
తనుమహాతనుదీధితుల్ ♦ దనరుచుండ
గాలుపురుకుత్సుఁ డురుశర ♦ త్కాలమేఘ
సన్నిధిని జెంది వెలిగెడు ♦ నన్నుఁబోలి.

బృహ—

గీ. ఉన్నతో దారకులభవుఁ ♦ డొక్క డెవఁడొ
దుష్కళంకి యాగాని స ♦ న్మార్గ లగుచు

రందఱును నారికేళాగ ♦ మందు నేది
మో యొదవినట్టిదయ్యపు కాయరీతి.

చంద్రు—(తనలో) దుష్కళంకి నని యీమునలిముని న న్నాక్షేపించుచున్నాఁడు. ప్రత్యుత్తరమున కిది సమయము గాదు.

ఇంద్రు—(తనలో) ఈమహానుభావునిహృదయఫలకమునం దీతారాపతి చేసినయక్రమము శిలాశాసన మైనదికదా. ఆదిత్యా! పురుకుత్సుఁడింక నెంతదూరమున నున్నాఁడో చూడుము.

శచి—దేవా మంతటయును కన్నులుగలమీరు చూడక యాతనినిచూడుమనెద రేమి?

ఇంద్రు—(తనలో) ఆహా! ఈమె నాపూర్వకృత్యమును దెప్పి పొడుచుచున్నది!

సూర్యు—పురందరా! నారదపురుకుత్సు లిద్దఱును వచ్చిరి.

(నారదపురుకుత్సులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

ఇంద్రు—(లేచి) మహర్షిచంద్రమా! పురందరుఁడు భక్తినమ్రుఁడై నమస్కరించుచున్నాఁడు.

నార—కళ్యాణమస్తు.

ఇంద్రు—వత్సా! పురుకుత్సా! ఈయాచార్యోత్తమునకు ముందుగ నమస్కరింపుము.

పురు—సురగురూత్తమా! నమస్కారము.

బృహ—ఇష్టార్థసిద్ధిరస్తు! పురుకుత్సా! (ఇంద్రశచీదేవులను జూపించి)

సీ. వరసుధర్మాధిగతులైన ♦ వారి కిరువు
రకును సాష్టాంగ మొనరింపు ♦ రాజవర్య
రజతగిరిగతగిరిసుతా ♦ రాజశేఖ
రులకు మ్రొక్కెడునలకుమా ♦ రునివిధమున.

(పురుకుత్సుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.)

ఇంద్రు—పురుకుత్సా! ఇష్టార్థ సిద్ధిరస్తు! ఆచార్యోత్తమా! పార్వతీపరమేశ్వరులకుఁ గుమారునివలె నమస్కరించుమని వీనికాజ్ఞాపించితిరి.

గీ. వీనితండ్రిమాంధాతకు ♦ నేను తండ్రి
వంటివాఁడ నాతఁడు భూమిఁ ♦ బాయ నేనె
తండ్రి నౌదును వీనికిఁ ♦ దాపసేంద్ర
మీరుపలికినమాటలు ♦ మిథ్యలగునె!

బృహ—పురుకుత్సా!

గీ. అమిత తేజఃప్రశస్తుఁడై ♦ నట్టియతఁడె
సూర్యభగవానుఁడౌదల ♦ సోఁక మ్రొక్కు—
మతనికులమునఁబుట్టితి ♦ వయ్య! కశ్య
పునికులమున జయంతుండు ♦ పుట్టినట్లు.

పురు—ఓ ప్రభాకరా! భవదీయవంశజుఁడగుపురుకుత్సుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

సూర్య—(లేచి కౌఁగిలించుకొని) వత్సా! చిరాయురస్తు!

గీ. పెద్దవాఁడను వయసునఁ ♦ బెద్దవాఁడఁ
దేజమున నస్మదాభసం ♦ దీప్తు నిన్ను
నాకులంబునఁ గాంచి య ♦ నాకులతను
గంటినది స్వభావమె కుల ♦ కర్తలకును.

నార—(తనలో) వయసునఁ బెద్దవాఁడ ననుచున్నాఁడు. ఆదిత్యులందఱును త్రిదశులే కదా? దంతము లూడుటచే కాదు. ఊడగొట్టఁ బడుటచే కాఁబోలును పెద్దవాఁడ నని చెప్పుచున్నాఁడు.

గీ. పద్మబంధుఁడు కువలయ ♦ బాంధవుండు
చక్రవర్తియుఁ జేరనీ ♦ స్థలము వెలుఁగు
భవ్యతమలోచనత్రయ ♦ భరితమైన
మదనసాదనువదనబిం ♦ బంబుకరణి.

ఇంద్రు—పురుకుత్సా! నీవలెనే కువలయపరిపాలకుఁడైనయాచంద్రునకు నమస్కరింపుము.

పురు—(భయపడి వెనుకకుఁ బోవుచున్నాఁడు.)

బృహ—(తనలో) భళీ! రాజా! చండాలునిఁ జూచి దూరమునకుఁ దొలఁగినట్లు తొలఁగుచుంటివే!

పురు—(తనలో) ఓరాజా! నీవు విచిత్రచరిత్రుఁడవు.

గీ. సతియు పతియుఁ గూడినఁ జాల ♦ సౌఖ్య మొసఁగి
విప్రలంభమునను పీల్చి ♦ పిప్పి జేయు
చెలిమి పరిరంభసౌఖ్యంబు ♦ నిచ్చి విరహ
మునను వేధించుహేమంతు ♦ ననుకరించి.

గీ. మింట నినుఁ గాంచుమాత్రనే ♦ మంటలొదవె
మన్మనోగాత్రములయందు ♦ మనుట యెటులు
నేనునీదరి జేరితి ♦ నిపుడు సింహ
గహ్వరముఁజేరుహస్తీంద్రు ♦ కరణిఁగాఁగ.

(ప్రకాశముగ) ఓకువలయబాంధవా! నమస్కారము.

చంద్రు—ఇష్టార్థసిద్ధిరస్తు!

ఇంద్రు—పురుకుత్సా! ఇటఁగూర్చుండుము.

పురు—చిత్తము (అనికూర్చున్నాఁడు.)

ఇంద్రు—సేవకా! నాటక మారంభించువేళ దాఁటవచ్చినది. సూత్రధారునిఁ బిలువుము. (అంతలో సూత్రధారుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

సూత్ర—మహేంద్రా! నమస్కారము. నాటక మారంభించుటకు దేవరవారియనుజ్ఞ వేఁడుచుంటిని.

ఇంద్రు—అది యిదివరకే యియ్యఁబడినది.

సూత్ర—చిత్తము. (నారదుఁడు తుమ్బురుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు.)

ఇంద్రు—ఋషిసత్తమా! తాము తుష్ట్రతిరే. నాటకప్రయోగము బా
గుగనుండకపోవునేమో! లేక మనము నాటకమును సాంతము
గఁజూచుట సంభవింప దేమో!

సూత్ర—

ఉ. ఎవ్వఁడు నిర్గుణుం డగు న ♦ హీనశుభోన్నతసద్గుణాఢ్యుఁడై
యెవ్వఁడదృశ్యమూర్తి యగు ♦ సృష్టచరాచరవస్తువాసియై
యెవ్వఁడథోక్షజుండునగు ♦ నెప్పుడురోమ్మునఁగాంతఁగట్టినా
డవ్విభుడాశ్రితార్తిపరి♦హర్తయొసంగెడుమీకుమోక్షముల్

(నాంది యైనతర్వాత తెరవంకఁ జూచి)

నటీ! సింగారించుకొనుట పూర్తి యైనయెడల నిటు రమ్ము.

నటి—(ప్రవేశించి) ఆర్యా! నమస్కారము. మీయాజ్ఞను చేయుటకు
సిద్ధముగ నున్నాను.

సూత్ర—మహేంద్రునిసన్నిధానమున నిపుడొక నాటకమును బ్రయో
గించవలసి యున్నది. త్రిపురసుందరీప్రార్థన మందులకావశ్యక
ము గాన నొనరింతము.

నటి—
సూత్ర— } గీ. దుర్గసంరక్షితాశ్రిత ♦ వర్గవిష్ణు
నామసంకీర్తననిసర్గ ♦ నవవిలాస
చాకచక్యచలితభర్గ ♦ చరణసేవ
కులమువందనములనుగై ♦ కొనుముతల్లి.

(పాడుచుండగ తెరయెత్తిన నాలయములో నర్మద ప్రతిమవలె
బ్రవేశించుచున్నది.)

పురు—(తనలో) ఏమిది! ఏమిది! ఏమిది! నాప్రాణవల్లభ యైననర్మదా
యేమి! హా! నర్మదవలెనే కాన్పించుచున్నది. (లేచి తొట్రుపా
టుతో) అయ్యయ్యో! నర్మదయే కాఁబోలును! ఆహా! ఇచట
కెట్లు వచ్చెనో కదా! ఛీ! నర్మద కాదేమో!

గీ. మృత్యువాతను బడినట్టి ♦ యెగిరిపోవు
నర్మదను నేను తిరిగి గా ♦ నంగ.గలనె?
అగ్ని దేవుడు గ్రహియించు ♦ నాహుతితతి
తిరిగి గ్రహియింపలేనట్టి ♦ తీరు గాఁగ.

సూత్ర—క. మాతా! శీతాద్రిసుసం
జాతా! స్ఫీతాంబకజల ♦ జాతా! పూత
ఖ్యాతసుగుణసంఘూతా!
నాతాపము దీర్పుము భృత ♦ నతజనజాతా!

పురు—(తనలో) ఆహాహా! నాబహిఃప్రాణ మైనయురగలోకనివాసినియే
మో కదా.

గీ. ఎండిపోయినయీగాత్ర ♦ మెట్లుపులక
రించు? నర్మదయేగాని ♦ యెడల నిప్పు
డున్ణతప్తభూభాగమం ♦ దొదవు నెట్టు
లలశిలీంధ్రా? మేఘోద ♦ యమునఁగాక?.

ఛీ! పురుకుత్సా! భ్రమపడుచుంటివేమో! గర్జారవమునంగాని శి
లీంధ్రములు మొలక లెత్తునా? అయినను ప్రకృతవిరుద్ధ మేమి
యు లే దనుకొనెదను.

గీ. తనకు నమ్మకమైనవై ♦ ద్యవరుఁ గాంచు
తోడనేరోగి కిసుమంత ♦ తొట్రుపాటు
తగ్గి కానంతయారోగ్య ♦ దశయు వచ్చు
మందు వేయలేదనువెఱ్ఱి ♦ మాట యేల?

కావున నిశ్చయముగ నీమె నర్మద యనుకొనెదను. ఈమె యె
వ్వరని యెవరినైన నడిగినఁగాని యీామె నాకాంతయే యని ప
లవరించినఁగాని వీరందఱు నన్నుఁజూచి నవ్వుదురేమో? అయిన
నెక రేమనుకొందురో యని సంకోచపడుట కవకాశ, మీాయెద

గినయవస్థలో లేనైతిని. ఆహా! నాయవస్థ దినదినప్రవర్ధమాన మగుచున్న పాతరోగియవస్థవలె నున్నది కదా.

గీ. ఈమె యెవ రన దోషమే? ♦ యింద్రు డడుగు
వాఁడ; క్షుధను ప్రాణంబులే ♦ వీడనున్న
పాంథుఁ డొకపండు గాంచి యా ♦ వనమువాని
దానివెల యెంత యనినచో ♦ దైన్య మగునె.

పండు నాకొసఁగు మనిన దైన్య మగు నటువలె ఈమె నాకు సుఖప్రదాయిని గనుక నా కిప్పింపు మని యింద్రు నడిగిన దైన్య మగునుగాని యీమె యెవ్వరని యడిగిన బాధ లే దనుకొనెదను.

ఇంద్రు—పురుకుత్సా! గాలిచే కొట్టుకొను కేతనమువలె నేల యట్లు సంభ్రమించుచుంటివి?

పురు—(చేతులు జోడించుకొని) అయ్యా! ఈత్రిపురసుందరీవేష మభినయించెడు వార లెవరో నే నడిగిన నన్ను మన్నింతురుగాక.

ఇంద్రు—(నవ్వుచు) సూత్రధారు నడుగవలసినమాట నన్నడుగుచుంటి వేమి?

పురు—దేవా! క్షమింపుము. సూత్రధారు నడుగవచ్చునా?

ఇంద్రు—ఎందులకు నీకంత తొందర! (అపవారించి) దేవీ! చూచితివా! పురుకుత్సునివికారము.

నార—(తనలో) ఆహా! అంతతొందర యెందులకని సహస్రాక్షుఁ డాక్షేపించుచున్నాఁడా! రెండుయామములరాత్రి యుండగనె వడివడిగపోయి మునికొంప దీసినప్పు డీశాంత మితని కెక్కడఁ బోయెనో!

పురు—ఓసూత్రధారా! నర్మదావేష మభినయించువా రెవరు? (అందఱునవ్వుచున్నారు.)

సూత్ర—రాజేంద్రా! ఇచట నర్మదావేషము లేదే!

పురు—(సూత్రధారుని చేతులఁ బట్టుకొని) నర్మదావేషము గాక యథార్థమైననర్మదయే కద!

సూత్ర—రాజా! మీయభిప్రాయము నాకు తెలియకున్నది.

పురు—(తనలో) ఒడలు తెలియక నాయభిప్రాయమే నే నెఱుగనప్పుడు నాయభిప్రాయము వీనికి తెలియకపోవుట వింత గాదు. (ప్రకాశముగా) అయ్యా! త్రిపురసుందరీవేష మభినయించువా రెవరు?

సూత్ర—అయ్యా! క్షమింపుము. అట్లుచెప్పుట సామాజికశాసనమునకు విరోధము. అయినను తాము రాజేంద్రు లాజ్ఞాపించితిరి కాన—

ఇంద్రు—ఏమీ! సూత్రధారా! విశ్వకర్మచే నిర్మింపఁబడిన బంగరు బొమ్మ కాదా?

సూత్ర—చిత్తము. ఆసంగతియే మనవి చేసికొనఁబోవు చున్నాను.

పురు—విశ్వకర్మచే నిర్మింపబడినబంగరుబొమ్మయా యిది! (తనలో) నాదియు బంగరుబొమ్మయే కదా. అయిన నది విశ్వకర్మచేగాక విశ్వకర్తచే నిర్మింపఁబడినది. ఓహో! విశ్వకర్మా! సృష్టికర్త సామర్థ్యముకంటె నీసామర్థ్యమే యెక్కువ గనున్నది.

గీ. అన్ని విధముల సారూప్య ♦ మందినట్టి
ఘటములను జేయజాలఁ డా ♦ కంజభవుఁడు
నాతి నర్మదప్రతిబింబ ♦ మై తనర్చు
ప్రతిమనిర్మించునీ కివే ♦ వందనములు.

అయ్యో! నర్మద యని యెంతగా భ్రమసితిని! చిట్టచివరకు బొమ్మను జూచి నర్మద యని సంతసింపవలసివచ్చెను. నిజమైననర్మదనుగాంచి సుఖించుమహాభాగ్యమునాకీజన్మమందు లేదుకదా.

గీ. బొమ్మ నీక్షించి నాముద్దు గుమ్మ యంచు
నెంచి చివరకు పంక్తిగి లించినాఁడ
నెండమావులనీ రంచు నెంచి యురికి
చతికిలంబడుదాహపీ డితునికరణి.

ఆహా! ఆప్రతిమ యెంత దివ్యదర్శన మిచ్చుచున్నది. సృష్టించిన విశ్వకర్మయైనను నిది ప్రతిమగాక యప్రతిమకళాకలితయైనకాంతయని భ్రమపడవలసిన ట్లున్నది.

బృహ——రాజేంద్రా! మఱచిపోయినవిద్యను తిరిగి యాకర్షించువాని వలెనంత యస్తిమితముగ నుంటివేమి?

చంద్రు——(తనలో) తరలిపోయినభార్యను తిఱిగి తెచ్చుకొన్ననీకంటె కష్టము లేదుందును.

పురు——మఱచిపోలేదు. మరచిపోవుట కవకాశము లేదు. తిఱిగి తెచ్చుకొనుట కసలే లేదు.

ఇంద్రు——(నవ్వుచు) రాజా! ఏమైన కథ పాడుచుచుంటివా?

పురు——నేను కథపాడుచుట లేదు గాని, ఈప్రతిమ నాకన్నులను పాడుచుచున్న దని చెప్పిన మీా కందఱకు కథగ నుండునుకద. మహేంద్రా! ఇది యథార్థమైనప్రతిమయేనా?

ఇంద్రు——నీ వాలోచించుకొనరాదా? మాటలు గాని యభినయము గాని దేనియొక్క ప్రయోగము నవసరము లేనిపాత్రను కనుపఱచుటకు ప్రతిమ చాలదా? యథార్థమగునా యని ఇన్నిమాఱులడిగెద వేల?

పురు——మహేంద్రా! నే నింద్రజాలమునఁ బడియుంటినికదా. ఇఁక సిగ్గువిడిచి చెప్పెదను. ఉరగలోకమందు వరించి భూలోకంబున పరిరంభసౌఖ్య మొందుచుండఁగఁ గోలుపోయిననాకాంతాశిరోరత్న మగునర్మదయే యని నన్ను భ్రమింపఁజేయుచున్నయీ

బంగరుబొమ్మనుసమీపించికనులారఁజూచుటకు సెలవైసంగుఁడు.

ఇంద్రు—శచీ! అంగీకరింపవచ్చునా?

శచి—కానిమ్ము. (పురుకుత్సుఁడు తొట్రుపాటుతోఁ బ్రతిమను సమీపించుచున్నాఁడు.)

చంద్రు—రాజేంద్రా! చేతితో నంటకూడదు సుమా!

పురు—గీ. అమితదూరంబునం దుండి ♦ కుముదవల్లి
నీవు కరముల నంటి గి ♦ ల్గింత లిడఁగ
మంచిదయ్యెనే? బొమ్మనే ♦ గాంచి యంట
దోస మగునె? తప్పెఱుఁగుట ♦ దుర్లభంబు.

బృహ—(తనలో) భళీ! రాజేంద్రా! ఆసీచుని త్రిపురారివలె శూలమునఁబొడిచితివి.

సూత్ర—ఓపురుకుత్సా! రాజేంద్రా! త్రిపురసుందరి నేనిచ్చట ప్రార్థించుచుండ మీరేలవచ్చితిరి.

పురు—ఓసూత్రధారా! నీ వెందులకు వచ్చితివి?

సూత్ర—దేవీకటాక్షముం గోరి ప్రార్థింప వచ్చితిని.

పురు—నేనును దేవీకటాక్షముం గోరియే ప్రార్థింప వచ్చితిని.

సూత్ర—నాటకరంగస్థలమున కితరులు రాఁగూడదు. రాజేంద్రా! మానాటకమున కేల యభ్యంతరము కలిగించెదరు?

పురు—అభ్యంతర మేమియు లేదు. ఈత్రిపురసుందరి—కాదు.—ఈత్రిలోకసుందరిని ప్రార్థించుటకు వచ్చిననన్ను మీనాటకములోని మఱియొకవేషధారిగా భావించుము.

శచి—(నవ్వుచు) మహేంద్రా! కాంతలను స్వాధీనపఱచుకొనుటకుఁ బురుషు లెన్నియసందర్భవేషముల నైన వేయుదురుసుమా!

ఇంద్రు—(తలపంకించి యుస్సురనుచుఁదనలో) ఆహా! శచి యహల్యావృత్తాంతమునే తిరిగి యుద్ఘాటించుచున్నది.

గీ. పతులకు శ్రేష్ఠల కసూయ ♦ పడుచు నుడుకు
సతులనాలుకకొన తను ♦ పతుల నంట
గుట్టుమాట లాడఁగఁదగు ♦ నట్టియదను
కొఱకు వేచియుండును తేలు ♦ కొండివలెను.

బృహ—(తనలో)
గీ. శచిచురుకుమాటచే నొచ్చి ♦ జంభవైరి
కనులు కొలుకులఁ గెంపులు ♦ గ్రమ్మఁ గ్రాలు
ఖరకరోజ్జ్వలకిరణవి ♦ కాసమృదుల
తరుణ శోణసహస్రప ♦ త్రములకరణి.

ఇంద్రు—నాటక మారంభింపకుండఁగనే ప్రయత్నమునకు విఘ్నము కలిగినది. కావునసూత్రధారా! మీరు పొండు.

సూత్ర——చిత్తము.

పురు—అయ్యో! వద్దు. వద్దు. ఈబంగరుబొమ్మకూడనీనాటకపాత్రలలో నొకటి గనుకదీనిని వారుతీసికొనిపోవుదు రేమో! కటాక్షింపుము.

ఇంద్రు—అది యిక్కడనే యుండును. మీరు పొండు. (సూత్రధారుఁడు మొదలగువారు పోవుచున్నారు.)

పురు—గీ. పరమసంతోష మొసఁగిన ♦ పడఁతిఁ బాసి
పడఁతిరూపంబుఁ గని గుండె ♦ బాదుకొంటి
ఖ్యాతబిరుదాళి నొసఁగిన ♦ కత్తి బోవ
నొరను గని యేద్చురణశూర ♦ వరునికరణి.

ఆహా! ఎంతనిర్భాగ్యుఁడను! అపూర్వసౌందర్యవతి యగుకాంతాశిరోమణిని బాసి వలవల నేడువవలసి వచ్చెను. ఛీ! ఇఁక బ్రతుకేల? బ్రతికియుండి యేమియనుభవింపఁగలను?

గీ. కాంత నను వీడిపోయిన ♦ కారణమున
నొడలిశక్తులు సర్వంబు ♦ నుడిగిపోయె

దారువున నున్న జ్వాలిక ♦ తరలి పోవ
వట్టిమసిక ట్టె మిగిలిన ♦ భాతి గాఁగ.

ఇంద్రు—[తనలో]

గీ. ప్రాణమునకంటె నెక్కువౌ ♦ పడఁతిఁ బాసి
భామరూపంబుఁ గని యేడ్చు ♦ వాఁడతండు
గౌతమునినాతి వైనయా ♦ రాతిబొమ్మ
నేనుచూచిన మాకేయింత ♦ యేడ్తు నేమొ?

పురు—ఓహో! ప్రియసఖి! నర్మదా! అయ్యో! యథార్థమైన నర్మదకు నేను దూర మైతినిగదా. బొమ్మతో నేడువవలసి వచ్చెను. ఎంతప్రారబ్ధము! ఏమీ! ప్రారబ్ధ మేమున్నది? ఈప్రతిమను జూచుటయైన కొంత యదృష్టమే యనుకొనెదను.

గీ. కాంత బాసినవలవంత ♦ గ్రమ్మచిత్త
మందు ప్రతిమావిలోకనా ♦ నంద మొదవి
సుఖముదుఃఖంబు నేకమై ♦ సొబగుఁగాంచె
నెండయును వాన యేకమై ♦ మెసఁగునట్లు.

ఇంద్రు—సుఖదుఃఖములయొక్క యైక కాలికసమావేశము పురుకుత్సుని యం దెంతవింతగ శోభించుచున్నది.

గీ. కనులు వర్షించుఁ మోము వి ♦ కాస మొందు;
నొడలు స్తంభించు! గాత్రమం ♦ దొదవు చెమట;
యక్షిగతనీరవాహిని ♦ యైనయంత్రి
జనితరత్న ప్రతిమకట్లు ♦ సముచితముగ.

పురు—మహేంద్రా! జీవనవంతుండనైన నన్ను బొమ్మగఁ జెప్పుచుంటివి. నాజీవనమునకు జీవనమైననర్మదనుగూడనీవే బొమ్మగఁ జేసితివా?

గీ. అంత కింతయ్యె ననుచు దై ♦ న్యంబు కొంత,
దుఃఖశాంతికి నేదియో ♦ దొరకె నంచు

ధైర్య మొక కొంత, గ్రమ్మఁగాఁ ♦ దనరుఁజిత్త
మర్ధసంగ్రస్తచంద్రగ్ర ♦ హణముభంగి.

బృహ——(తనలో) ఆమూర్ఖునే తిరిగి తలఁచుచుంటివా!

పురు——గీ. ప్రతిమ నంటుకోరిక ముందు ♦ పంక, కడలు
వెనుకకును, లాగ మది నడు ♦ మను గలంగె
తూళ్ళయాస ముందునకును ♦ గాళ్ళనాచు
వెనుక లాగ స్రుక్కెడుహంస ♦ విధముగాఁగ.

ఆహా! పరమేశ్వరుఁడా? ఎంతయిక్కట్టు నొందింపఁజేసితివి! ఆయినను నిన్న న నేల?

ఆ. భయము, సిగ్గు, నెవరు, ♦ బలుశంక, సంభ్రమం
బాశ, సంతసంబు ♦ లన్ని కలసి
చిత్రగతిని గ్రమ్మె ♦ చింతార్ద్రమౌ మది
జలదగతసురేంద్ర ♦ చాపమట్లు.

ఆహా! నర్మదా! త్రిలోకసుందరీ! ఎచ్చటికిఁ బోయితివి? నిన్ను విడిచినేను బ్రతుకఁగలనా?

గీ. పడఁతిపై నిరాశ ♦ ప్రాణాళిఁపై కీడ్వ
ప్రతిమఁ జూచుకోర్కె ♦ వాని క్రింద
వైపులాగ నడుమ ♦ పరగ స్తంభించె చి
దంబరేశ్వరునివి ♦ ధంబుగాఁగ.

సూర్య——(తనలో)

గీ. పడఁతి యెదుర నున్న ♦ ప్రతిమగా భ్రమపడి
యింత కొట్టుకొనుచు ♦ నేడ్చు నితఁడు
సుఖము చిక్కె నేమి? ♦ సుఖమంచు నెఱుఁగక
భ్రమయునరునిపాట్ల ♦ పార మగును.

ఇంద్రు—పురుకుత్సా! అనవసరముగ నాటకమునకు విఘ్న మొనరిం చుటయే గాక నీవంతచే మాకుఁగూడ సంతాపము కలుగఁజే యు చుంటివి. ఇటు రమ్ము. చాలు. ఆహా! విచిత్రచరిత్రుఁడవు!

పురు—మహేంద్రా! క్షమింపుము నేనువిచిత్రచరిత్రుఁడ.

ఉ. ఎట్టులొసగ్గలోకమున ♦ కేగి వెలందుకన్నొ చూచి నే
నెట్టులొధాత్రిఁ జేరి మఱి ♦ యెట్టులొ దానిని గాఁగిలింపఁ దా
నెట్టులొపోయె నెచ్చటకొ ♦ యెట్టుల బొమ్మను చూడనయ్యెనో
యెట్టులుముందు కాఁగలదొ ♦ యిన్నిటికంటె విచిత్ర మేమగున్!

(పురుకుత్సుఁడు ప్రతిమయెదుట రెండుమూఁడుసార్లు నటునిటు తిరుగుచున్నాఁడు)

ఆహా! ఏమిది!

ఆ. ఎదుర నున్ననైన ♦ నిటుప్రక్క, నటుప్రక్క
నున్ననన్నె జూచు ♦ చున్నయట్లు
కానుపించకుంట ♦ నే నిది ప్రతిమ గా
దంచు నెంచెదను య ♦ థార్థముగను.

(కొంచెము సమీపించి)

ఆ. ఆముఖంబునుండి ♦ యంభోజవాసన
వచ్చుచుంట నద్ది ♦ ప్రతిమ గాదు
చేతఁ జేయఁబడిన ♦ మూతపలంబున
కెటులుసౌరభంబు ♦ ఘటనపడును!

ఇంద్రు—(తనలో) ఆహా! ఇతఁడు ప్రతిమ కాదని నిశ్చయించుకొనుచు న్నాఁడుకదా (ప్రకాశముగా) పురుకుత్సా! వెనుక వదలినభ్ర మను తిరిగి గ్రహించుచుంటివా? శిరోజములందలికమలముల యొక్కగంధమును ఆస్యాంభోజగంధ మని భ్రమపడుచుంటివా?

పురు—చింతచే మతిపోయినవాఁడ నైనను నేను భ్రమపడుట లేదనుకొనెదను.

గీ. ఊర్పుతావియె కాకున్న ♦ నువిదచనుల
నడిమిపైఁట సుంతచలింపఁ ♦ బడుట యెట్టులౌ
ప్రసవమంజరులను గప్పు ♦ పండుటాకు
చిఱుతగాలిని గదలిన ♦ చెన్నుమీఱ.

శచి—పురుకుత్సా! ఎంత వెఱ్ఱివాఁడవు. ఝంఝామారుతమువలె నెమరనీవు మాటలాడుచుండఁగా—

పురు—తల్లీ! భ్రమపడితిని క్షమింపుము. (ఆలోచించి) అయ్యో! ప్రతిమగాదు.

గీ. తొంగలించెను రెప్పల ♦ తుదలయందు
బాష్పకణములు నిలిచెను ♦ ప్రతిమ గాదు
మించుతామర రేకుల ♦ మీఁదఁ దేనె
మంచుకణములు భాసించు ♦ మాడ్కిఁ గాఁగ.

ఇంద్రు—పురుకుత్సా! ఎంత వెఱ్ఱివాఁడవు. దానికనులు ప్రశస్తమైనమణులచే నిర్మింపఁబడినవి. అమూల్యమణులు నీరుగ్రమ్ముట సహజమేకద! అదిగాక చంద్రుఁడు సమీపమం దుండుటచే చంద్రకాంతమణిచే చేయఁబడిన తెల్లగ్రుడ్డు స్రవించు చున్నది. చంద్రా! యీరాజచంద్రునిభ్రమకు నీవు కారణ మైతివి గనుక నీవీపాటికి నీలోకమున కేగి సుఖింపుము.

చంద్ర—(నవ్వుచు) చిత్తము (అనినిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

బృహ—(తనలో) ఇక్కడిపీడ వదలినది (ప్రకాశముగా) మహేంద్రా! నేనును పోయెదను. సెలవిమ్ము.

ఇంద్రు—ఆచార్యోత్తమా! నమస్కారము.

బృహ—కళ్యాణమస్తు (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

సూర్యు—నాటకమునకు విఘాతము తటస్థమైనది. నేనును బోయెదను.
ఇంద్రు—శ్రమయిచ్చినందులకు మన్నింపుము.
సూర్యు—(పోవుచున్నాఁడు)
పురు—ఓహో! చిత్రమా!

ఆ. ప్రతిమయంచు నిపుడు ♦ పడఁతియం చప్పుడు
భ్రమకు సత్యమునకుఁ ♦ బరగనడుమ
గొట్టుకొంచు బాధ ♦ బెట్టెందు దయ్యయో!
పుటుకిలాడుబాతిఁ ♦ బోలుచుండి.

ప్రతిమ యగునో కాదో యనుసంశయమును బాపుకొనుటకు
ను సుఖపడుటకును నా కొకయుపాయము దోఁచుచున్నది.

గీ. దానిచరణాంబుజంబుల ♦ పైని శిరము
భళ్ళుమని కొట్టుకొన్నచోఁ ♦ బ్రతిమయైన
తల పగులును బాధలు దీరు ♦ లలి సుఖింతుఁ
బ్రతిమ గాకున్న సుఖము చె ♦ ప్పంగ వశమె?

(కిరీటము దీసి చేతఁ బట్టుకొని) ఆహా! నర్మదా!

గీ. రతినిగలిగినబడలిక ♦ ప్రాలి నీదు
చనులఁ దలగ్రుచ్చి నిద్రించి ♦ సౌఖ్య మొందఁ
దగిననేను నీప్రతిమపా ♦ దముల నాదు
తలనుగలరక్తమున నయ్యో! ♦ తడుపవలసె.

హర హరా! (అని తలఁగొట్టుకొన యత్నించుచున్నాఁడు.)
ఇంద్రు—(రాజుచేతినిబట్టుకొని) నారదమునీంద్రా! తాము నాయం దను
గ్రహించియీతనిని వెంటనే భూలోకమునకు తీసుకొనిపొమ్ము.
(అప్పుడు నారదుఁడు రాజుచేతిని బట్టుకొని తీసుకొనిపోవుచున్నాఁడు.)
పురు—అయ్యో! మునీశ్వరా! ప్రతిమ నింకొకసారి చూడనిమ్ము. శి
వశివా! శివ శివా! (అని క్రిందికి పోవుచున్నాఁడు) (అప్పుడున

ర్మదగుండెలు కొట్టుకొనుచు దేవళములోనుంచి యివతలకు వచ్చి యింద్రునిపాదములమీఁదఁ బడుచున్నది)

నర్మ—అయ్యో! నాకాంతునితో నన్నుఁగూడ భూలోకమునకుఁ బంపలేకపోయితివా? పంపుదువని కొండంతయాశ పెట్టికొంటిని. నాకీఁకనాతనితో సమావేశము స్థిరముగఁ గలుగునుగదా, యనుధైర్యముచేత నింతకష్టమునకు నోర్చితిని. నాకాంతుఁడు నాయెదుటనెంతబాధ పడెనో అంతకు రెండురెట్లుబాధ నేనును లోపలఁ బొందితిని. నీవు నన్ను శిక్షింతువను భయముచేతను, ఇఁక నామరవస్థ తీఱఁగలదనునమ్మకముతోను నంతబాధయు నోర్చితిని. నాకష్ట మంతయు వృథ యయ్యెను. ఉరగలోకమున నే నుండ నక్కడ వానితోనొకసారి యెడబాటు నొందితిని. భూలోకమున నాతని గౌఁగిలించుటకు యత్నింప నక్కడ రెండవసారి యెడబాటు నొందితిని. ఇదిమూడవసారి. మీసన్నిధిని నాకే విపత్తు రావలసినదికాదు. ఒడలు మండుచున్నది. నోటివెంట మాట రాకున్నది. అయ్యో! తల్లీ! నీవైన నీభర్తతోఁ జెప్పుము. ఆఁడుదానవు నీకు తెలియని దేదియు లేదు. నీవైన నన్ను కటాక్షింపుము. ఓతల్లీ! ఓతండ్రీ! నాకు పురుకుత్సునిదర్శనము కలుగఁజేసెదరా! నన్ను ప్రాణత్యాగము చేయు మనెదరా! అయ్యో! నాథా! పురుకుత్సా! మందభాగ్య నైననాకొఱకు నీకెంతదుఃఖము తటస్థించెను! (అని యేడ్చుచున్నది.)

ఇంద్రు—నర్మదా! అధైర్యపడకు. నీకు పురుకుత్సునియెడలఁ గల ప్రేమ యెంతయో యిదివఱకెఱుగుదుము గాని పురుకుత్సునికినీయందుగల ప్రేమ యెంతయో మాకు తెలియకపోవుటచే నీ చిత్రచరిత్రను నడిపింపవలసివచ్చినది. నీ వదృష్టవంతురాలవు. తగుసమయ మాలోచించినిన్ను భూలోకమునకు పంపెదను.

చారపడవలదు. యథార్థముగ నీవు సుఖింపఁగలవు. ప్రొద్దు పో యినది. శ్రమ పడితివి. లోనికి పొమ్ము.

శచి—నర్మదా? జడువకుము. నీమనోభీష్టము నెఱవేఱును.

నర్మ—నేను నిశ్చయముగ ధైర్యమున నుండవచ్చునా!

(ఇందుని శచి) అవశ్య ముండుము.

నర్మ—నాకు సెలవు దయచేయుఁడు.

ఇంద్రు—వెళ్ళుము. (నర్మద నిష్క్రమించుచున్నది)

ఇంద్రు—శచీ! పురుకుత్సునిప్రేమ యెట్టిదో కనిపెట్టితివా! నర్మదయొ క్కప్రేమ యెక్కువని నాతో పంతము వైచితివికదా. ఇప్పుడు సంతుష్టిపడితివా!

శచి—పురుకుత్సునిమాటలను విని యతనిప్రేమయే యెక్కువని మీరు భ్రమపడితిరా! చాలు. పరమగంభీరమైన ప్రేమ యెప్పుడును మాటలచే వెల్లడింపఁబడునది కాదని మీరెఱుఁగరా!

ఇంద్రు—కావున నీవే గెలిచితివా? అందులకునాకును సమ్మతమే దేవీ! మిక్కిలి ప్రొద్దు పోయినది. ఇఁక పోయి శయనింతము. (శచి ని కౌఁగిలించుకొని.)

సీ. నీదుసౌందర్యవిభవంబు ♦ నిశ్చలముగఁ
గాంచఁ గనులు సహస్రంబు ♦ గలిగినటులు
గాఢపరిరంభసౌఖ్యంబు ♦ గాంచుటకును
బాహువులుగూడ వేయిగా ♦ వలసె నాకు.

శచి—అది యెంతపని మీరు తలఁచుకొనినయెడల మఱియొకవేయిని మైనను కటాక్షింపఁగలఁడు,

[అని యిద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.]

చతుర్థాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీ

నర్మదాపురుకుత్సీయము.

పంచమాంకము

రంగము—పురుకుత్సుని రాజమందిరము.

(ముందు విదూషకుఁడును, వెనుక కళ్యాణియు, ప్రవేశించుచున్నారు.)

విదూ—అంతకంటె నే నెఱుఁగను. ఎఱిగినను చెప్పఁదలచుకోలేదు. ఎవరికి చెప్పినను నీకుమాత్రము చెప్పఁదలఁచుకోలేదు. నీకు చెప్పినను, నీవు మఱెవ్వరితోడను చెప్పఁగూడదు. ఎవరితోఁజెప్పినను, నేను చెప్పినట్లుమాత్ర మెవరికిని దెలియఁగూడదు. అట్లు చెప్పినను రాజుగారితో మాత్రము చెప్పగూడదు. రాజుగారితో చెప్పినను ఇప్పు డాయనకుఁ గలిగినతాపజ్వరము నివర్తించినపిమ్మట చెప్పవచ్చును. అప్పుడైనను దేవిగారిసన్నిధిని చెప్పఁగూడదు, ఇఁక నేను పోయెదను. (అనిపోవుచుండఁగా.)

కళ్యా—[కూడఁబోవుచు] అయ్యా! పోవద్దు.

విదూ—ఛీ! అవతలకు పొమ్ము. కలకంఠమును కాకి వెంబడించినట్లు నీవు నన్ను విడువకున్నా వేమి!

కళ్యా—అయ్యా! మీకంఠధ్వనిని సంపూర్ణముగా వినుటకే కూడ వచ్చుచుంటిని.

విదూ—హాహా! (అనినవ్వుచు) కఱ్ఱదెబ్బ దినుటకు కాదుగదా.

కళ్యా—అయ్యా! తాము పూజ్యులు ఆఁడుదానిని కొట్టుదురా (అని కఱ్ఱనుపట్టుకొనుచున్నది.)

విదూ—కఱ్ఱను వదలుము.

కళ్యా—వదలెదనుగాని కూర్చుండుము.

విదూ—సరే (అని యిద్దఱును కూర్చున్నారు.)

కళ్యా—అయ్యా! మనరాజుగారి కీతాపజ్వర మెందులకు గలిగినదో.

విదూ—వైద్యులు బాగుపడుటకు—జాతకభాగమందు వైద్యులయొక్క వాహనభాగ్యాధిపతులకును, గొప్పవారి రోగాధిపతులకును పరమమిత్రత యని యెఱుఁగవా!

కళ్యా—ఆలాగున కాదు. ఎటువంటివైద్యుఁడు వచ్చినను వారియొద్ద నౌషధముపుచ్చుకొనుట లేదు. సరేకదా, దర్శనమైన నియ్యక నిరాకరించుచున్నాఁడు. ఈవ్యాధితన కిష్ట మగునట్లు చేయునంత టినిస్పృహకు కారణ మేమైయుండును?

విదూ—తుపాను రాబోవుటకుముందు సముద్రము నిశ్చలముగ నుండు ననుసంగతి నీ వెఱుఁగవా!

కళ్యా—విప్రవర్యా! అయిన నేమి?

విదూ—అఖండమైనసంతోషము రాఁబోవుటకు ముందు కొన్నికొన్ని ప్రకృతులకు నత్యంతమైననిరాశ కలుగును.

కళ్యా—విప్రవర్యా! ఈమహారాజునకు మనోవ్యాధియేనా?

విదూ—కళ్యాణి! నీవు జెఱ్ఱిపోతు నెప్పుడైనఁ జూచితివా?

కళ్యా—జెఱ్ఱిపో తనగా నాఁడుదానిని చూచినప్పటికి నీవలె పారిపోవు స్వభావము కలదేకదా.

విదూ—అదే కాదు దగ్గఱకు వచ్చినయెడల నిట్లుతోఁకతోఁ గొట్టు స్వభావముకలది కూడను. [అని కఱ్ఱ యెత్తుచున్నాఁడు.]

కళ్యా—అయ్యా! క్షమింపుము. జెట్టిపోతుప్రశంస నెందులకు చేసితిరో చెప్పెదరా!

విదూ—రాజుగారివ్యాధి యట్టిస్థితిగనె యున్నది.

కళ్యా—ఎట్లు!

విదూ—జెట్టిపోతునందు త్రాచుపాములక్షణములు కొన్నియు ఇతర జాతిపాములక్షణములు కొన్నియు కలసి యుండునుగదా.

కళ్యా—అఖండసంతోష మాసన్న మైనది గనుక నింతచింత కలిగినదని తాము సెలవిచ్చితిరే! అది యేదై యుండును?

విదూ—భోజనవేళ యైనప్పుడు కడుపు మండుచుండదా? ఇఁక నేను పోవలెను. (అని పోఁబోవుచున్నాఁడు)

కళ్యా—నేనుమిమ్ము వదలను. (అనిచేతులు గట్టిగఁబట్టుకొనుచున్నది.)

విదూ—ఓదేవీ! ఓదేవీ! ఈపెనుభూతమునుండి నన్ను కాపాడుము. (అప్పుడు సుమతి ప్రవేశించుచున్నది!)

సుమతి—ఏమి! బ్రాహ్మణోత్తమా! ఆఁడుదానిచేతిలో గిజగిజకొట్టుకొనుచున్నావు.

విదూ—మారాజుగారివంటివాఁడే గిజగిజ కొట్టుకొని వ్యాధిగ్రస్తుఁడు కాఁగా ఇఁక నామాటెంత?

సుమ—(తత్తరముతో అపవారించి)

కళ్యాణీ! రహస్య మేమైన వెల్లడించినాఁడా?

కళ్యా—నర్మద, మఱియుంగరము. ఈరెండుమాటలు తప్పమరేమియుఁ జెప్పలేదు. చిట్టితట్టను ముందు బెట్టి మలపగేదెను పాలుపితరుకువిధమున తినుట కేమైన నీతనిముందుఁ బడవైచినయెడల నీరహస్యము మనము గ్రహింపవచ్చు ననుకొనెదను. నేను పోయి ఫలములను తెచ్చెదను. (అని పోవుచున్నది.)

సుమ—[తనలో] నేను మాటలాడించి చూచెదను. [ప్రకాశముగా]
విప్రశేఖరా! నీవు కాశి కెప్పుడైన పోయితివా?

విదూ—మీమామగారు కాలముచేసినప్పుడు.

సుమ—చాలుచాలు. అంతటితో నూరకుండుము. ఆకాశగంగ యెచ్చట పుట్టి యెచ్చటకు వచ్చి యెక్కడకు పోయెనో యెఱుగుదువా?

కళ్యా—[ప్రవేశించి] అయ్యా! ఈఫలములను తీసుకొండు.

విదూ—ఆహా! [అనినవ్వుచు] కళ్యాణీ! నామనస్సువంటి ఫలములనే యిచ్చితివి. [ఆసివానివంకచూచుచు] అమ్మా! ఆకాశగంగ స్వర్గలోకమందు పుట్టి, రాజశేఖరునిచే తలపై పెట్టుకొనఁబడి, యంతట భూలోకమునకుఁ వచ్చి, తరువాత పాతాళలోకమునకు బోయెను.

సుమ—నర్మదయో?

విదూ—[తలవంచుకొని పరధ్యానముగా] ఉరగలోకమున బుట్టి, భూలోకమునకు వచ్చి మనరాజశేఖరునిచే కౌఁగిలించుకొనఁబడి, తరువాత రాక్షసునిచే నూర్ధ్వలోకమున కెత్తుకొని పోఁబడెను.
(అనిచెప్పి వ్రేలు కరుచుకొనుచున్నాఁడు.)

సుమ—(అపవారించి) కళ్యాణీ! ఇతఁడు చెప్పినమాటలు అసందర్భములుగ నున్నను నితరవైఖరి చూడగ యథార్థ మని తోఁచుచున్నది.

విదూ—(తనలో) అయ్యో. కోపమున మగనిచెవులను నులుమబోయిన వీరపతివ్రతచంకనున్నపిల్ల దబాలున క్రింద పడినట్లు ఆకలిచే నీఫలముల మెలుచుదృష్టి నుండగ నీరహస్యము బయలైనది. ఇఁక నిక్కడ నుండఁగూడదు. (ప్రకాశముగా) అమ్మా! నేను రాజుగారియొద్దకుఁ బోవలెను. సెలవిమ్ము.

సుమ—రాజుగారిపుడే పథ్యము పుచ్చుకొన్నారు.
కళ్యా—అమ్మా! భోజనముకూడ నైనది. నేను చూచి వచ్చినాను.
సుమ—నీవు పోయి యాయనను జాగ్రత్తగ పట్టుకొని తీసుకొనిరమ్ము.
కళ్యా—చిత్తము (అని పోవుచున్నది.)
సుమ—విప్రవర్యా! తనయిష్టమున్నకాంతతో తా ననుభవింపక ననవసరముగ నీమనఃఖేదమును నీదేహవ్యాధియు రాజుగారెందులకు పెట్టుకొవలెను.
విదూ—అమ్మా! ఇఁక దాపరికమెందులకు! ఆతనిలో ఇంతమాత్రమును లేదు. ఆకాంత యీభూలోకములోనే లేదు. మఱి యెచ్చట గూడనున్నట్లు లేదు. ఆమాదిరి ప్రతిమమాత్ర మొక్కటింద్రుని కచ్చేరీలో నున్న దని రాజుగారు నాతో నీమధ్యనే చెప్పినారు. ఆప్రతిమను చూచుకొనికయే ప్రాణసంరక్షణమందు విరక్తిని గలిగించుచున్నది. రాజుగారు కళ్యాణి నానుకొని వచ్చుచున్నారు. ఆహా! ఏనుఁగుయెత్తుబడినదిగదా!
(రాజును కళ్యాణియు బ్రవేశించుచున్నారు.)
సుమ—నాథా! నమస్కారము. మీకు భోజన మేమైన హితవుగ నున్నదా!
పురు—దేవీ

గీ. దుష్టజనునకు నీతి వా ♦ గ్ధోరణివలె
కఠినమానసున కనూన ♦ గానమువలె
విరసజనునకు కవితాని ♦ వేదనంబు
బోలె జ్వరితున కగుఁగాదె ♦ భోజనంబు.

విదూ—అమ్మా! పరస్త్రీని వలచి దానికొఱకుఁ దపించువానికి భార్యయొక్కమందలింపుమాటలవలెనే తాపజ్వరపీడితుఁడైన యీమహారాజునకు భోజన మహితముగనె యుండునుకదా.

సుమ—నాథా! మనకిద్దఱకొకశరీరమే కద.

పురు—సందేహ మేమి?

విదూ—అమ్మా! మీకిద్దఱకు నొకశరీరమే కావున నాయనకు జ్వరము వచ్చుచున్నది. కనుక మీరు లంఘనములను చేయుఁడు.

సుమ—ఒకదేహమేయైనయెడల మనస్సొక్కటిగనుండవలసినదే కదా.

విదూ—అందులకు సందేహ మేమి?

పురు—దేవీ! న న్ననుమానించుచుంటి వేమి? మన సొకటియగుటచేత నేదేహములు రెండైన నొక్కటియే యనిపించుకొనుచున్నవి.

గీ. జంటపూవుల నొకకాడ ♦ యంటఁ జేయ
గుత్తి యొక్కటి యనిపించు ♦ కొనును, పేట
లొనర రెండైనను కొలికి ♦ యొకటె గాన
నొక్కముత్యాలహారమై ♦ యొప్పఁగాదె?

విదూ—దేవీ, మహారాజుగారి వ్రేలియుంగరమును జూడుము! బంగారమును మణియును కలసియున్నను నుంగర మొక్కటి యని యనిపించు కొనుట లేదా! (వ్రేలు గఱచుకొనుచున్నాఁడు.)

పురు—(తత్తరముతో నుంగరమును దీసి దాచఁబోయి) ఛీ! బ్రాహ్మణుఁడా! అనవసరమైనమాటలు నీకేల? దేవీ! దేవీ! అతనితో నేమి?

కళ్యా—(అపవారించి) నర్మద యిచ్చినమణియుంగరమ దేయైయుండును.

సుమ—(అపవారించి) ఇంకను సందేహ మేమి!

పురు—(తనలో) ఓహో! నర్మదా!

గీ. ఇట్టె వచ్చితి వట్టెపో ♦ యితివి గాని
సతత మిది నాకు కోత నా ♦ సతికి రోత
ఆటకాఁడైనపతిదేవు ♦ లాట చూచి
బోటి యీర్ష్యచే కన్నులఁ ♦ బొడుచుకొనును.

విదూ—(తనలో) బాలవ్యాధి మెరపువలె వచ్చి పోయినను కాల్చుట వలనఁగల్గుమచ్చలు దేహమందు శాశ్వతముగ నిల్చినట్టులీమహా రాజునకు—

సుమ—(అపవారించి) విప్రవర్యా! నాకాంతుని వ్రేల నుండవలసినయా తనియుంగరము గనుపడుటలే దేమి? అది నర్మద కీమహానుభా వుఁడిచ్చెనా?

విదూ—చెట్టు కదుపునంతమాత్రముననే నేరేడుపండ్లు ఝల్లున క్రింద కురాలినట్టు నేమాత్రము మీరు కదిపినను పట్టులేనినా మన స్సునుండి రహస్యము లన్నియును జారిపోవునుగాన—

పురు—(కోపముతో) ఛీ! మూర్ఖా! రహస్యము లని ప్రేలుచుంటివి. రహస్య మేమున్నది?

సుమ—నాథా! రహస్య మేమియును లేదుకద! రహస్య మేమో య ని సంకోచించు చుంటినిసుమా! (రాజునొద్ద నున్నయుంగరము బలాత్కారముగ దీసికొనుచున్నది.)

పురు—(తనలో)

గీ. నాదుపరభామినీవాంఛ ♦ నాతి కిపుడె
బయలుపడియెనిదర్శన ♦ ప్రకటమగుచు
నాదుత ప్పిక నొప్పుకో ♦ నంగవలెను
దొంగిలినసొత్తుతోఁ జిక్కు ♦ దొంగవలెను.

సుమ—నాథా! ఎంతప్రశస్తమైనమణిని సంపాదించితివి!

పురు—(తనలో) నూరుకొని త్రాగుటకుఁదప్ప నాకిఁక దానితోఁ బ్రయో జన మేమున్నది? అహా! చిత్తమా! ఎన్ని బాధలకు లోనైతివి!

గీ. నర్మదాక్షోభ మొకవైపు, ♦ నాతి దూరు
నేమొ? యనుచింత యొకవైపు, ♦ నీజ్వరార్తి

రొక్క-దిశ, నుండ నుడికెద ♦ వృష్ణకాల
మందు త్రేతాగ్నిమధ్యస్థ ♦ యాజివలెను.

విదూ—(అపవారించి) పడవ నడిపించువాని కీత రాకున్న ప్రయోజన మేమి! కావున నీ విప్పు డవశ్యము బొంకవలెను.

పురు—(అపవారించి) ఏమని?

విదూ—(అపవారించి) ఇంద్రుఁ డీమణి నీకిచ్చె నని!

సుమ—నాథా! ఈమణియే యింతసుందరముగ నున్నది. ఈమణి నీకిచ్చినయామె యెంతసుందరముగ నుండునో?

విదూ—వరాహమింతకంటె మంచిమణుల నిచ్చును.

పురు—(అపవారించి) ఇంద్రుఁ డీమణిని నా కిచ్చె నని బొంకు మంటివా! నేనింద్రలోకమునకుఁ బోకమునుపే నర్మద నీకిచ్చినమణి యుంగర మిచ్చెదవేమో సుమా! అని కళ్యాణి వినునట్లు నీవు నాకు చేసినహితబోధనచేతకదా ఇంత ములిగినది. అయినను,

గీ. ఎప్పుడైనను నర్మద ♦ నేను గలయు
నాశ నాకున్న బొంకంగ ♦ నగును; జీవి
తాశయే లేనిప్రబలరో ♦ గార్తునకును
మందుమాకులతోఁ బని ♦ యెందుఁగలుగు?

సుమ—నాథా. ఈయుంగరమును స్పృశింప నే నర్హురాలను కాను. నీవే తీసికొనుము. (ఇచ్చుచు) నే నొకమాట చెప్పుచున్నాను వినుము. తాము స్వతంత్రులు. తమ కెవ్వరిపైనైన మక్కువ యున్నచో నాకాంతను మీరు స్వేచ్ఛగా ననుభవింపవచ్చును గాని, నే నేమందునోయనుభయము లేశముగాని మీ కవసరము లేదు. అటులభ్యంతరపెట్టుదానను కాను. నాథా! నా మాట విని చింత పెట్టుకొనకవ్యాధిని వృద్ధిపఱచుకొనక నీమనోభీష్టమును తీర్చుకొనుము.

పురు—దేవీ! నీ వెంతమాత్రమును సంకోచింపఁ బనిలేదు. నేను వల చినకాంత యేలోకంబునఁగూడ లేదు. నీసవతి ఈభూదేవియే తప్ప మఱెవ్వరును లేరు. కావున నీవు పరితపింపవలసినపని లేదు (ఉస్సురనుచు) జ్వరము తగిలెడువేళ యైనది కాఁబోలు! ముక్కు, చెవులు, నోరు, ఒడలంతయుఁగూడ నార్పుకొనిపోవుచున్నది. అహాహా, తాప మధిక మగుచున్నది.

సుమ—నాథా! నేను విసరెదను. (విసరుచున్నది) నిద్రమాత్రము రానియ్యకుఁడు. కళ్యాణీ! నీవు నాకాంతునిపాదముల నొత్తుము.

కళ్యా—చిత్తము (అని పాదముల నొత్తుచున్నది.)

సుమ—విప్రవర్యా! నాకాంతుఁడు జ్వరబాధచే తపించుచున్నాఁడు పోయివైద్యునిఁ బిలువుము.

పురు—(వద్దని చేయి యూఁపుచున్నాఁడు.)

విదూ—(చేయిఁబట్టుకొని నాడీపరీక్ష చేయుచున్నాఁడు) అమ్మా! యీదినమునజ్వరము నిన్నటికంటె హెచ్చుగ వచ్చినది.

సుమ—అయ్యో! ఏమిచేయుదము! ఔషధము పుచ్చుకొనుమన్నఁ బుచ్చుకొనకున్నాఁడు. ఈసమయమున నెవ్వరైన మహానుభావులు వచ్చి నాకాంతునికి జ్వరబాధ నివర్తింపఁజేసినయెడల నేను సుఖపడుదునుకదా.

(అంతట పురుషరూపధారిణి యగునర్మద ప్రవేశించుచున్నది.)

నర్మ—ఆహా! ఇప్పటికైన నింద్రునికి నాపై కటాక్షము గలిగినది. నా నాథుఁడు తాపజ్వరపీడితుఁడై యున్నాఁడని బృహస్పతి దివ్యదృష్టివలనఁ దెలిసికొని యాతనికి వైద్యముచేయుమని పురుషవేషమున నన్నిచ్చటికి పంపించినాఁడు. దేవవైద్యుఁడననియు, అమృతహస్తనామకుఁడననియు నే నిఁక ప్రకటింపవలసి యున్నది. ఆహా! రాజేంద్రా! తల్లిదండ్రులు, నిష్టభృత్యులను, నివాస

మగునురగలోకమును గూడ వదలి నీకొఱకే కదా భూలోకము నకు వచ్చితిని. ఆస్థానభ్రష్టత్వము చాలక చిత్రకేతునిచేనీకొఱకే కదా ఇంద్రలోకమున కెత్తుకొనిపోఁబడితిని. ఆయవమానము చాలక, ఇంద్రసూర్యచంద్రాదులదివ్యసభామంటపమున సిగ్గులేక నాటకములో మొండివేషము నీకొఱకేకదా వైచితిని. ఇప్పుడు మఱింతసిగ్గుమాలి పురుషవేషమునుగూడ ధరించి, ఈ రాజద్వారమునొద్ద నీకొఱకేకదా వేచియుంటిని. ఆహా! నీపై ననురాగము నన్ను మూఁడులోకములఁ ద్రిప్పినదికదా. ఎన్ని వేషములనైన వేయించినదికదా. ముప్పుతిప్పలను బెట్టుచున్నది కదా ఇప్పటికైన నీవు లభించినయెడలనేను పరమధన్యురాలను. వైద్యము చేయు మనుటయే కాని యొక్కమందైన నింద్రుఁడు నాచేఁ బెట్టినాఁడుకాఁడు. పొమ్మనుటయే చాలని నేను పరుగెత్తుకొని వచ్చితినికాని, మందబుద్ధి నైననాకు మందుమాటయే జ్ఞాపకమువచ్చినదికాదు. ఏమిచేయుదును! ఎట్లునానాథుఁడు సురక్షితముగ నుండునో యేమియు తోఁచకున్నది. ఆహా! దైవమా! శుభసూచకముగ నెడమకన్నదరుచున్నది. ఆర్తరక్షణపరాయణుఁడైననారాయణుండు రక్షింపకపోవునా. హృదయమా! ధైర్యమున నుండుము. ఇంతటనుంచి పురుషలక్షణ మభినయింపవలసియున్నది.

గీ. పడఁతి నేనిటు పురుషరూ ♦ పంబుఁగొంటి
నైనను విరుద్ధ మేమున్న ♦ దవనియందు
పురుషలక్షణములు గల ♦ పొలఁతుకలును
లోన స్త్రీలైనపురుషులు ♦ వేనవేలు.

విదూ—వయస్యా నిద్దుర బోవుచున్నావు.

పురు—సూర్యాస్తమయసమయ మైనది. ఇక నిద్రపోయిన నేమి?

సును—నాథా! జాగ్రత్త! ఇంక రెండుగడియలవఱకు మేలుకొనుము. (తనలో) శంకరా! భక్తవశంకరా! నాకాంతున కారోగ్య మిచ్చి నన్ను కటాక్షింపుము.

వర్మ——భేదలేశమైన లేకుండ పౌరుష మభినయింపవలసినసమయము వచ్చినది. నిన్ను పురుకుత్సుఁడు గుర్తుపట్టువఱకు నీ వతని మనస్సున కనుమానము గలుగఁజేయునడవడిని నడచినయెడల శిక్షింతు నని కూడ నాసహస్రాక్షుమహానుభావుఁడు నోటికి తాళమును, చేతి కరదండములును గూడ వైచినాఁడు. ఆహా! ఎంతదయార్ద్రహృదయుఁడోగదా! ప్రతిమావేష మభినయించుటకంటె యీపురుషవేష మభినయించుటయే యన్నివిధముల కష్టతరము. ఏల యన, ప్రతిమావేషమందు స్వాభావిక లక్షణములను స్తంభింపఁజేయుట యేకాని యీవేషమందు నైజలక్షణములను స్తంభింపఁజేయుటయేకాక విజాతీయలక్షణములనుకూడ నభినయింపవలసి యున్నది. ఆహా! పరాత్పరుఁడా! నాబుద్ధిహీనతచేత నానాథునికి నేను దూర మగునట్లు చేయకుమా! హృదయమా! అనభ్యస్తమైనపౌరుషము నెట్లు గ్రహించెదవో! ధైర్యమున నుండుము! (ఆలోచించి) అభేద్యమైనపురుషవేష మమరినది కదా. చిత్తమును భద్రపఱిచితినికదా. ఇఁకఁబౌరుషము కూడ రాకుండునా. [ఆలోచించి] అయ్యో! పైలక్షణములచేత నే పురుషుఁడ నెట్లగుదును?

ఆ. తలను పాగ యున్నఁ ♦ దరవారి చేనున్న
నేను పురుషుఁడనుగ ♦ నెట్టులౌదు
పడగ, తోఁక యున్న ♦ వాయు వాధారంబు
నైన గాలిపడగ ♦ యగునె పాము?

పురు——అయ్యో! ఒడలు నొప్పు లెత్తుచున్నది.

సుమ—సఖీ! నేను పాదముల నొత్తుదుననీవు విసరుము.(అట్లుఁజేయు చున్నారు.)

నర్మ—నానాథు డెటులున్నాఁడో! అతని చూచుటకు నేను మిక్కిలి సంభ్రమించుచుంటిని. మందబుద్ధియైనవేషధారి తెరచాటునుం చి యొకసారి పుస్తకమును జూచి మఱి రంగస్థలమునకు వచ్చి నట్లు నేనును, నన్ను భద్రపఱుచుకొనెదను.

సీ. చూచిచూడనియట్టి ♦ చూపులు విడనాడి
నిశ్చలం బగుచూపు ♦ నిలుపవలయు
తళ్కులు, దారుటల్, ♦ ఠెక్కులు, పలుబోక;
లును మాని గాంభీర్య ♦ మొనయవలయు
గజయానవై ఖరుల్ ♦ గడలకుఁ బోఁద్రోచి,
హర్యక్షయానంబు ♦ నందవలయు
పంచమస్వరపరి ♦ భావిగాత్రము వీడి,
మందరనాదంబు ♦ నొందవలయు.

గీ. సిగ్గు, తలవంపు, బెదరునుఁ ♦ జెనకినిశ్చ
లతయు నున్ముఖత్వంబు, ధీ ♦ రతయు, నేర్వ
వలయుపలుమాటలేల? స్త్రీ ♦ భావములను
వదలి పౌరుషభావముల్ ♦ బడయవలయు.

పురు—సుమతీ! శిరోవ్యథగ నున్నది. నీవు నాతల నొత్తుము.

సుమ—అటులే!

నర్మ—ఇఁక రాజదర్శనము చేయవలయును. [అటు నిటు నడచి] యు ద్ధమునకుఁ బోవుసేనానాయకుఁడు తనసేనాభాగముల కాఖరు మాఱువారివారిచే నిర్వర్తింపఁబడఁదగినపనుల నాజ్ఞాపించురీతిని నేనును నాయవయవముల కొక్కసారి నడుచుక్రమము చెప్పి మఱి పోయెదను.

సీ. అక్షులారా! మీర ♦ లారాజుఁ జూచుచో,
వదనపద్మముమీఁద ♦ వ్రాలవలదు
హస్తంబులార! మీ ♦ రతనిచేఁ జూచుచో,
పరిరంభవాంఛలఁ ♦ బూరయవలదు
వదనమా! యామహా ♦ ప్రభువరుతోఁ బల్క,
నోష్ఠాశ నువ్విళు ♦ లూరవలదు
గాత్రమా! యారాజు ♦ గాలి సోఁకినమాత్ర,
పులకాంకురాదులఁ ♦ బొందఁబోకు

గీ. మఖిలకరణాళి కధిపతి ♦ వైనమనస!
నీవు నాథుని జూచుచో ♦ నిశ్చలముగఁ
బొదల నన్నియు భద్రమా, ♦ నుదుటఁగీత
బాగుగానున్న సర్వంబు ♦ బాగుగాదె.

ఇదుగో! రాజద్వారము, సేవకా!

సే—అయ్యా!

నర్మ—ఇంద్రునియొద్దనుండి వచ్చిననన్ను మీరాజుగారియొద్దకు తీసికొనిపొమ్ము.

సేవ—చిత్తము. మనవిచేసి వచ్చెదను. [అని రాజునొద్దకుఁ బోయి] మహారాజా! ఇంద్రలోకమునుండి యెవరో వచ్చియున్నారు.

పురు—[దద్దిరిపడి] ఏరీ! ఏరీ! ఇట్లుతీసికొనిరమ్ము.

సేవ—[తిరిగివచ్చి] అయ్యా! తాము లోనికి దయచేయవచ్చును.

నర్మ—సరే! [అని రాజునొద్దకు వెళ్ళి నిలుచున్నది.]

పురు—అయ్యా! నమస్కారము. ఇట్లుదయచేయుఁడు.

నర్మ—ఆరోగ్యమస్తు (తనలో) ఆహా! ఎంతవైపరీత్యము! భార్యభర్తకు దీవించవలసివచ్చెను. (ప్రకాశముగా) అయ్యా! మీ రనారోగ్యస్థితినుంటి రని పురందరుఁడు విని మీయందలియభిమానవశు

చే దేవవైద్యుఁడ నైననన్ను మీ కారోగ్యమును కలుగఁజేయు టకొఱకిచ్చటికి పంపించుటచేత వచ్చితిని.

పురు—నే నెవరియొద్ద నౌషధము పుచ్చుకొనఁ దలఁచుకొనలేదు. మీ రింద్రునియాజ్ఞచే వచ్చితిరి గాన నాలోచింతము.

సుమ—[నర్మదకాళ్లపైఁబడి] అయ్యా! నానాథుని రక్షింపుము.

నర్మ—లెమ్ము లెమ్ము (తనలో) నాసవతి నాకాంతునెదుట నాకాళ్ల బడ నెడ లుప్పొంగుచున్నదికదా.

సుమ—ఓతమ్ముఁడా!

నర్మ—ఏమి! [తనలో] చెల్లెలా! యనిన యథార్థముగ నుండునుకదా.

సుమ—నామంగళసూత్రమునకు భద్రము కలుగఁజేసెదవు కదా.

నర్మ—[తనలో] పురుకుత్సునిచేతితో నామెడనుగూడ సుకమంగళసూత్రమును కట్టించెదవా? (ప్రకాశముగా) అక్కా! పురుకుత్సరాజేంద్రునకు శీఘ్రముగ నారోగ్యమును కలిగించెదను.

సుమ—అటులైన నీ కేదికావలసిన నది యిచ్చుకొనఁగలదానను.

విదూ—అమ్మా! తొందరపడకుము. ఈవైద్యుని నమ్మవలసినపని లేదు. వీనివలన ముప్పు కలుగును.

సుమ—ఛీ! ఎందుచేత.

విదూ—వయసుతక్కువవైద్యుని, వయసుమీరినవారకాంతను నూర నుండి వెడలఁగొట్టవలసినది కదా.

సుమ—తమ్ముఁడా! నీ వేదికోరిన నది తప్పక యిచ్చెదను.

నర్మ—అక్కా! వైద్యవృత్తి నీచమైనది. కంటికి జోడున్నంతవఱకు నక్షురములు తాటికాయలవలె నగపడి జోడు దీసినతర్వాత నలుసులవలె నున్నట్లు తనకుఁగాని తనవారికిఁ గాని రోగ మున్నంతవఱకు వైద్యుఁడు కొండవలె నగపడి రోగము పోయినపిమ్మట నుసిపురుగువలె నుండును.

సుమ—ఇదిగో! నామంగళసూత్రముతో నేను ప్రమాణము చేయుచు
న్నాను. నీవు కోరిన యంతయు నిచ్చెదను.

విదూ—అయ్యో! దేవీ! కొంప ముంచుకొంటివా! బక్కపలచగనున్న
వైద్యు నెన్నఁడును నమ్మరాదుగద.

నర్మ—దాన మీయఁబోయినబలిచక్రవర్తి కడ్డుదగిలినశుక్రాచార్యుని
వలెనే యుంటివి!

విదూ—భళి! చక్రవర్తిని నడుమఁద్రొక్కుటకువచ్చినమాయావేషధా
రివేనా!

నర్మ—(తనలో) వీఁడు నన్నానవాలు పెట్టెనుకాఁబోలు!

సుమ—తమ్ముఁడా! వానిమాటల కేమి! లెమ్ము.

నర్మ—అక్కా! ఔషధ మారంభింపవచ్చునా?

సుమ—అవశ్యము నాథా! ఈమహానుభావుఁడుమీ కారోగ్యమును క
లుగఁజేయుటకు భగవంతునివలె వచ్చినాఁడు. కావున నాతనివై
ద్యము నంగీకరింపుము.

పురు—ఈయన నాకు వ్యాధి కుదర్పఁగలఁ డనితోఁచుచున్నది. ఈతని
యొద్ద నౌషధమును పుచ్చుకొనెదను. నీవు ధైర్యమున నుండు
ము. ఇంతవఱకును నీవు భోజనము చేయకుండుట యెంతమా
త్రమును బాగుగనున్నది కాదు. కాన శీఘ్రముగ లోనికిఁ
బొమ్ము.

సుమ—నేను పోయెదను. [పోవుచు] తమ్ముఁడా! యెల్లురక్షింతువుగా!

నర్మ—అక్కా! వాగ్దాన మెట్లు చెల్లించుకొందువో! [సుమతియు క
ళ్యాణియును లోనికిఁ బోయిరి.]

విదూ—అయ్యో! తమపేరేమి?

నర్మ—అమృతహస్తుఁడు.

విదూ—(తనలో) తెలివి తేట లెటు లుండునో కాని పేరుమాత్రము వి న్నకడుపు చెక్క లగుచున్నది. [ప్రకాశముగా] అయ్యా! తా మెప్పుడైన పెరుగుతోటకూరపులుసు పుచ్చుకున్నారా?

నర్మ—ఇప్పుడు దాని ప్రశంస యెందులకు.

విదూ—వైద్యులుగాన నడిగితిని. పెరుగుతోటకూరలోనిపెరుగు ఆవుపెరుగా? గేదెపెరుగా? దానిగుణ మేది? ఈరెండుసంగతులు ను తెలియవలయును.

నర్మ—వెఱ్ఱివాఁడా! పెరుగుతోటకూర యని పే రున్నంతమాత్రము ననే యందులో పెరుగు గల దని యెంచితివా?

విదూ—ఆలాగునా! అయ్యా! తమయమృతహస్తనామము నట్టిదే కాదుకద.

నర్మ—[తనలో] వీఁడు నన్ను వంచింప మొదలుపెట్టినాఁడు. నాకా ర్య మెట్లు నిర్వహింపఁగలనో!

పురు—అమృతహస్తా! ఆవావదూకునితో నీకు సంభాషణ మెందుల కు? ఇట్లువచ్చి నాయొద్ద కూర్చుండుము.

(నర్మదరాజునొద్దఁ గూర్చున్నది.)

విదూ—ఈతనిచికిత్సాజ్ఞాన మెట్టిదో తెలిసికొనుటకు కొన్ని ప్రశ్నల నడిగిసమ త్తరముల నొందినతరువాతనీతనివైద్యమున కంగీకరించె డను గాని—

పురు—అనవసర మైనయాలస్య మెందులకు?

విదూ—పశ్చాత్తాపముకంటె శ్రేష్టముగదా.

పురు—కానిమ్ము అడుగుము.

నర్మ—(తనలో) అయ్యో! ఏమి యడుగునోకద.

విదూ—అయ్యా! ప్రపంచమందలిరోగము లెన్ని?

నర్మ—అనంతములుగదా!

విదూ—తప్పు! తప్పు! హాహాహా! (అని నవ్వుచు) పుట్టురోగములు పెట్టురోగము లని రెండే రోగములు. దేహమందు స్వాభావికముగఁ బుట్టెడురోగములు కొన్నియు, మోహాదిదుష్కర్మప్రారబ్ధవశముచే తెచ్చిపెట్టుకొన్న రోగములు కొన్నియు నున్నవి. ఈ రాజుగారిది పుట్టురోగమో పెట్టురోగమో బాగుగ పరిశీలించుటయే కర్తవ్యము.

పురు—వయస్యా! బాగుగఁ జెప్పితివి. అమృతహస్తా! మాట లాడుట కుశక్తి లేదు. నాప్రారబ్ధ మేమని చెప్పఁగలను? వైద్యులుమీయొద్ద దాఁచిన వినియోగము లేదు. (ఉస్సురనుచు) అయ్యో! నర్మదా!

నర్మ—(తనలో) నాకాంతుఁ డతిసంభ్రమమున "నర్మదా" యని పిలుచుచుండ నేను సమీపమున నుండి యేపలుక కూరకుంటినిగదా. (ప్రకాశముగా) రాజేంద్ర! ఏమో చెప్పబోయియూరకుంటివిగదా.

పురు—(ఉస్సురనుచు) ఏమున్నది? నర్మదయీరీతిగానాగొంతుకోసినదని—

నర్మ—(తనలో) అయ్యయ్యో! హృదయమా! మెత్తబడుచుంటివేమో సుమా! సమీపమున నుండునవయవములయొక్క కాఠిన్యమును కొంతయెరవైనఁ దీసికొనుము. (ప్రకాశముగా) రాజేంద్రా! నీ వెవ్వరినైన వలచి నిరాశతో నుంటివా?

పురు—అయ్యో! ఒకరిని గాదు. ఇద్దఱినివలచి నిరాశతో నుంటిని.

నర్మ—(తనలో) అయ్యో! ఆరెండవ దెవతెయో? హృదయమా? తూలిపోవుచుంటి వేమో!

పురు—సీ. నర్మదను నేను వలచితి ♦ నాతి నాకు
భాగ్యహీనతచే వశ ♦ పడక పోవ
తిరిగి మృతిని నే వలచితి ♦ దీనిఁగూడ
వశముగాకుండఁ జేయంగ ♦ వచ్చి తీవు.

నర్మ—(తనలో)

గీ. రమణుమదిఁ గాంచి యతనిఁజే ◊ రంగనీవు
చిత్తమా పొందె దిత్తరి ◊ తత్తరంబు
గూటనున్నట్టిప్రియుఁ గను ◊ గొంచు గూడు
జేర తెపతెపలాడెను ◊ చిలుకవలెను.

(ప్రకాశముగా) రాజేంద్రా! నీయవస్థఁజూడ నాకును మిక్కిలి సంతాపకరముగ నున్నది.

విదూ—అయ్యా! భిషగ్వర! రోగికంటె యెక్కువగ సంతాపము నొందుచువైద్యుఁ డుండఁగూడదు. కాన శీఘ్రముగ తా మింక దయచేయుఁడు.

పురు—ఇస్సిరో! వయస్యా! ఊరకుండుము.

గీ. చెవికి హాయిగ సంగీత ◊ సేవ నిచ్చి
చిత్త మానందనీరధిఁ ◊ జేర్చుమృదుల
పరభృతంబును నీ వేల ◊ పారఁదోల
కఠినయత్నుఁడ వైతివి ◊ కాకమట్లు.

అయ్యా! వైద్యశిఖామణీ! ఇంద్రసభామంటపమున నుండునర్మదారూపముగుబంగారపుబొమ్మ యిప్పుడుసుగూడ నచ్చటనే యున్నదిగదా.

నర్మ—(తనలో) అయ్యో! ఒడలు జలదరించుచున్నదే! ఏమని చెప్పుదును? (ప్రకాశముగా) నీయెదుట నాప్రతిమ యేలాగున నుండెనో! ఇప్పుడునుగూడ నాలాగుననే యున్న దనుకొనుము.

పురు—తాపజ్వరముతో నున్న నాకుఁ దాపాధిక్య మగునని దీపమును దూరముగ నుంచుకారణమున నీరూపము నాకంటికి బాగుగ నానకున్నను, నీకంఠస్వరమును వినినతోడనే విశేషపరిచిత మగు రాగమునుగుర్తుపట్టునట్లు నాకర్ణములు శోభిల్లుచున్నవి. కను

లకుఁగూడ నానందమును గలుగఁ జేయుదునుగాక. వయస్యా! పని చెప్పితినని కోపపడక యీదీపము నిట్టు లుంచుము.

విదూ—(తనలో) రాజు తనరోగమును మఱచినాఁడు. వైద్యుఁడు తనవైద్యమును మఱచినాఁడు. నేను బ్రాహ్మణత్వమును మఱచి సేవకవృత్తినిఁ జేయుచున్నాను. (దీపమునుఁ దీసికొని వచ్చి సమీపమం దుంచినాఁడు.)

నర్మ—(తనలో) ఓచిత్తమా!

గీ. తోడకు చీఁకటియును నీవుఁ ♦ దోడుదొంగ
లగుచు నన్నాచితిరి యింక ♦ నయ్యొ! యొక్క
దొంగ చిక్కె దీపికచేత ♦ దొరకుదేమొ
నీవు రాజేంద్రవదనసం ♦ దీప్తిచేత?

పురు—(నర్మదముఖమువంకఁ దేరిపారఁ జూచి తొందరతో) మిత్రమా! ఆహాహా! అత్యాశ్చర్యకరముగ నున్నది. ఈమహానుభావుని నీవుఁగూడ బాగుగఁబరిశీలించుము.

విదూ—(పరిశీలించి) ఈతనిముఖము మూషివాయణపుచుక్కైదువుమోగములాగున నున్నది.

పురు—ఛీ! ప్రేలరి. ఓయమృతహస్తా! నాయిష్టసఖుఁ డేమైన ననంద్యవాక్యములను బలికినచో నీ వాగ్రహపడకు సుమా. వయస్యా! ఇంకొకసారి బుద్ధి కలిగి పరిశీలించుము.

గీ. నర్మదను బోలుపురుషర ♦ త్న మగువీని
ముఖము జూడఁగ నుబ్బుచు ♦ పొరలి మేర
మీఱి పొంగి నాచిత్తము ♦ మించు; పూర్ణ
శీతకరుఁ జూచునంభోధి ♦ రీతిఁగాఁగ.

నర్మ—(తనలో) చిత్తమా! తొందరపడకు.

సీ. సంభ్రమము గట్టిపెట్టుచు ♦ శాంతముగను
సౌఖ్యమొందుము త్వరపడ ♦ సౌఖ్యభంగ
మగును; దాహార్తుఁడగునాతఁ ♦ డతిరయమునఁ
బాన మొనరించుచోఁ బొర ♦ బారుఁ గాదె?

పురు—వయస్యా! ఈమహానుభావుఁ డేమోకాని మూఁడుమూర్తులను నానర్మదనుఁబోలుచున్నాఁడుసుమా.

గీ. మోము వైఖరి యల్లదే; ♦ ముదితవ్రేళ్ళ
తీరు నయ్యదె; మాటల ♦ సౌరు నదియె;
మగతనము వచ్చి యున్నంటి ♦ నగడుచేసె
మంచుబడి మోటుదేరుప ♦ ద్మములమాడ్కి.

విదూ—నే నిప్పుడు బాగుగఁ బరిశీలించితిని, ఇతఁడు మాచకమ్మవలె నున్నాఁడు. ఈపేడిమోము జూడరాదు గావున వీని నిచ్చట నుండి యిప్పుడే వెడలఁగొట్టవలెను.

పురు—అమృతహస్తా! వానిమాటలతో నేమి. మోహావేశమున నే నే మైనన ప్రియవాక్యములను బలికినచో క్షమించవలయునుసుమా! నీవు నర్మదకు సోదరుఁడవు కావుగద.

నర్మ—నర్మద యెవరో, దానిసోదరుఁ డెవఁడో, అదియెచట నున్నదో, కూడ నేనెఱుఁగకున్నవాఁడను. కానిమ్ము! రాజేంద్రా! అనవస రమైన సంభాషణములతో పనియేమి. నీచేతి నిట్లు తెమ్ము.

పురు—(చేతినిచ్చుచు)

గీ. నాదుదక్షిణహస్తంబు ♦ నర్మదాశు
భాంగి కొసగంగఁబడియె నో ♦ యమరవైద్య!
నీవునర్మదరూపున ♦ నిప్పటిలుట
నీకు నిచ్చెద నొకసారి ♦ నెమ్మినిదిగో!

విదూ—(ఆహాహాయని నవ్వుచు) ఆమెకరము నీ కియ్యఁబడినదా? నీకరమామె కియ్యఁబడినదా? ఎంత యవశుఁడ వైతివి.

శర్మ—(నాడీపరీక్ష జేయుచు) (తనలో)

గీ. నాదుమదికంటె వేగ మీ ♦ నాడి కొట్టు
కొనుట లే; దైన స్వాతంత్ర్య ♦ మున నితండు
త్రాస మొందెను; నే నాఁడు ♦ దాననింద్రు
కట్ల నుంట తాపం బరి ♦ కట్టవలసె.

రాజేంద్రా! ఇప్పుడు నీ కెట్లున్నది?

విదూ—ఎట్లుండుటకును నీవు చేసినప్రయోజకత్వ మేమి?

పురు—గీ. ఈవు చేఁజూడ నెడలెల్ల ♦ నేదొ ఝల్లు
ఝల్లుమనుచును గ్రమ్మెను ♦ చల్లగాను
వేళ్ళపైఁబెట్టి కదుపగ ♦ ఘల్లుమనుచు
వేగ ధ్వనియించుసంగీత ♦ పేటివలెను.

విదూ—ఆహాహా! రాజేంద్ర! అంజనపుముగ్గున గూర్చున్నవానివలె మిక్కిలి స్వతంత్రబుద్ధితో మాట లాడుచున్నావు!

పురు—అమృతహస్తనామము సార్థక మైనది. అయ్యా! కరుణించి యింక నొకసారి చేయిజూడుము.

శర్మ—నాడిని గ్రహించితిని; యింక నవసరము లేదు.

పురు—గీ. కరమునను బాధ యేదియు ♦ గలుగ లేదు
ఉన్న బాధలు వక్షమం ♦ దున్న వయ్యా!
అచటఁగూడను నీచేతు ♦ లలమి తాప
శాంతిఁ జేయంగ నింక నవ ♦ సరము గలదు.

విదూ—చిల్లిపడినకుండలోనుంచి నీరు ప్రాకిఁపోవునటులు నీజ్ఞానము నశించుచున్నదిసుమా!

శర్మ—[తనలో]

గీ. ప్రేమచేఁబూర్ణమైనట్టి ♦ వెలఁదిమనసు
వెలువరింపకయుండంగ ♦ గలుగు నెటులు?
గట్టునను నీరువిరుగఁగఁ ♦ గొరలుకనుల
వెల్లిగొనకుండ నిలుపుట ♦ కల్లగాదె?

ఈయనురాగవికారమును నే నిఁక మఱుగుపెట్ట సమర్థురాలను గాను. ఆహా! భగవంతుఁడా! నాకాంతుఁడు నన్ను శీఘ్రముగ గుర్తుపెట్టునట్లు కటాక్షింపుము. కానిమ్ము. ఇటులకొంత సాహసింతును. [ప్రకాశముగా] రాజేంద్రా! నీయిష్టసఖుఁడు చెప్పినట్లు యిది పెట్టురోగమే. దీని కౌషధములు లేవు. మంత్రములవలనే యీవ్యాధిని సాధించవలసి యున్నది. నేను నీతొడపైఁ గూర్చుండి నీమెడపై చేయివైచి యొకపావుగడియ సేపు జపము చేయవలసి యున్నది. అదినీకంగీకారమేనా?

పురు.—(పెద్దనవ్వునవ్వుచు) ఎంతవెఱ్ఱివాడవు. అందులకు నే నంగీకరించక పోదునా! ఏదీ! ఇట్లుశీఘ్రముగరమ్ము.
(అని తన తొడపైఁ గూర్చుండబెట్టుకొనుచున్నాఁడు.)
(నర్మద జపముచేయుట నభినయించుచున్నది.)

పురు.—(తనలో)

ఆ. ఉరగలోకమందు ♦ నువిద నాతొడపైని
నెనసియున్న యప్పు ♦ డిట్టిసుఖమె
పొందినాఁడఁ గానఁ ♦ బురుషుఁ డీతఁడు గాఁడు.
కోర్కెలిచ్చునాదు ♦ కొమ్మయేమొ?

(తనలో) అయ్యయ్యో! ఈనిర్భాగ్యున కంతయదృష్టమా! ఓ యమృతహస్తా!

గీ. పడఁతి పీవైన నేసుఖ ♦ పడుదు; నేను
కాంతనైనను నీతో ర ♦ మింతు; నటులు

నోచ లేదయ్యె హాకృప • నుండగురాజు
నెలమి నిర్భాగ్యకవి యాశ్ర • యించునటులు.

విదూ—ధాన్యపుపాతరపైపై మొలచినకుక్కగొడుగువలె నితఁడు నీతోడపైపైచున్నాఁడుకద. వయస్యా! యెంతపరాధీనుఁడ వయితివి!

నర్మ—(లేచి) రాజేంద్ర! నాజప మైనది. నీకేట్లులున్నది.

పురు—నా కేమియుజబ్బులేదు. అత్యంతసుఖవంతుఁడనై యున్నాను.

గీ. భవ్యభవదీయగాత్రసం • స్పర్శనమున
తాపహృతి కాక సౌఖ్యవ • ర్ధనము నయ్యె
పూర్ణశశికరసంస్పర్శ • మున చకోర
మునకు నత్యంతసంతోష • మెనసినటులు.

నర్మ—నీకు సుఖముగ నున్నది కావున నే నిఁక పోయెదను.

పురు—(నర్మదయొక్క రెండుచేతులను పట్టుకొని) అయ్యో! అయ్యో! నన్ను విడిచి పోయెదవా?

గీ. నర్మదను గాంచుభాగ్యంబు • నాకు లేదు
నాదుపాలిటి కీవైతి • నర్మదగను
రాష్ట్రమిఁక నీవె నీవె నా • రాజ వైతి
వుంపు మిచ్చట నిన్నెల్ల • చుందు నేను.

విదూ—నీరాష్ట్రముతోసీతని కేమిపనియున్నది? ఈతనికనువగురాష్ట్రము నే నిచ్చెదను.

పురు—వయస్యా! రాష్ట్రమునిచ్చునంతవాఁడవా?

విదూ—ఒకటికాదు. రెండు. దుంపరాష్ట్రము, కళింగరాష్ట్రము.

పురు—చాలు. అయ్యో! (నర్మదవంకదిరిగి) నారాజ్యమును నీవంగీకరింపవలయును.

విదూ—వయస్య! అయ్యయ్యో! ఎవఁడో మంత్రగానికి పూర్వార్జితమైననీరాజ్యము లర్పణచేయఁ దలఁచితివా! ఆహాహా! ఎంత మతి

మాలినవాఁడ వయితివి! మోహావేశముచే నాఁడుదాని కిచ్చిన నింతనగుబాటు లేదుకద. అయ్యయ్యో! మగవానికి వలచి యీప్రయోజకత్వమును చేయుచుంటివా! అమృతహస్తా! నేను చెప్పుచుంటిని. నీవు మాంత్రికుఁడవు. రాజా! నీవు మొదటే రాజ్యమత్తుఁడవు. తరువాత మోహాక్రాంతుఁడవు. తత్కారణమున జ్ఞానశూన్యుఁడవు. అందుపైని ప్రజ్వరార్తుఁడవు. మీఁదిమిక్కిలి నీతని మంత్రములుకూడ నీతల కెక్కినవి. ఈసమయమునఁ జేసిన నాద్దానము వ్యర్థముగాదు. ఇచ్చునీవి యీవికాదు. జాగ్రత? జాగ్రత్త. ముందే చెప్పుచుంటిని.

పురు—(కోపముతో) వయస్యా? నీకునోరుమూఁతపడదుకద.

విదూ—నన్ను తిరస్కరించుచుంటివా? నీకు నేను జమువను. పూర్వార్జితమైనరాజ్యము నీటఁగలసిపోవుచుండ నే నూరకుందునను కొంటివా? మతి యున్నవానికి నోరు మూఁతపడనినష్టము లేదు. మతి పోఁదలఁచినవానికీ మతికంటె నోరే ముందు పోయినయెడల మానధనప్రాణోపద్రవకరమయినప్రలాపములు పలుకుట తప్పదుకద!

నర్మ—నాకు నీరాజ్యముతో పని యేమి? నీతో పనియుండియే వచ్చితిని. నీవేసర్వమును పరిపాలించుకొనుము.

పురు—అట్లుకాదు. నారాజ్యమును నీవు స్వీకరింపక తప్పదు. నీకు నేను సేవకుఁడ నగుదును.

విదూ—అయ్యో! నాప్రారబ్ధము! నాకుదాసానుదాసత్వము కూడనా.

పురు—సీ. పద్మబంధుఁడు మొదలు మా ♦ వంశమునకు
నేనె మావంశమునకంత ♦ మైనవాఁడ
రవికులము నేఁటితో సరి ♦ రాజ్య మిదిగొ
గైకొనుము నాకిరీటాది ♦ కంబుతోడ.

(అని నర్మదతలపై నున్నపాగ దీసి కిరీటము పెట్టిపోవుచు) ఆ హా! ఆహాహా! ఏమిది! ఆహాహా! ఏమి నర్మదా! హానర్మద?

గీ. మున్ను మూర్ధము ముద్దిడ ♦ నన్ను నేనె
ముద్దుగొనునట్లు గనఁబడె ♦ "ముదిత! యేమి?,!
యనిన "మాజాతివారికి ♦ మణిశిరంబు
నందు వెలుఁగొందు,,నని చెప్పి ♦ తప్పుడు నీవు.

గీ. అదిగో! మణి; నేను ముద్దుగొ ♦ న్నదియె యిచట
పాపటకు చిట్టచివరను ♦ ప్రతిభగాంచు
గాఢమోహంబునను దారి ♦ గాంచి యొక్క
దరిని జేరిననాదుచిత్తంబు ♦ కరణి.

(అనిగాఢముగ కౌఁగిలించుకొని) ఆహా! నీవునర్మదవే (తొందరతో నర్మదయొక్క కుడిచేతిని తనకుడిచేత బట్టుకొని) ఇదిగో నే నిచ్చినమణియుంగరము. ఆహా! నర్మద! నీమణియుంగర మిదుగో. నీచిటికెనవ్రేలును నాచిటికెనవ్రేలు నొక్కటిగ దగ్గర నుంచుము.

గీ. కరము కరమును జేర్ప నుం ♦ గరము లిచట
దనరు కర్కటలగ్నజా ♦ తకుఁడనైన
నాకు గురుశుక్రు లిద్దఱ ♦ నారతంబు.
భాగ్యకోణంబునను జేరు ♦ భంగిఁగాఁగ.

విదూ—గురుఁడు షష్ఠాధిపతి గనుక కొంచెము కలహము గలుగు నని తలఁచెదను.

పురు—ఆహా! ప్రాణేశ్వరీ! నేను మహాదృష్టవంతుడను కద. ఇంక కొంచెమవశిష్ట మున్నది.

గీ. అంగి పాటకరింపఁగ నుబ్బి ♦ తొంగిచూచు
వీనిగానంగ నాకనుల్ ♦ వేచియుంచు

[illegible] నాచు ♦ గ్రమ్మఁ గావఁ
[illegible] ♦ భ్రమరములన.
([illegible] నంగీ తీసివేసినాఁడు.)
([illegible] నిలుచున్నది.)

[illegible] వత్ప్రష్టవంతుఁడవు. ఎ
[illegible] తియ్యనిపూరణ మగపడిన
[illegible] యీసుందరవిగ్రహ మగపడినది.

పురు—[illegible] ♦ తరుణి! నిన్ను
[illegible] ♦ మ్మోద మెదను
[illegible] ♦ ధాకలకేముఁ
[illegible] ♦ వరునికరణి.

[illegible]—నాథా! నాకు భయము [illegible] చుచున్నది.

[illegible]—[illegible]! ఇఁక నీకు భయ మెందులకు? (అని నవ్వుచున్నాఁడు)

[illegible]—[illegible]! [illegible] గ్రహించుకొనిపోవునని భయపడు చుంటివా?

క. [illegible] ♦ కాంత! మోద
[illegible] ముగ్గిలి [illegible] లే ♦ వంగ నెత్తి
[illegible] ♦ వలెను గాని
[illegible] ♦ క్కైనయుబోలె.

విదూ—అమ్మా! ఎలుకనుబట్టి పిల్లి యటుకమీఁదకు పారిపోవునట్లు నిన్ను గ్రహించి పైకి తీసికొనినవాఁ డెవఁడు?

[illegible]—నాథా! ఇంద్రునియాజ్ఞచే చిత్రకేతుఁడనునాసోదరసమానుఁడు.

పురు—ఆలాగునా? ఇంద్రసభామంటపంబున నేను నిన్ను చూచియే ప్రతిసా యని భ్రమియించితి...?

నర్మ—అవును. నాయెడల నీమోహ మెట్టిదో తెలిసికొనుట కావి చిత్రనాటకమునకు మి మ్మింద్రుఁడు పిలిపించినాఁడు. నీవు నాకొఱ కెంతవిలపించిన నేనింద్రునియాజ్ఞాబంధమున నుండుటచే—

పురు—ఆహా!

గీ. చిత్రమును నిన్న నిన్నను ♦ చిత్రభంగి
నున్న నిన్నను మగరూపుఁ ♦ గన్న నిన్ను
నన్నిమాఱులు గని భాగ్య ♦ హైన్యమునను
పోల్ప లేకుంటి నిప్పుడు ♦ బుద్ధి లేమిఁ
బ్రాఁతచదువులె క్రొత్తలై ♦ బఱఁగుఁ గాదె.

విదూ—నీవు గ్రహింప లేకపోయితివిగాని నేనువెంటనే గ్రహించినాను.

పురు—(నవ్వుచు) ఎటులు?

విదూ—దేవతలకు రెప్ప లుండవుకాదా.

పురు—(నవ్వుచు) ఉండకపోవుట కాదు. తెప్పపాటు లేదు.

విదూ—అదే. అదే. ఈదొంగవైద్యుఁడు దొంగరోగి వయిననీతోడ పైఁగూర్చుండి కనులు మూసికొని దొంగజపము చేయుచుండ నేనుదొంగచూపులఁ జూచి యితఁడు దొంగపురుషుఁ డనుకొంటిని. ఏమిా! ఆసంగతి నీతో చెప్పఁబోవ యత్నించుచుండ నీ పెద్దకలకలముతో నాకన్నులు మూసికొనిపోయినవి. రాజా! ఎంతమాత్రమైన నెవరికైనఁ దోచ నిచ్చితివా! నన్నేమైనఁ జెప్పనిచ్చితివా! పత్తిరాట్నముముందు బంగారుపిచుకపలుకు వేమి వినఁబడును?

పురు—దేవి! నేను యథార్థముగ చెప్పుచున్నాను. నాకొక్కటే ధైర్యము.

గీ. పురుషగతినుండ నాకనుల్ ♦ పోల్చకున్న
సహజముగ నాదుమది నిన్ను ♦ సరగ నెఱుఁగ

కున్న గాటంపుమబ్బులో ♦ నున్న మిత్రు
దారి కనిపెట్టుసూర్యకాం ♦ తంబుభంగి.

విదూ—వంట యైనపిమ్మట పొయ్యి విశేషముగ మండినభంగిని యదృష్టమున సఫలుండ వయిననీబుద్ధియిప్పుడు మిక్కిలి ప్రకాశించుచున్నదే.

పురు—(నవ్వుచు) ఛీ! వయస్యా! సిగ్గు లేక నన్నాక్షేపించు చుంటివా! నేనుపురుషుని వలచితి నని నాకు మతి పోయినదనియు, నితని మంత్రములునాతల కెక్కెననియు గింజుకొంటివివిజ్ఞాపకము లేదా? నాయంతఃకరణము పరిశుద్ధమైనదో నీయంతఃకరణము పరిశుద్ధమైనదో కనిపెట్టితివా.

విదూ—నేను వద్దువద్దని చెప్పుచుండఁగా రాజ్య మితనికి గాదు. ఈమెకిచ్చెదనని గంతులువయిచితివే! ఏదీ! ఇయ్యగలిగితివా! ఎవరియంతఃకరణపారిశుధ్య మిందుగనుపడుచునేయున్నది. రాజా! పెండ్లి భోజనము దొరికినబ్రాహ్మణునిముఖమువలె నీముఖ మిూదినము నవింతగ ప్రకాశించుచున్నది. రాజా! నాసంతోషమును పట్టలేకున్నాను. (గంతులు వైచుచు నవ్వుచున్నాఁడు.)
ఓరాజా! ఓదేవి! ఓదేవీ! ఓరాజా! అని కేకలు వేయుచున్నాఁడు. (అప్పుడు సుమతి ప్రవేశించుచున్నది)

సుమ—(తొట్రుపాటుతో రాజునుకౌఁగిలించుకొని) ఎందులకు ఎందులకు రాజా! ఎటులుంటివి? (రాజును విదూషకుఁడును సంభ్రమపడుచున్నారు.]

నర్మ—అక్కా! పురుకుత్సున కారోగ్యమును కలుగఁజేసినయెడల నేను కోరిన దంత యిచ్చెద నని మంగళసూత్రముతో వాగ్దానము చేసితివి. నీకాంతునకు సంపూర్ణమైన యారోగ్య మిచ్చితిని. నేను కోరున దేమనఁగా నీకాంతుని నాకీయుము.

విదూ—అయ్యో! దేవీ! ఒక్కపలచనివానికి పైనయొక్కమోస్తరు లోపల నొకమోస్తరు నని నేచెప్పినమాట వినకపోయితివి.

సుమ—(నర్మదవంక మెట్టబారజూచి) ఛీ! అవతలకు పొమ్ము నీ వెవతెవు? అమృతహస్తున కిచ్చెదగాని నీకిచ్చెదనంటినా?

పురు—ఆ. అమృతహస్తుఁ డిదియె ♦ యమృతాధరయు నిదె
నేను వలచినట్లు ♦ నీకు వితఁడు
చెప్పవలెనె యిదియె ♦ యిప్పు డీవిచ్చిన,
నియ్యకున్న, దీని ♦ కే నిజంబు.

సుమ—రాజా! నీకు నిశ్చయముగ నారోగ్యముగ నున్నదా!

పురు—నే నబద్ధ మెటు లాడఁగలను! ఇంతయారోగ్యస్థితి నాజన్మములోనే నెఱుఁగను.

సుమ—రాజా! నిన్ను నేనిచ్చుటకు నా కేమియధికార మున్నది నర్మదా! ఈరాజు నాచేత నొకరి కియ్యఁబడునంత యస్వాతంత్ర్యము గలవాఁడనని యాతఁడు చెప్పినచో నీ వతనిని దీసికొనవచ్చును.

పురు—(తల వంచుకొని నవ్వుచు మాటలాడ కూరకుండెను.)

నర్మ—రాజా! ఎందులకంతదీర్ఘాలోచన చేయుచుంటివి! మాట లాడవేల?

సుమ—మహాచక్రవర్తివి. సర్వస్వతంత్రుఁడవు. ఆలోచించి మఱి మాటలాడుము.

పురు—(నవ్వుచు)

ఆ. ఏకకాంత యుండ ♦ నే నస్వతంత్రుండ
నిద్దఱుండ వేఱె ♦ యెన్న నేల?
నొక్కచిలుక వ్రాల ♦ నొగి జోగుజొన్నవె
న్నునను జోడువ్రాలఁ ♦ ననువుగాఁగ.

సుమ—ఇంత యస్వతంత్రుండ వైనసీమోము జూడరాదు. ఈమెను పురుషవేషమున నీవే తీసుకొనివచ్చి నన్ను వంచించితివి. (అని కోపమునపోఁబోవుచున్నది)

పురు—[ఆమె రెండుచేతులను బట్టుకొని]అయ్యయ్యో! నేనేకర్మమెఱుగను. దేవీ! నిష్కారణము కోపపడకుము నన్ను కటాక్షింపుము.

నర్మ—నాథా! నీభార్య నిన్ను నాకిచ్చినది. ఇఁక నీవటు పోవలదు. ఇటు రమ్ము. (అని చేయిపట్టుకొని లాగుచున్నది)

పురు—(గడ్డముపట్టుకొని) నర్మదా! ఒక్కనిమిషము క్షమింపుము. సుమతీ! నేను నిర్దోషిని. నన్ను కటాక్షింపుము.

విదూ—(తనలో) జాగిలపుజోటిమధ్య నడఁకపంది చిక్కినట్లున్నది కదా (ప్రకాశముగా) అమ్మా! సుమతీ! ధర్మశాస్త్రనిపుణుఁడనైననేనొకసంగతిఁజెప్పఁబోవుచున్నాను. విను. అజ్ఞతచేఁ జేయఁబడిన వాగ్దానము నెఱవేర్పఁదగినది కాదు. ఈవైద్యుని నర్మదగా నెఱుఁగక నీవుచేసినఖరారు చెల్లఁదగినది కాదు. ఈవ్యవహారము న్యాయసభ కెక్కవలసినదై యున్నది. కాని న్యాయాధిపతియైనరాజు ప్రతివాదికి పాక్షికుఁడు. ఈతగవు నాయొద్దకు మార్చినయెడల—

పురు—ఛీ! ఊరుకొమ్ము.

విదూ(నవ్వుచు) లోకువ నేనే కద.

పురు—(గడ్డముపట్టుకొని) సుమతీ! నేనుచెప్పినట్లు వినుము. నామర్యాదను గాపాడుము నర్మదా! నీవు కోపపడకుము.

గీ. ఇంతి! నీసొత్తు కేవల ♦ మేను గాను
సుమతి కేవలమును నీదు ♦ సొమ్ముగాను.

విదూ—(నవ్వుచు) రాజా చెప్పకపోయితివి! తృతీయపంథను ద్రొక్కుచుంటివా?

పురు— వరుస మీరిద్దఱును నన్ను ♦ పంచుకొనుఁడు
లలిని ప్రాక్పశ్చిమార్ధకాష్ఠ ♦ లయందు వరుస
తరణికాంతిని గ్రహియించు ♦ దారిగాఁగ.

సుమతీ! నీకిష్టమేనా, ఓయురగలోకవాస్తవ్యా! ఇటురమ్ము. ఇటురమ్ము. నీకును సమ్మతమేకదా!

[అంతట నురగ లోకాధిపతి యగు మందారుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

గీ. ఒక్కగానొక్కకూఁతురు ♦ ముక్కుపచ్చ
లారని కన్నెక ♦ నేను కనుల
కఱవుదీరఁగఁ గాంచి సు ♦ ఖంబుఁ బడయ
మాయమై పోయె నేమందు ♦ మాయవిధిని.

ఆ. ఉరగలోకమెల్లఁ ♦ బోరిపోరి గాలించి
దానిఁ జూడలేక ♦ ధరణిఁ జేరి
యుంటి నిటను లేక ♦ యున్న స్వర్గమె నాకు
దిక్కు గాని యేమి ♦ దిక్కు గలదు?

ఆ. కాని యొక్కగాలి ♦ కబురు నాచెవిఁ బడె
చక్రవర్తియింట ♦ చాన గలద
టంచు వానిభార్య ♦ యగుటకు వచ్చెనో?
కాకయున్న నేమి ♦ కారణంబు?

ఆ. పండువంటికులము ♦ భస్మమై పోవఁగ
సిగ్గువిడిచి మగనిఁ ♦ జెందఁ గోరి
యూరనూరఁ గాక ♦ నొగి లోకములనెల్ల
దిమ్మరిల్లుచుండె ♦ బమ్మరాఁత.

ఆ. మల్లెపూలదండ ♦ మర్కటగళమునం
దెట్టులుంతు నమ్మ ♦ నింతజాడ్య

షేను జేయవలసె ♦ దానికి నెనయైన
వరుఁడు వెదుక వెదుక ♦ దొరుకకుంట.

ఆ. ఎదిగినట్టిబిడ్డ ♦ యింటనుండఁగఁ గొంచె
మటును నిటును గలుగు ♦ వటునిఁ జూచి
త్వరగ ముడిని బెట్టి ♦ వారిఁ గూర్పనియట్టి
కుమతి ముక్కు చెవులుఁ ♦ గోయవలయు.

ఆ. మాకు సంతు లేదు మా ♦ కర్మ మని కుళ్ళి
మూల్గుచుండ్రు పుట్టి ♦ మునిగినటులు
పిల్ల లున్న నేమి ♦ యిల్లుఁ గూల్చెడువారు
చేటఁ బడుట కడుపు ♦ చేటు గాదె.

దైవమా! ఏమి చేయ వచ్చును. ప్రారబ్ధ మనుభవించక తీఱునా
ఈచక్రవర్తియొక్క మందిరమునకు పోయెదను. ఆహా!

ఆ. అతఁడు నేను సముల ♦ మైన నాతని యింటి
కేను బిలువకుండ ♦ నేగుచుంటి
పిల్లకొఱకుఁ గాదె ♦ వెత లిన్ని బడనయ్యె
కడుపువంటి తీపి ♦ కలదె యొకటి?

ఇదిగో రాజమందిరము. ద్వారరక్షకా!

సేవ—అయ్యా!

మందా—మీరాజును జూడ మఱియొక రాజు వచ్చె నని చెప్పుము.

సేవ—చిత్తము. (అని యామాటలనే చెప్పుచున్నాఁడు.)

పురు—ఏమీ! మీరాజునుచూడ మఱియొక రాజు వచ్చె నని చెప్పె
నా! నాకధీనులైన భూలోక రాజన్యులలో నెవ్వఁడు నింతగర్విం
చినవాఁడు లేఁడే! ఏమీ! ఏ రాజయ్యుండును? వచ్చుట యిష్టగో
ష్ఠికా? యుద్ధమునకా? ఎవ్వరైన నేమి? ఎందులకైన నేమి?
తీసుకొనిరమ్ము.

సేవ—(వచ్చి) అయ్యా! తాము లోనికి రావచ్చును.

(మందారుఁడు లోనికిప్రవేశించెను.)

నర్మ—(పరుగెత్తుకొని వచ్చి కాళ్ళపైఁ బడి) తండ్రీ! క్షమింపుము! తండ్రీ! కటాక్షింపుము!

మందా—ఛీ! దుర్మార్గురాల!

ఆ. తండ్రి చచ్చె ననుచు ♦ దలఁచితివే! నీవు
భయము లేకసిగ్గు ♦ బారదోలి
మగనికొఱకు నీవె ♦ మహిఁయెల్ల దిరిగెదు
కాలుగాలుపిల్లి ♦ కరణిగాగ.

ఛీ! దుష్టవర్తనురాలా! నావెంటరమ్ము (అని నర్మదను బలాత్కారముగా చేయి బట్టుకొని తీసుకొనిపోఁబోగా.)

పురు—(అదరిపడి కత్తి చేతబూని) ఓహో! ఇతడు నామామ గాఁబో లును! అయిననేమి!

క. ప్రాణము బోయినపోనీ
మానిని దక్కించుకొనెద ♦ మరి శూరుఁడిలన్
ప్రాణము పోయిన పోనీ
మానము దక్కించుకొనిన ♦ మాండ్కిన్ వేడ్కన్.

ఛీ! మూర్ఖుఁడా.

ఆ. కత్తివ్రేటు దినెదో? ♦ కాంతను విడిచెదో?
మామ వగుట రెండు ♦ మార్గములను
జూపినాఁడ గాని ♦ చూపుతో నాకత్తి
మెట్టిబారవలయు ♦ నిట్టితరిని.

మందా—ఛీ! చోరుఁడా! ఛీ! మాంత్రికుఁడా!

ఆ. మాయమంత్రములను ♦ మాబిడ్డ నురగలో
కంబునుండి లాగ ♦ గలిగితివిర

ఐంద్రజాలి కేంద్రుఁ ♦ డవనిలో నున్నట్టి
ధనపుఁ బ్రాంతుఁ బైకిఁ ♦ దార్చుకరణి.

గీ. మించుకన్నెల సిగ్గు హ ♦ రించుటకునె
బ్రహ్మ యీరాజ్యమును నీదు ♦ పాలు జేసె?
పండ్ల దిని పూలఁ దాల్చుచుఁ ♦ బ్రబలుటకునె
వనము కాపరిదైనట్టి ♦ వానికోలుపు?

గీ. నీవు నాకూఁతు హరియింప ♦ నేను దాని
గొంచుపోవుట తప్పుగ ♦ నెంచితివిర!
దొరనునుంచిన యధికారి ♦ దొంగఁజేసి
యిట్టులే గ్రుడ్డిగా రాజ్య ♦ మేలుచుండె?

ఛీ మూర్ఖుఁడా! నేనునాకూఁతును విడువను. చేతనైనయెడల యుద్ధమునకు రమ్ము.

పురు—అవశ్య మిదిగో వచ్చెదను. వయస్యా! ధనుర్బాణముల నిటు దెమ్ము. సేవకా! కవచమునుగూడ శీఘ్రమున నాయత్తపఱుపుము.

మందా—ఇదిగో నేనును గూడ యుద్ధమునకు సిద్ధపఱుచుకొనుచున్నాను. అవశ్యము తగుస్థలము చూచి యిప్పుడే యుద్ధ మారంభించెదము.

సుమ—నాథా! యుద్ధమెందులకు శాంతింపుము.

పురు—(కోపముతో) నేనుబ్రతికియుండుట నీ కిష్టము లేదా!

నర్మ—తండ్రీ! కత్తి మాయసేల కటాక్షింపుము.

మందా—ఛీ! పాంసులా! నోరు మూసికొని నీ వచ్చట దూరమున కొంతసేపు కూర్చుండుము.

నర్మ—(కొంచెము దూరముగ పోయి తనలో)
ఆహా భగవంతుఁడా! ఇప్పటికైన నన్ను గట్టెక్కనియ్యక పోయి

తివా? ముందునుయ్యి, వెనుకగొయ్యి, మధ్యనన్నుంచితివా? ఒకవైపున తండ్రి, యొకవైపున పెనిమిటి. ఎవరిమాటవిందును? ఎవరిమాట వినకపోదును? ఇద్దఱు నొకరిపై నొకరు నాకొఱకు కత్తులను దూసుకొనుచున్నారు. ఓతండ్రీ! అనేకతపములను జేసి నన్ను గాంచి పదునాలుగేండ్లు లల్లారుముద్దుగఁ బెంచిననీవు బహుకష్టములఁ బడి మూఁడులోకములు దిరిగి యేడ్చి యేడ్చి మహాచక్రవర్తిశిఖామణిని చెట్టఁబట్టి వానిప్రక్క నుండఁగ నన్ను బలాత్కారముగ నూడఁబెరికి యిట్లు నాగొంతుఁ గోసెదవా? విశ్వామిత్రశాపమువలన దపించి యధోలోకమునఁ బడిననన్ను గాంచి ప్రేమించి నాకొఱకు కంటికిమంటి కొకధారగ నేడ్చి దుఃఖభారమున రోగపడి చివరకు నన్నుఁ గాంచుటకు ఫలము; ఓనాథా! ఓమహాచక్రవర్తి! నాతండ్రియు నీమామయు నైన యీవృద్ధమహారాజుయొక్క రక్తమున నీయొక్కవస్త్రములను దడుపుకొనుటయేనా? అయ్యయ్యో! మీయిద్దఱిరక్తమును నా పెండ్లికాలమందు వసంతోత్సవ మగునా? నాథా! అల్లుఁడు మామను నమస్కరింప వలెగాని కత్తినిబొడుచునా. ఓతండ్రీ !నీకత్తి పోటులా నీయల్లునికిదీవెనలు? ఓనాథా నాజన్మమునకు కారణమైననాతండ్రియొక్కరక్తముతోతడిసిన చేతులతోనా నాకుమంగళసూత్రధారణము చేయదలఁచితివి? ఓతండ్రీ నానాథుని జంపిన చేతులతోనా నన్ను తిరిగి యురగలోకమునకు గొనిపోదలఁచితివి? ఓహో! భగవంతుడా! ఏమి దిక్కు యేమి చేయుదును! ఏది గతి! అయ్యో! నాథా! నీవుగాని, అయ్యో! నాతండ్రీ! నీవుగాని మీరిద్దఱొకసారిగాని నాకనులయెదుట చావకమునుపే యింతముప్పునకు కారణమైన నే నంతమునొందుట మంచిది కాదా! తండ్రీ! నీవునాజన్మమున కెట్టికారణమై

తివో, నాచావునకు కూడ, నిట్టికారణమే యైతివి సుమా! నాథా! నీయెదుట నీకౌఁగిలికే చచ్చుచుంటినిసుమా! ఇంతకష్టపడి నిన్ను లభింపచేసుకొనినందులకు నొక్కసారి గట్టిగ నిన్ను కౌఁగిలించుకొనకే చచ్చిపోవుచుంటినిగదా ఇంద్రా! మృషావాదీ! నీపెనిమిటితో నిన్నుఁగూర్చెద నని చెప్పితివే! ఏదీ! ఓశచీ! మగనాలా! నీమాటకూడ యబద్ధ మయ్యెనుకదే! తండ్రీ! పెండ్లికాలమందు నాకు గొంతు త్రాడా యరణ మిచ్చుచుంటివి? ఓసూర్యభగవానుఁడా! నీయింటికోడలిని కావలెనని నే నెంత యేడ్చినను నాకు స్వాధీన మైనది కాదుగదా. ఓపురుకుత్సా! ముందుజన్మమునవైనను నీవే నాకుభర్తవు కావలెనుసుమా! అయ్యో! చంపుకొనుట కిచ్చట నేమున్నది. గ్రుక్కెడుప్రాణమదెంతసేపు పోవలెను. ఇదిగో నానాథుని కరస్పర్శచే పరమపూజ్యమైనయీపైఁటకొంగున గొంతున కురి పోసుకొనెదను. ఆయ్యో! అయ్యో! గళసూత్రయోగమే కాని మంగళసూత్రయోగము లేదయ్యెనా? (కొంగున కన్నుల కద్దుకొని) తండ్రీ! నమస్కారము. నాథా! నమస్కారపూర్వకముగా దూరముననుండి కన్నులచేతనే కౌఁగిలించుకొనుచున్నాను. హా ఇంద్రా! మాయకాఁడా నీవలనచెడితిని (గొంతుక కురిపోసికొని) హార హారా! హర హారా! (అని నేల వ్రాలుచున్నది.)

[అప్పుడు శచీదేవేంద్రులాకాశయానమునఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

ఇంద్రు—నర్మదా! నర్మదా! ఆఁగుము. ఇంద్రుఁడు మృషావాదికాఁడు. లెమ్ము నర్మదా లెమ్ము.

నర్మ—(అదరిపడిలేచి) మహేంద్రా! నమస్కారము! నాపెనిమిటిని నాకు దయచేయుఁడు.

ఇంద్రు—(నవ్వుచు) అందుకొఱకేగద వచ్చితిని.

)—(నవ్వుచు) నర్మదా! ఇల్లాలిమాట యసత్యము కాలేదుకదా?
స్త్ర—(నమస్కరించి) తల్లీ! క్షమింపుము.
ంద్రు—పురుకుత్సా! ఏమీ ఈవింత! ఆతనికూఁతురు నీప్రక్కను, నీక త్తియతనిప్రక్కనా? చాలు చాలు! మామగారిని శిక్షించునం తటిమహాగుణ మీశ్వరభక్తివలన గలిగినది కాఁబోలు నేమి? చాలుడూరకుండుము.
రు—పురందరా! నమస్కారముతమయిష్టానుసార మేనడుచువాఁడను.
ందా—పురందర! నమస్కారము.
ంద్రు—కళ్యాణమస్తు! మందారా! నీవునాకుస్నేహితుఁడవును నేను చెప్పినట్లు వినువాఁడవే కద.
ందా—తులసీదళమునువలె తమయానతిని శిరమున ధరింతును.
ంద్రు—అటులైన వినుము. నాకుపుత్త్రసముఁడగుమాంధాత పరలోక గతుఁడగుటచే అతనికుమారుఁడైన పురుకుత్సునకు నేనే తండ్రి వంటివాఁడను. నర్మదకుఁదగిన వరుఁడు పురుకుత్సుఁడే. వారిదాం పత్యమువలన మనమిద్దఱము వియ్యమందవలసి యున్నది. వీరిద్ద ఱిని సంఘటన జేయుటయందు నీ ప్రధాని యగు నంశుమంతు డును నాసఖుఁడగు చిత్రకేతుఁడును నేనునుగూడ మిక్కిలి శ్ర మ చేసితిమి! అంశుమంతుఁడాకస్మికముగ మరణించుటచే పా పమీసంగతి నీకుదెలియనందులకు విచారించుచున్నాను.
మందా—మహానుభావా! తమయిష్టప్రకారమే నడువవలసినవాఁడను. సెలవైనయెడల నురగలోకమున వివాహ మొనరింతును.
ఇంద్రు—(నవ్వుచు) మిత్రమా! నే నెచ్చటనుండ నదియే యింద్రలోక ము. నీవెచ్చటనుండ నదియే యురగలోకము. ఈపురుకుత్సునిది భూలోకమేకద! మూఁడులోకము లిచ్చట సమావేశ మైనవి. వివాహమునకు నింతకన్న తగినస్థలమేది.

విధా—ఆలస్యమెందులకు నేనుబ్రహ్మనై, ఇప్పుడే వివాహము చేయించెదను

విశ్వా—(ప్రవేశించి) ఆఁగు ఆఁగు ఇదిగో! పురుకుత్సుఁడు చెప్పినట్లు వ్యతిరేక బ్రహ్మనై ననేను వచ్చుచుంటిని. పురుకుత్సా! ఇప్పుడు నాశాపమునకు విమోచనము కలిగినది.

గీ. "బ్రహ్మసృష్టించునిక్ష్వాకు ♦ వంశజులకు
సురలలోకమె గతి యింత ♦ వఱకునీవు
భళిర తద్వ్యతిరేకపు ♦ బ్రహ్మవగుట
నా కధోలోకగతి యిచ్చి ♦ నావు కావె,,

అని నన్నాక్షేపించితివి జ్ఞాపకమున్నదా?

పురు—(నమస్కరించి) అయ్యా! క్షమింపుము.

ఇంద్రుఁ—గాధినందనా ఇంద్రుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

విశ్వా—కళ్యాణమస్తు.

మందా—విశ్వామిత్రా! మందారుఁడు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

విశ్వా—కళ్యాణమస్తు! వివాహముహూర్తము సమీపించుచున్నది. సూర్యోదయ మైనవెంటనే సుముహూర్తము. అదుగో భాస్కరుఁడుదయించుచున్నాఁడు.

సీ. అల్లుఁడొసీదుపా ♦ దాబ్జంబు లీతఁడు
గడుగఁ దెచ్చినరత్న ♦ కలశ మనఁగ
కన్యాప్రదానస ♦ త్కాలంబునను నీకు
గట్టెడు మేల్పాసి ♦ కంబనంగ
వియ్యంకు లొకరిపై ♦ వేడ్క నెక్కరు జల్లఁ
బట్టిన బగ్గండి ♦ పళ్లెమనఁగ

(పర్నదవంకకరిగి)

ప్రాకృతి [illegible] ♦ భాగ్యవృద్ధి కొసంగు,
[illegible]రుకుంకుమ ♦ బరిణెయనగ.

(పురుకుత్సునివంకఁజూచి)

గీ. పరిఘవిల్లుచుభవదీయ ♦ వంశనాథుఁ
డైనరవిపెండ్లిపెద్దయై ♦ యలరుకతన
వచ్చెఁజూడఁగనననదే ♦ ప్రాగ్ధరమునఁ
బొలుచునత్యుత్తమప్రభా ♦ పూర్ణుఁడగుచు.

రు—ఓప్రభాకరా! నమస్కారము.

మా—వయస్యా! ఈసూర్యునిఁజూచి నీకునమస్కరించవలెనని బుద్ధిపుట్టెనదికాని పెండ్లి యరిసెవలెనుండుటచే నీతనినోటఁబడవైచుకొనవలెనని నాకు బుద్ధిపుట్టుచున్నదిసుమా.

శ్వా—పురుకుత్సా! నర్మదా! మంగళస్నానగౌరీపూజాదులు చేయించవలసియున్నది. మీరులోనికిరండు. మందారా! కన్యాప్రదాతవు. నీవుకూడరమ్ము. (పురుకుత్సుడు, నర్మదయు, సుమతియు, విదూషకుఁడును, విశ్వామిత్రుఁడు, మందారుఁడును లోనికిఁబోవుచున్నారు.)

ంద్రు—శచీ! భగవంతుఁడనుకూలదాంపత్యము నేడుకూర్చినాడుసుమా.

చి—సందేహమేమి!

(విశ్వా, పురు; నర్మ, మందా, విదూ, ప్రవేశించుచున్నారు.)

శ్వా—పురుకుత్సా! పితృసమానుఁడగునింద్రునికి నీయిద్దరుభార్యలతోను నమస్కరించుము. (పురుకుత్సుఁడు నమస్కరించుచున్నాడు.)

ంద్రు-గీ. భార్యలిద్దరునిన్గొల్వఁ ♦ బరమభక్తి
శాశ్వతంబుగనిలయేలు ♦ చక్రవర్తి
శ్రీసతియుభూసతియుపాద ♦ సేవఁజేయ
విమలదయలోకములఁబ్రోచు ♦ విష్ణుభంగి.

నీమామగారికి నమస్కరింపుము. (పురుకుత్సుడు నమస్కరించుచున్నాడు.)

మందా—పురుకుత్సా!

గీ. వీరినిద్దరి నొక్కరీతి ♦ గారవమున
గాంచి ప్రతిభాధిక తనీవు ♦ గాంచుమయ్య
భవ్య భవదీయవంశాధి ♦ పతియగురవి
యొలమిభార్యాద్వయంబుతో ♦ నెసఁగినటుల.

ఆ. ఉరగకాంతనీకు ♦ నువిదయాటనుసీదు
చరితవినెడుచదువు ♦ నరుల కెప్పు
డురగభయము లేక ♦ నుండునట్టుగ నేను
వరమునిచ్చినాఁడ ♦ వత్సనీకు.

ఇంద్రు—గాధినందనా! తాముఁగూడ నేమైన నీతనికివర మొసంగెద రా!

విశ్వా—(నవ్వుచు) నాయాశ్రమమందు దుష్టునిచంపినయప్పుడే యాత నికివరంబిచ్చితి. ఐనను నర్మదా!

గీ. మున్నురగలోకమందున ♦ భువినిపిదప
దివినితరువాతనటుమీఁద ♦ భువినిదిరిగి
యిటనెమైదవపరిపతి ♦ నెనయునీకు
నైదవతనంబు శాశ్వతం ♦ బౌనుగాత.

పురు—అయ్యా! ఋషిసత్తమా! ఇంద్రాదిదేవతలదర్శించియు తిరిగిభూ లోకమునకువచ్చి సూర్యసమానుడగు పుత్త్రునిగాంచి సుఖింతు వని దామునాకు సెలవొసంగిరి. అంతయును నెరవేరెనుకాని—

విశ్వా—(నవ్వుచు) నీతాతయువనాశ్వుఁడు సంతానముకొరకింద్రియా గమునుజేసి నీతండ్రియగుమాంధాతనుగాంచెను. ఆతనికి ఇంద్ర యాగమునందుగాని ప్రత్యక్షముగాని దేవేంద్రుఁడు నీమహాదృ ష్టవశమున నిప్పుడే శచీసహితుఁడై ప్రత్యక్షమయ్యెను. నీచేత నిప్పుడింద్రయాగమును జేయించుకొనుటకే వచ్చియుంటెని. యాగ దీక్షితుఁడవుగమ్ము. నీకుసంతానము కలిగినదనే భావింపుము.

—మహేంద్రా! తమసెలవుగూడ దయచేయుఁబడునుగాక.

దు—అవశ్యము చేయుము. ఇకనిక్కడ నవశిష్టమేమున్నది.

ా—(నిలుచుని)అయ్యా! అయ్యా! యింకొకచిన్న యవశిష్టమున్నది. హోమమొకటి చేయవలసియున్నది.

్వ—హోమమెందుకు?

ా—క్షమించినచో చెప్పెదను.

దు—క్షమించితిని. చెప్పుము,

ా—(తానుదూరముగానిలుచుండి) హోమమెందుకు చేయవలె ననగా (ఒకటిరెండు అనియేడువరకులెక్కపెట్టి) ఈసప్తగ్రహ కూటమువలని బాధప్రపంచమునకు లేకుండుటకొరకు—

—(మహేంద్రా) అవశిష్టమును నాయూనందమునకు మితియును గూడలేదు. ఐననిటులకోరెదను.

గీ. ధరణియీతిబాధలు లేక ♦ దనరుగాక
ప్రజలయన్యోన్యవైరముల్ ♦ వాయుఁగాక
కవితరాజపోషణమున ♦ గ్రాలుఁగాక
నీతిపాలనమునరాజు ♦ నెగడుఁగాక

దు)—తథాస్తు.

్వ—తథాస్తు. తథాస్తు.

పంచమాంకము,

సర్వముసంపూర్ణము.

